

Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027

Prognoza oddziaływania na środowisko

Data: 11 sierpnia 2021

Status: Wersja do opiniowania oraz konsultacji społecznych

Opracowanie: ekovert Łukasz Szkudlarek
ul. Średzka 10/1B
54-017 Wrocław

LISTA AUTORÓW

Łukasz Szkudlarek	
Katarzyna Tokarczyk-Dorociak	
Thomas Fischer	
Iwona Filipowska	
Magdalena Bernatowicz	
Małgorzata Świąder	
Jan Kazak	
Paulina Taborska	
Waldemar Bernatowicz	

Wszystkie wymienione osoby spełniają kryteria o których mowa w artykule 74a.2 ustawy z dnia 3.10.2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz. 247)

ZAWARTOŚĆ PROGNOZY

1	ZAKRES PROGNOZY, STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH OCEN ORAZ METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY.....	6
1.1	Informacje o zawartości i najważniejszych celach Programu oraz jego powiązania z innymi dokumentami.....	7
1.2	Informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy.....	12
1.3	Wskazanie napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy	17
2	OCENA ZAWARTOŚCI PROGRAMU ORAZ JEGO POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI	17
2.1	Analiza zgodności z zasadami Zrównoważonego Rozwoju	17
2.2	Informacja o zawartości i głównych celach projektowanego dokumentu wraz z analizą powiązań Programu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu wspólnotowym i krajowym.....	23
2.2.1	Dokumenty ustanawiające cele ochrony środowiska na szczeblu unijnym oraz ich powiązania z Programem.....	24
2.2.2	Dokumenty ustanawiające cele ochrony środowiska na szczeblu krajowym (Polska) oraz ich powiązania z Programem	29
2.2.3	Dokumenty ustanawiające cele ochrony klimatu i środowiska Wolnego Kraju Związkowego Saksonii i ich powiązania z Programem	32
2.2.4	Powiązania i komplementarność Programu z działaniami innych programów regionalnych w perspektywie 2021-2027 w odniesieniu do celów ochrony środowiska	36
3	OCENA STANU AKTUALNEGO ORAZ ISTOTNOŚCI ODDZIAŁYWANIA ZAPISÓW PROGRAMU NA POSZCZEGÓLNE ELEMENTY ŚRODOWISKA	37
3.1	Biotyczne elementy środowiska (różnorodność biologiczna, rośliny, zwierzęta, obszary chronione).....	37
3.2	Ludzie, dobra materialne (w tym zdrowie ludzi, standard życia)	53
3.3	Wody, w tym cele ochrony wód jednolitych części wód	61
3.4	Powietrze.....	65
3.5	Krajobraz.....	70
3.6	Zabytki	74
3.7	Klimat.....	76
3.8	Powierzchnia ziemi i zasoby naturalne	81
4	ANALIZA ODDZIAŁYWAŃ PROGRAMU NA ŚRODOWISKO	88
4.1	Priorytet I – Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	88
4.2	Priorytet II – Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę	91
4.3	Priorytet III – Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji	96
4.4	Identyfikacja oddziaływań wynikających z realizacji zamierzeń Programu.....	99
4.5	Ocena możliwości wystąpienia transgranicznych oddziaływań na środowisko projektu Programu	105
5	ROZWIĄZANIA ALTERNATYWNE DO ROZWIĄZAŃ ZAWARTYCH W PROJEKTOWANYM DOKUMENCIE ORAZ PROPOZYCJE DOTYCZĄCE PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU	105
5.1	Rekomendowane zmiany Programu	107
5.2	Analiza możliwych wariantów alternatywnych w zakresie kryteriów wyboru projektów, które pozwolą na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji.....	110
5.3	Propozycje dotyczące sposobu monitorowania oddziaływań na środowisko wynikających z realizacji zamierzeń Programu	119
5.4	Podsumowanie możliwej zmiany stanu środowiska w przypadku braku realizacji zamierzeń Programu	123
6	KONSULTACJE SPOŁECZNE I OPINIE ORGANÓW OCHRONY ŚRODOWISKA.....	124
7	STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM.....	125
8	SPIS RYCIN.....	130
9	SPIS TABEL	130

INDEKS SKRÓTÓW

CP	Cel polityki
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EZŁ	Europejski Zielony Ład
8.EAP	8. Ogólny unijny program działań w zakresie środowiska do 2030 r. (projekt)
LfULG	Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie (Urząd Środowiska, Rolnictwa i Geologii)
GOZ	Gospodarka o obiegu zamkniętym
GDOŚ	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GIOŚ	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JCWP	Jednolita część wód powierzchniowych
JCWPd	Jednolita część wód podziemnych
MŚP	Sektor małych i średnich przedsiębiorstw
Obszar Natura 2000	Obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty
OOŚ	Ocena oddziaływania na środowisko
OSO	Obszary specjalnej ochrony ptaków
aPGW	(aktualizacja) Plan Gospodarowania Wodami
PMŚ	Państwowy Monitoring Środowiska
POŚ	prawo ochrony środowiska (też ustawa POŚ, patrz poniżej)
RDW	Ramowa Dyrektywa Wodna (Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej)
Rozporządzenie OOŚ	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (rozporządzenie OOŚ) (Dz.U. z 2019 r. poz. 1839);
Rozporządzenie DNSH	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088 – też rozporządzenie w sprawie taksonomii
Rozporządzenie Interreg	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1059 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu Europejska współpraca terytorialna (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego
SOO	Specjalne obszary ochrony siedlisk

SOOŚ	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko
CS	Cel szczegółowy (ang. specific objectives)
SDGs	Cele Zrównoważonego Rozwoju
Ustawa OOS	Ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (2021 poz. 247);
Ustawa POŚ	Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, ze zm.);
UE	Unia Europejska
WIOŚ	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
ZR	Zrównoważony rozwój

1 ZAKRES PROGNOZY, STOPIEŃ SZCZEGÓŁOWOŚCI PROWADZONYCH OCEN ORAZ METODY ZASTOSOWANE PRZY SPORZĄDZANIU PROGNOZY

Prognoza oddziaływania na środowisko (dalej Prognoza) dotyczy dokumentu strategicznego pt. „Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027” (dalej Program). Dokument ten jest podstawą finansowego wsparcia ze środków Unii Europejskiej projektów realizowanych w obszarach przygranicznych (w tym przypadku Pogranicza polsko-saksońskiego), zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1059 z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących celu Europejska współpraca terytorialna (Interreg) wspieranego w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz instrumentów finansowania zewnętrznego (dalej Rozporządzenie Interreg).

Obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika bezpośrednio z art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 247), zwanej dalej ustawą OOS, a także z § 4 Ustawy o ocenach oddziaływania na środowisko w Wolnym Kraju Związkowym Saksonia (SächsGVBl. 2019 Nr. 12, S. 525 Fsn-Nr.: 660-7/2), zwanej dalej SächsUVP.

Celem Prognozy jest identyfikacja najbardziej prawdopodobnych skutków środowiskowych, jakie może wywołać realizacja zamierzeń ujętych w analizowanym dokumencie.

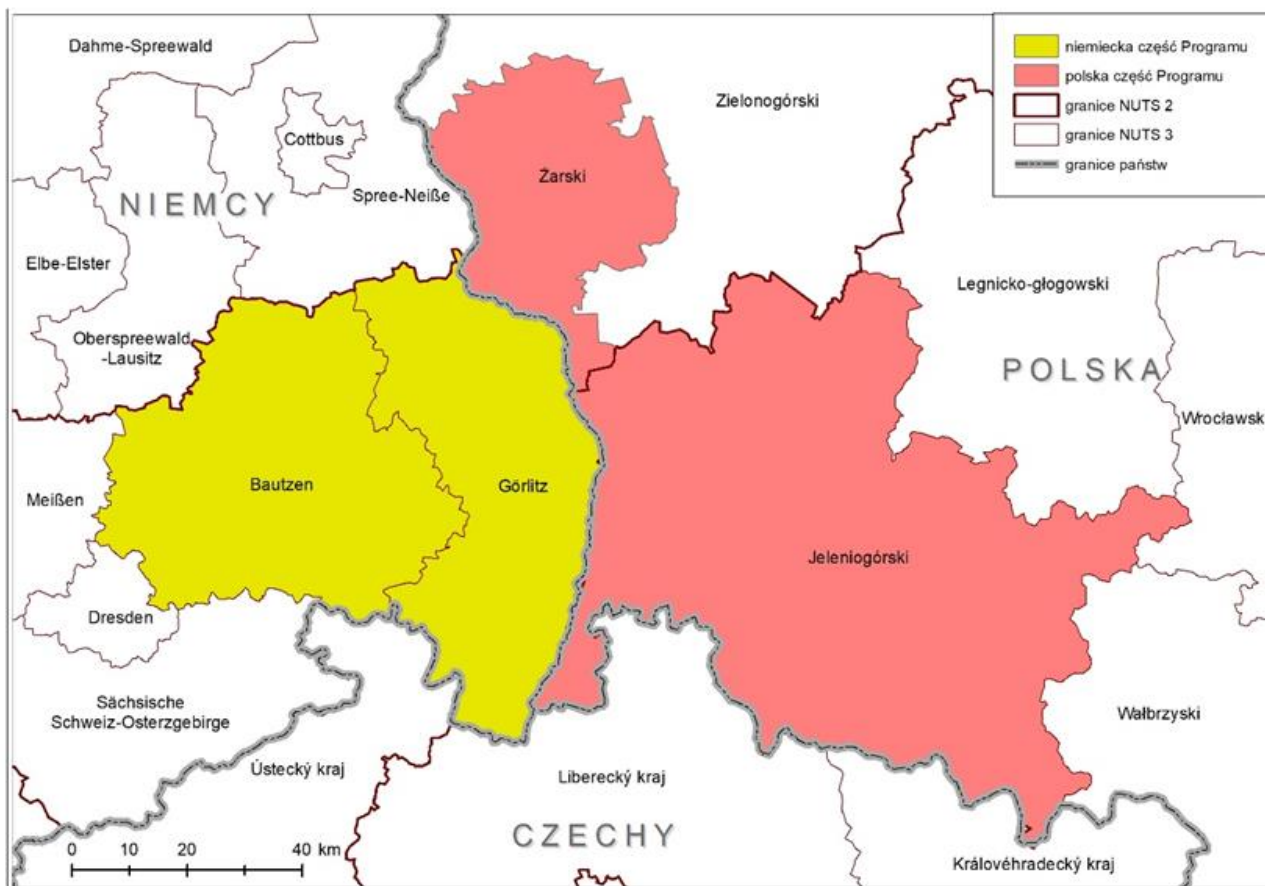
Prognoza została opracowana w zakresie wynikającym z art. 51 ust. 2 ustawy OOS, przy zachowaniu warunków, o których mowa w art. 52 ust. 1 i 2 ww. ustawy, z uwzględnieniem wymogów co do zakresu wyrażonych przez Głównego Inspektora Sanitarnego (pismo znak HŚ.NS.530.1.2021 z 18 marca 2021 r.) oraz Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (pismo DOOS-TSOOS.411.11.2021.TW z dnia 24 marca 2021 r.) – terytorium Polski oraz Saksońskiego Ministerstwa Energii, Ochrony Klimatu, Środowiska i Rolnictwa z 17 maja 2021 r. (terytorium Niemiec). Tabelaryczne zestawienie miejsca uwzględnienia ww. wymogów zawarto w załączniku 1. Prognoza została wykonana dla wersji 9.4 Programu z dnia 16 czerwca 2021 r.

W trakcie prac, zespół autorów koncentrował na tych elementach środowiska, na które zarówno oceniany dokument jak i wynikająca z niego realizacja projektów może mieć faktyczne oddziaływanie (negatywne bądź pozytywne). Prowadzone oceny uwzględniają jednak duży poziom ogólności dokumentu, wyrażający się jego ramowym charakterem, możliwością uzupełnień na dalszych etapach programowania, brakiem szczegółowych kryteriów wyboru projektów, a także brakiem wskazań przestrzennych. Zgodnie z zaleceniem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska prace nad Prognozą uwzględniły także opracowanie zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji i/lub projektów o największym pozytywnym wpływie na środowisko (wzmacniania oddziaływań pozytywnych). To podejście

uwzględnia także zalecenie sformułowane przez Saksońskie Ministerstwo Energii, Ochrony Klimatu, Środowiska i Rolnictwa wskazujące, że Prognoza powinna być opracowaniem użytecznym w zakresie minimalizowania potencjalnych negatywnych oddziaływań, a także przyczynić się do lepszego uwzględniania aspektów środowiskowych w Programie.

1.1 Informacje o zawartości i najważniejszych celach Programu oraz jego powiązania z innymi dokumentami

Program terytorialnie obejmuje podregion jeleniogórski (NUTS3) województwa dolnośląskiego oraz powiat żarski (LAU1) (województwo lubuskie) po stronie polskiej, zaś po stronie niemieckiej – powiaty Bautzen i Görlitz (NUTS3) w Wolnym Państwie Saksonia (ryc.1). Łączna powierzchnia obszaru objętego Programem (obszar wsparcia) wyniesie 11 471 km². Obejmuje on trzy duże jednostki fizyczno-geograficzne: Sudety (w części południowej), Niziny Sasko-Łużyckie (w części północno-zachodniej) oraz Niziny Środkowopolskie (w części wschodniej).

Ryc. 1 Obszar wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 (opr. własne)

Na podstawie diagnozy potrzeb w obszarach demografia, edukacja i rynek pracy, gospodarka, środowisko przyrodnicze i zmiany klimatu, dziedzictwo kulturowe, turystyka oraz transport i komunikacja oraz współpraca transgraniczna instytucji i mieszkańców zidentyfikowano najistotniejsze problemy i wyzwania tego obszaru. Z wykorzystaniem wyników diagnozy społeczno-ekonomicznej polsko – niemiecka grupa robocza (składająca się z przedstawicieli Instytucji Zarządzającej i Instytucji Krajowej, przedstawicieli polskich urzędów marszałkowskich i saksońskich ministerstw, partnerów gospodarczych i społecznych, organizacji pozarządowych oraz przedstawiciela Euroregionu Nysa) zidentyfikowała mocne i słabe strony oraz określiła główne problemy i cele obszaru. Na tej podstawie opracowano podstawy logiki interwencji Programu. Warte zauważenia jest, że lista wyzwań rozwojowych obszaru jest zróżnicowana i długa, jednak z uwagi na ograniczony budżet Programu wybrano te priorytety, których wdrażanie wymaga współpracy ponadnarodowej, a także te, dla których utrudnione jest otrzymanie dofinansowania z innych źródeł finansowania. Program w latach 2021-2027 będzie oparty na realizacji 3 priorytetów (tabela 1), które będą wdrażały cel szczegółowy 2.4 w ramach 2 celu polityki, cele szczegółowe 4.2 i 4.6 z celu 4 oraz cel szczegółowy 6.6.

Tabela 1 Priorytety Programu Interreg Polska - Saksonia, cele polityki oraz przykładowe rodzaje działań w okresie 2021-2027 (opr. własne na podstawie Programu)

Priorytet	Cel polityki	Przykładowe rodzaje działań
1. Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	<p>CP 2 – Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna i przechodząca w kierunku gospodarki zeroemisyjnej oraz odporna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, łagodzenia zmian klimatu i przystosowania się do nich, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem, oraz zrównoważonej mobilności miejskiej</p> <p>Cel szczegółowy 2.4: Wspieranie przystosowania się do zmiany klimatu i zapobiegania ryzyku związanemu z klęskami żywiołowymi i katastrofami, a także odporności, z uwzględnieniem podejścia ekosystemowego</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analizy, strategie, programy w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu oraz wypracowywanie wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu i promocja tych działań; 2. Określenie głównych przeszkód w zakresie transgranicznego zarządzania kryzysowego i określenie sposobów rozwiązania tych problemów; 3. Opracowanie systemu współpracy służb ratowniczych w zakresie ostrzegania, monitorowania i reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym działania pilotażowe; 4. Szkolenia, wymiana doświadczeń pomiędzy służbami ratunkowymi oraz wspólne ćwiczenia w zakresie transgranicznych akcji / działań ratowniczych.
2. Pogranicze	CP 4 Europa o	1. Współpraca między placówkami edukacyjnymi przy

<p>otwarte na edukację, kulturę i turystykę</p>	<p>silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych</p> <p>Cel szczegółowy 4.2: Poprawa równego dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój łatwo dostępnej infrastruktury, w tym poprzez wspieranie odporności w zakresie kształcenia i szkolenia na odległość oraz online</p> <p>Cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p>	<p>tworzeniu programów rozwoju szkolnictwa;</p> <p>2. Realizacja projektów włączających instytucje edukacyjne i naukowe (np. szkoły, szkoły zawodowe, szkoły wyższe), przedsiębiorstwa z obszaru wsparcia, organizacje otoczenia biznesu oraz inne podmioty rynku pracy, wraz z projektami kształcenia i doskonalenia zawodowego. Celem tych działań będzie przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian strukturalnych, lepsze dopasowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy obszaru wsparcia oraz lepsze wykorzystanie dorobku instytucji naukowych w praktyce;</p> <p>3. Współpraca między instytucjami rynku pracy przy monitorowaniu zapotrzebowania na zawody deficytowe i nadwyżkowe na rynku pracy;</p> <p>4. Wykorzystanie technologii cyfrowych na rzecz edukacji i rynku pracy;</p> <p>5. Działania na rzecz pogłębienia dotychczasowej współpracy transgranicznej podmiotów obszaru wsparcia w zakresie kształcenia i uczenia się przez całe życie;</p> <p>6. Transgraniczne projekty edukacyjne wspierające rozwój przedsiębiorczości i rozwój postaw proinnowacyjnych oraz zielonej gospodarki, a także wykorzystanie szans i możliwości wynikających ze zmian strukturalnych.</p> <p>1. Inwestycje zachowawcze i odtworzeniowe w zakresie dziedzictwa kulturowego i naturalnego, w tym m.in. opracowywanie i wykorzystywanie modeli cyfrowych i aplikacji medialnych (rekonstrukcje cyfrowe, portale informacyjne, aplikacje wirtualnej rzeczywistości);</p> <p>2. Promowanie obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie (w tym na dłuższe pobyty) i promocja turystyki całorocznej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego;</p> <p>3. Przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego;</p> <p>4. Sieciowanie podmiotów turystycznych;</p> <p>5. Przygotowanie i rozwój wspólnych strategii oraz zintegrowanych ofert turystycznych;</p> <p>6. Promocja i rozwój ofert turystyki całorocznej.</p>
--	--	---

<p>3. Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji</p>	<p>Cel specyficzny Interreg – Lepsze zarządzanie współpracą</p> <p>6.6 Inne działania wspierające lepsze zarządzanie współpracą</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Współpraca instytucji ochrony zdrowia w celu ułatwienia dostępu do nich mieszkańcom obszaru wsparcia oraz ułatwienia działania służb ratunkowych po obu stronach granicy; 2. Działania mające na celu intensyfikację transgranicznej współpracy gospodarczej na obszarze wsparcia oraz opracowanie i wdrażanie wspólnych rozwiązań cyfrowych, ukierunkowanych na współpracę transgraniczną przedsiębiorstw na tym obszarze (np. działania organizacji okołobiznesowych dostarczających informacji o warunkach i zasadach prowadzenia firm, platformy do wymiany ofert współpracy); 3. Współpraca na rzecz transgranicznego rozwoju wykwalifikowanych pracowników, w tym usuwanie (administracyjnych, prawnych, społecznych) przeszkód w mobilności pracowników na transgranicznym rynku pracy (np. identyfikacja potrzeb w zakresie pracowników wykwalifikowanych oraz przeszkód w mobilności, opracowywanie wspólnych rozwiązań, analiz i strategii w tym zakresie); 4. Współpraca instytucji zarządzających i obsługujących transport publiczny w celu rozwijania tego rodzaju transportu oraz działania na rzecz jego promocji. Koordynacja instytucjonalna w zakresie alternatywnych form transportu publicznego (z uwzględnieniem ruchu rowerowego, Bike&Ride, autobusów na żądanie); 5. Współpraca w celu rozwiązania transgranicznych problemów środowiskowych i ograniczenia negatywnych skutków zmian klimatu (opracowywanie wspólnych analiz, strategii i inicjatyw w celu wymiany najlepszych praktyk, działania informacyjne oraz promowanie wspólnych rozwiązań pilotażowych i promowanie zachowań przyjaznych dla środowiska); 6. Współpraca w celu opracowania analiz, strategii i rozwiązań pilotażowych oraz wymiany wiedzy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury obszaru wsparcia oraz tworzenia wspólnych ofert kulturalnych; 7. Współpraca w zakresie aspektów transgranicznych w

		<p>planowaniu przestrzennym/ rozwoju regionalnym (np. opracowanie wspólnych strategii rozwoju, analiz i rozwiązań, które mają wpływ na obie strony obszaru wsparcia);</p> <p>8. Wspólne działania w obszarze wsparcia na rzecz zwiększenia współpracy i zaufania;</p> <p>9. Działania nakierowane na upowszechnianie wiedzy nt. kraju sąsiada, w tym działania wspierające integrację lokalnych społeczności, a także podnoszenie znajomości języka sąsiada i nauka języka sąsiada dla mieszkańców wszystkich grup wiekowych obszaru wsparcia;</p> <p>10. Współpraca w przezwyciężaniu istniejących barier, w tym językowych i wzmacnianie wielojęzyczności w przestrzeni publicznej.</p> <p>11. Współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego;</p> <p>12. Współpraca w celu promowania równości płci, niedyskryminacji i równych szans.</p>
--	--	---

W Programie wykazano spójność planowanych zamierzeń ze strategiami rozwoju regionalnego dolnośląskiej, lubuskiej oraz saksońskiej części obszaru wsparcia, a także z założeniami Wspólnej koncepcji przyszłości dla polsko-niemieckiego obszaru powiązań – wizja 2030. Działania planowane w ramach Programu są spójne i uzupełniające z działaniami przewidzianymi do finansowania z regionalnych programów operacyjnych, tj. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego oraz Programu Operacyjnego Wolnego Kraju Związkowego Saksonii na lata 2021-2022, a także wybranych programów krajowych. Program jest także spójny z Programem Współpracy Transgranicznej Interreg Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska na lata 2021-2027 oraz Programem Współpracy Transgranicznej Interreg Saksonia-Czechy na lata 2021-2027. W podrozdziale 2.2 szerzej przedstawiono wyniki oceny powiązań Programu z innymi dokumentami.

1.2 Informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu prognozy

Program ukierunkowany jest na wpieranie projektów służących wzmocnieniu wzajemnej współpracy obszaru pogranicza, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska oraz adaptacji do zmian klimatu, a także dbałości o społeczeństwo. Program przewiduje realizację szeregu działań o charakterze nie inwestycyjnym (głównie edukacyjnych, promocyjnych, służących opracowywaniu wspólnych strategii), a możliwe do wsparcia projekty inwestycyjne będą służyły przede wszystkim rozwojowi turystyki, adaptacji do zmian klimatu oraz edukacji.

Dokument charakteryzuje się niskim poziomem szczegółowości, wskazuje przykładowe rodzaje działań, a **o jego ostatecznej zawartości zadecyduje dopiero to, jakie projekty zostaną zgłoszone w procedurze konkursowej.**

Kwestie te mają zasadnicze znaczenie dla wyboru modelu oceny i metodyki prowadzonych analiz. W praktyce oceny dokumentów strategicznych pod kątem ich możliwego oddziaływania na środowisko zasadniczo można wyodrębnić dwa podstawowe modele oceny. Model pierwszy, rozpowszechniony i najczęściej stosowany w Polsce, wzorowany jest na inwestycyjnej procedurze OOS. W modelu tym ocenie poddaje się osobno każde przedsięwzięcie, którego ramy realizacji wyznacza prognozowany dokument. Procedura oceny składa się z szeregu osobnych ocen dla każdego z przedsięwzięć i każdego komponentu środowiska. Podsumowanie skutków tych ocen zwykle dostarcza informacji na temat oddziaływania całego dokumentu. Analiza alternatywnych rozwiązań jest w tym modelu oparta na alternatywach lokalizacyjnych lub technologicznych. Rekomendacje dedykowane są zarówno instytucji wdrażającej, jak i bezpośrednio podmiotom realizującym konkretne inwestycje. Model ten sprawdza się jedynie w przypadku dokumentów wytyczających ramy realizacji konkretnie określonych inwestycji, mających na etapie oceny sprecyzowany kształt i zasięg, ale jeszcze nie sformalizowany status. **Nie należy tego modelu stosować do oceny dokumentów o dużym stopniu ogólności, które nie definiują konkretnych projektów lokalizacyjnie, czasowo lub technologicznie.** Zastosowanie tego podejścia jest możliwe tylko wtedy, gdy dokument obejmuje przedsięwzięcia, dla których ustalone są podstawowe parametry techniczne i technologiczne oraz wskazana jest lokalizacja. W przeciwnym razie wykonywane oceny bazują na odległym kojarzeniu zamierzeń strategicznych z bliżej nieokreślonym kształtem przedsięwzięć infrastrukturalnych, które mogłyby być efektem wdrażania danych polityk. Po pierwsze w takim wypadku oceny odbiegają stopniem szczegółowości od ocenianego dokumentu, a po drugie bazują na pozbawionej metodycznego podejścia uznaniowości eksperta wykonującego daną analizę. Z tego względu w ocenie polityk stosuje się drugi, mniej sformalizowany model. Najważniejszą w nim rolę odgrywa **identyfikacja celów samego dokumentu, skutków ich realizacji i ocena czy kwestie środowiskowe zostały w nich należycie ujęte oraz czy są spójne z celami środowiskowymi dokumentów powiązanych – nie zaś bezpośredniego oddziaływania poszczególnych inwestycji na środowisko.** W modelu tym kładzie się większy nacisk na proces decyzyjny będący efektem wdrożenia ocenianego dokumentu, a rekomendacje kierowane są przede wszystkim do organu wdrażającego dany dokument. Ten model sprawdza się właśnie w ocenie dokumentów, które nie wyznaczają ram realizacji poszczególnych przedsięwzięć, a jedynie ramy i kierunki rozwoju różnych procesów w sferze społecznej, gospodarczej, prawnej czy środowiskowej. Model ten ma też mniejsze znaczenie w późniejszej procedurze inwestycyjnej oceny oddziaływania na środowisko (choć inwestorzy w ewentualnych raportach o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko powinni uwzględniać informacje o środowisku wynikające ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, jeśli dany projekt wynika z dokumentu, dla którego takie postępowanie było przeprowadzone).

Ze względu na sposób zaprogramowania priorytetów Programu na obecnym etapie nie ma możliwości doprecyzowania ani rodzaju projektów, które będą wspierane ani nawet rodzaju podmiotów, które faktycznie uzyskają wsparcie finansowe.

W związku z powyższym w analizowanym przypadku sprawdzi się **jedynie model drugi oceny – czyli model skupiający się na ocenie polityki**. Z tego względu w Prognozie planuje się dokonanie oceny stopnia uwzględnienia celów środowiskowych wynikających z innych uznanych za istotne dokumentów i wytycznych. Celem analizy jest wskazanie zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów, które pozwolą na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji.

Ze względu na brzmienie art. 51 ust. 2 ustawy OOS, pomimo przyjęcia metody oceny polityk, za konieczne (oraz zgodne ze stanowiskami GDOŚ i GIS) uznano odniesienie identyfikowanych oddziaływań także do wymienionych w ustawie komponentów środowiska (różnorodność biologiczna, ludzie, zwierzęta, rośliny, wody, powietrze, powierzchnia ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne oraz zabytki i dobra materialne). Kwestie te są utrudnione bowiem tak jak wspomniano powyżej nie ma żadnej możliwości określenia rodzajów przedsięwzięć, które będą mogły być finansowane w ramach Programu. W projekcie przykładowe rodzaje działań w znacznej części odnoszą się do projektów edukacyjnych, promocyjnych region, ukierunkowanych na opracowywanie strategii oraz planów działania. Mogą to być także projekty związane z wzmocnieniem infrastruktury turystycznej, z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska.

Jako błędne uznano prowadzenie analiz zmierzających do oceny bezpośrednich skutków środowiskowych wynikających z realizacji pojedynczych, konkretnych projektów. Zasadniczo taka ocena sprowadzałaby się do mało istotnych wskazań dotyczących ogólnej wiedzy na temat skutków środowiskowych wynikających np. z zajęcia obszaru, wykorzystania zasobów, oddziaływań lub ich braku na poszczególne komponenty prowadzonych w oderwaniu od projektów, które faktycznie będą skutkiem wdrażania zamierzeń przedmiotowego projektu.

Z tego względu ocenę w komponentach skupiono na identyfikacji istotności i możliwości oddziaływania Programu na dany zasób w kontekście problemów jakie na poziomie krajowym (w Polsce i Niemczech) identyfikuje się w danym obszarze. Takie ujęcie pozwala uniknąć pisania o kwestiach nieistotnych z punktu widzenia oceny danego dokumentu (tzw. scop-out).

Zgodnie z treścią pisma GDOŚ opis stanu środowiska powinien zostać dostosowany do lokalizacji planowanych działań (o ile zostaną one wskazane). Program nie określa, nawet w

sposób przybliżony, ani konkretnych przedsięwzięć ani ich lokalizacji, w związku z tym opis stanu środowiska odnosi się do przedstawienia charakterystyki całego obszaru wsparcia (w większej ogólności). Jego opis oparto na dostępnych danych (z uwagi na brak wskazań lokalizacyjnych nie prowadzono badań terenowych). W tym celu wykorzystano także wyniki diagnozy społeczno-gospodarczej¹, które w miarę potrzeb były aktualizowane i uzupełniane.

Dodatkowo w celu dokonania prawidłowej identyfikacji możliwości oddziaływania Programu na dany komponent posłużono się analizą wybranych studiów przypadków, czyli projektów realizowanych w poprzedniej perspektywie finansowej, przyjmując, że podobne typy projektów mogą być wspierane w ramach Programu w latach 2021 - 2027. Wiedza na temat rzeczywistych oddziaływań, które powstały w wyniku realizacji Programu w poprzedniej perspektywie finansowej była podstawą do identyfikacji potencjalnego wpływu planowanych zamierzeń.

Bazując na przeanalizowanych studiach przypadków w rozdziale 4 odniesiono się do potencjalnych oddziaływań definiując ich charakter pod względem źródła i sposobu działania:

- bezpośrednio – oddziaływania wynikające z bezpośredniej interakcji między planowanym w Programie działaniem, a elementem środowiska;
- pośrednio/wtórnie - oddziaływania na jeden z elementów środowiska poprzez oddziaływania na drugi lub będące konsekwencją późniejszych oddziaływań bezpośrednich.

Zgodnie z treścią art. 51 ustawy OOŚ Prognoza OOŚ powinna zawierać przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na poszczególne komponenty środowiska. Należy jednak wziąć pod uwagę, iż Program charakteryzuje się niskim poziomem szczegółowości, a o tym jakie przedsięwzięcia będą realizowane zdecyduje to, jakie projekty zostaną zgłoszone w procedurze konkursowej. O ile określenie charakteru oddziaływania z podziałem na przewidywane oddziaływania pośrednie i bezpośrednie jest możliwe o tyle wskazanie ich czasu trwania (krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe) oraz częstotliwości (stałe i chwilowe) zasadniczo w praktyce strategicznych ocen oddziaływania na środowisko koresponduje z etapami inwestycyjnymi, zgodnie z poniżej przytoczonymi definicjami:

¹ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027, tom 1 i 2 oraz Aneks, opracowanie ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Czas trwania oddziaływania:

- krótkoterminowe - związane z etapem wdrażania danego działania – tzw. efekt przejściowy przejścia z jednego stanu w drugi lub efekt, który występuje na etapie realizacji poszczególnych projektów wynikających z Programu (etap budowy);
- średnioterminowe - związane z etapem trwania skutków działania wynikające z Programu lub okres w jakim funkcjonuje dane przedsięwzięcie będące wynikiem wdrożenia Programu;
- długoterminowe – efekt powstały w skutek realizacji zamierzeń Programu i pozostający także po okresie wdrażania Programu – względnie efekt pozostający nawet po likwidacji przedsięwzięć będących wynikiem wdrożenia Programu.

Częstotliwość oddziaływania :

- stałe – oddziałujące w sposób ciągły;
- chwilowe – oddziałujące z przerwami lub w ograniczonych okresach czasu.

Na zakończenie danej oceny określono i skwantyfikowano istotność zidentyfikowanego oddziaływania. Kryteria oceny przedstawia Tabela 2.

Tabela 2 Skala oceny oraz istotności oddziaływań, w raz z definicjami ocen (opr. własne)

Ocena	Istotność	Definicje ocen
-3	bardzo istotne	Potencjalne oddziaływanie negatywne związane z bezpowrotnym negatywnym skutkiem, które wymaga podjęcia działań kompensacyjnych.
-2	istotne	Potencjalne oddziaływanie negatywne, którego skala będzie zależna od sposobu realizacji i które tym samym może wymagać podjęcia odpowiednich działań na etapie wdrażania kolejnych dokumentów lub etapie projektowania przedsięwzięć
-1	mało istotne	Potencjalne oddziaływanie negatywne o znikomej i nieistotnej skali oddziaływania, którego ewentualne skutki dla środowiska będą nieznaczące oraz niewymagające podejmowania działań minimalizujących na etapie wdrażania dokumentu strategicznego.
0	brak	Brak zidentyfikowanych potencjalnych oddziaływań lub te zidentyfikowane są nieistotne.
1	mało istotne	Potencjalne oddziaływanie pozytywne o znikomej skali oddziaływania, którego wystąpienie jest jedynie potencjalne a jego ewentualne skutki dla środowiska będą nieznaczące
2	istotne	Potencjalne oddziaływanie pozytywne, które wpisuje się w aktualne trendy dotyczące rodzajów działalności, które mogą wpłynąć na poprawę aktualnego stanu środowiska lub na zmniejszenie istniejących problemów środowiskowych
3	bardzo istotne	Potencjalne oddziaływanie pozytywne, które bezpośrednio będzie odczuwalne jako istotne poprawienie aktualnego stanu środowiska lub które zdecydowanie zmniejszy występujące obecnie oddziaływania

Zgodnie z treścią pisma GDOŚ zawartość Programu powinna zawierać kryteria wyboru promujące projekty, których oddziaływania na środowisko jest najmniejsze. Biorąc pod uwagę to zalecenie metodyka opracowania Prognozy uwzględni sformułowanie zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów, które pozwolą na spełnienie wymogów ochrony

środowiska przy ich realizacji. W Prognozie celowo unika się ocen z punktu widzenia konkretnych inwestycji – te będą możliwe dopiero na etapie wyboru konkretnych projektów. W związku z powyższym przy analizie oddziaływań założono, iż wszystkie identyfikowane oddziaływania są średnio i długoterminowe oraz stałe. Przypadki, w których w ramach analiz stwierdzono, że sytuacja jest odmienna zostały odpowiednio podkreślone w tekście. Odnosząc się do oddziaływań skumulowanych to w niniejszym dokumencie skupiono się na komplementarności (współoddziaływaniu) różnych dokumentów strategicznych, co przedstawiono w rozdziale 2.

1.3 Wskazanie napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy

Duży poziom ogólności ocenianego dokumentu wyrażający się jego ramowym charakterem, możliwością uzupełnień na dalszych etapach programowania, brakiem szczegółowych kryteriów wyboru projektów, a także brakiem wskazań przestrzennych sprawił, że prowadzenie ocen identyfikujących skutki środowiskowe wynikające z realizacji konkretnych projektów było nieuzasadnione. Z tego względu ocenę przeprowadzono zgodnie z modelem opartym na ocenie polityk oraz zgodnie z zaleceniem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, w prowadzonych analizach skupiono się na wskazaniu zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji. **Dla przyjętej metodyki nie natrafiono na trudności, które wynikałyby z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.**

2 OCENA ZAWARTOŚCI PROGRAMU ORAZ JEGO POWIĄZANIA Z INNYMI DOKUMENTAMI

2.1 Analiza zgodności z zasadami Zrównoważonego Rozwoju

Cele funduszy europejskich w perspektywie 2021-2027 zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azyłu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (PE/47/2021/INIT), powinny być osiągnięte zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz unijnego wsparcia celu zachowania, ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego, zgodnie z art. 11 i art. 191 ust. 1 TFUE, z uwzględnieniem zasady "zanieczyszczający płaci", celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz porozumienia paryskiego przyjętego na mocy Ramowej konwencji Narodów. Na etapie wyboru operacji, zgodnie z Rozporządzeniem Interreg, powinny być stosowane kryteria i procedury, które są niedyskryminacyjne, przejrzyste, gwarantują równouprawnienie płci i

uwzględnienie postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, jak również zasady zrównoważonego rozwoju oraz unijnej polityki w dziedzinie środowiska naturalnego.

Ocena zgodności Programu z zasadami ZR została dokonana w ujęciu 3 wymiarów: środowiskowego, społecznego oraz gospodarczego. Przeprowadzono ją w oparciu o katalog zasad przewodnich zawarty w "Odnowionej Europejskiej Strategii Zrównoważonego Rozwoju"². Wytycza ona całościowe ramy i zasady przewodnie służące realizacji celów rozwojowych. Jej długofalowym celem nadrzędnym jest osiągnięcie modelu trwałego rozwoju (ang. sustainable development). W preambule do dokumentu stwierdzono, iż: „idea trwałego rozwoju [jest] nadrzędnym celem Unii Europejskiej przyświecającą całej polityce Unii i wszystkim jej działaniom. Dotyczy ona zachowania zdolności Ziemi do utrzymywania życia w całej jego różnorodności i opiera się na zasadach: demokracji, równości płci, solidarności, praworządności i poszanowania podstawowych praw, w tym prawa do wolności oraz do równych szans. Ma zapewnić pokoleniom obecnym i przyszłym stały wzrost jakości życia i dobrobytu na Ziemi. Dlatego łączy się z propagowaniem dynamicznej gospodarki przy pełnym zatrudnieniu obywateli i wysokim poziomie ich wykształcenia, ochrony zdrowia, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochrony środowiska – w świecie, w którym panuje pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie różnorodności kulturowej”. Do głównych celów odnowionej SZR zalicza się działania w zakresie: ochrony środowiska, sprawiedliwości i spójności społecznej, dobrobytu gospodarczego oraz realizację zobowiązań w skali międzynarodowej. Zrównoważony (trwały) rozwój zdefiniowany w Odnowionej Strategii pozostaje zgodny z zaleceniami ONZ, aby model modernizacyjny opierał się na trzech filarach systemowych: środowisku, społeczeństwie i gospodarce. Wzajemne sprzężenie i równoważność tych trzech wymiarów rozwojowych jest fundamentalną zasadą leżącą u podstaw rozważań teoretycznych nad ZR.

Praktyczną implementacją Odnowionej Strategii ZR jest unijna strategia „Europa 2020”. Zrównoważony rozwój rozumiany poprzez pryzmat tego dokumentu oznacza m.in. budowanie gospodarki niskoemisyjnej, bardziej konkurencyjnej, racjonalnie i oszczędnie korzystającej z zasobów środowiskowych; ograniczenie emisji gazów cieplarnianych; ochronę środowiska naturalnego m.in. poprzez zapobieganie zmniejszaniu się różnorodności biologicznej; ekoinnowacyjność i opracowywanie przyjaznych dla środowiska technologii i metod produkcji, modernizację i budowę efektywnych, inteligentnych sieci energetycznych; poprawienie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza w odniesieniu do MŚP, jak również edukację konsumencką i promocję świadomej konsumpcji.

² <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10917-2006-INIT/en/pdf>

Ocena zgodności celów Programu z zasadami ZR została przeprowadzona z uwzględnieniem dokumentu ONZ "Przekształcanie naszego świata: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030" (Agenda 2030). Agenda 2030 zawiera 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs). Jest to obecnie najbardziej aktualny program działań definiujący paradygmat ZR na poziomie globalnym. Zgodnie z Agendą współcześnie wysiłek modernizacyjny powinien koncentrować się na: wyeliminowaniu ubóstwa we wszystkich jego formach; wyeliminowaniu głodu i osiągnięciu bezpieczeństwa żywnościowego; zapewnieniu zdrowych warunków życia; zapewnieniu równego dostępu do dobrej jakości edukacji; osiągnięciu równości płci; zapewnieniu wszystkim dostępu do wody oraz zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi i systemami sanitarnymi; zapewnieniu dostępu do zrównoważonej i nowoczesnej energii; wspieraniu trwałego, otwartego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, oraz pełnego i produktywnego zatrudnienia oraz zapewnieniu godnej pracy dla wszystkich; budowie infrastruktury odpornej na skutki katastrof, wpieraniu innowacyjności; zmniejszeniu nierówności wewnątrz państw i między państwami; budowie bezpiecznych i zrównoważonych miast i osiedli ludzkich; zapewnieniu zrównoważonej konsumpcji oraz zrównoważonych wzorców produkcji; podjęciu pilnych działań na rzecz walki ze zmianami klimatu oraz ich skutkami; zrównoważonym użytkowaniu oceanów, mórz i zasobów morskich; ochronie i zrównoważonym użytkowaniu ekosystemów lądowych, zrównoważonym gospodarowaniu lasami, walką z pustynnieniem, powstrzymaniem i odwróceniem procesu degradacji gleby oraz utraty różnorodności biologicznej; promowaniu pokojowych i otwartych społeczeństw na rzecz zrównoważonego rozwoju, zagwarantowanie wszystkim dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz budowa efektywnych, odpowiedzialnych i uwzględniających potrzeby wszystkich instytucji na każdym poziomie. ZR powinien mieć globalny charakter i być wdrażany poprzez globalną współpracę i partnerstwo.

Do oceny zgodności celów strategicznych projektu Programu z zasadami ZR przyjęto katalog zasad zdefiniowanych w "Odnowionej Europejskiej Strategii Zrównoważonego Rozwoju":

- A. Propagowanie i ochrona podstawowych praw,
- B. Sprawiedliwość wewnątrzpokoleniowa i międzypokoleniowa,
- C. Otwarte i demokratyczne społeczeństwo,
- D. Udział obywateli,
- E. Udział przedsiębiorstw i partnerów społecznych,
- F. Spójna polityka i ład administracyjno-regulacyjny,
- G. Integracja polityki,
- H. Korzystanie z najlepszej dostępnej wiedzy,
- I. Zasada ostrożności,
- J. Obciążenie kosztami sprawców zanieczyszczenia.

Ocena zgodności Programu z zasadami ZR odnosi się również do 6 priorytetów Komisji Europejskiej na lata 2019-2024. W szczególności uwzględniono Europejski Zielony Ład, który jest określany przez KE jako plan działania na rzecz zrównoważonej gospodarki UE, którego

nadrzędnym celem jest przekształcenie wyzwań związanych z klimatem i środowiskiem w nowe możliwości we wszystkich obszarach polityki, a także zadbanie o to, by transformacja była sprawiedliwa i sprzyjała włączeniu społecznemu. W ocenie kierowano się zasadą horyzontalną „nie czyn poważnej szkody” ujętą w rozporządzeniu (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii). Analiza zgodności Programu została przeprowadzona na poziomie priorytetów Programu oraz zadań zdefiniowanych w ramach 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs) z uwzględnieniem zasad zbiorczych ZR. Wyniki oceny przedstawiono syntetycznie w tabeli 1. Ocena ta uwzględnia koncentrację Programu na wybranych celach polityki. Należy pamiętać że wybór priorytetów wspieranych w ramach Programu został wypracowany w toku analiz wykonanych w oddolnym programowaniu wydatkowania środków unijnych. Oznacza to, że Program ten odpowiada za realizowanie części wyzwań rozwojowych, w tym związanych z celami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju, i nie musi wspierać realizacji wszystkich wyzwań środowiskowych. W Prognozie oceniano czy założenia Programu nie są sprzeczne z celami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju oraz czy jego wdrażanie nie zahamuje ich realizacji. W związku z tym wynik oceny „brak powiązań z celami SDG” ma charakter całkowicie neutralny, świadczy jedynie, że w ramach Programu dane wyzwanie nie zostało uwzględnione, ale nie oznacza, że region nie wspiera danego celu zrównoważonego rozwoju w ramach innych programów.

Tabela 3 Ocena zgodności Programu z celami zrównoważonego rozwoju (opr. własne)

PRIORYTET	Ocena zgodności z SDGs																
	1 KONEC ZUBOSTWEM	2 ZERO GŁODU	3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA	4 Dобра JAKOŚĆ EDUKACJI	5 RÓWNOŚĆ PŁCI	6 CZYSTA WODA I WĄSOMI SANITARNE	7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA	8 WZROST GOSPODARSTWA I GODNA PRACA	9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMISŁ I INFRASTRUKTURA	10 MNIJ SZYBKOŚĆ NIERÓWNOŚCI	11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI	12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA	13 DZIAŁANIA W BIEŻĄCZYM KLIMATU	14 ŻYWE PODWODNE	15 ŻYWE NA LUDZIE	16 POKOJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILE INSTYTUCJE	17 PARTNERSTWA NA RZECZ CEŁÓW
1. Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu	+	+	+	+	++	+	+++	+	+	nd	++	nd	+++	+	+	nd	+
2. Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę	++	++	++	++	++	+	++	+++	++	nd	++	++	+++	+	+	+	+
3. Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji	++	++	++	+++	++	+	++	++	+	nd	+++	++	+++	+	+	+	++

- +++ Bardzo duża zgodność bezpośrednia Programu z SDG
- ++ Duża bezpośrednia i/lub pośrednia Programu z SDG
- + Zgodność bezpośrednia i/lub pośrednia Programu z SDG
- Osłabiający wpływ Programu na możliwość osiągnięcia celów SDG
- nd Brak powiązań Programu z SDG (nd – nie dotyczy)

Założenia Programu są zgodne z zachowaniem harmonijnej równowagi między społeczeństwem, gospodarką oraz środowiskiem. Zgodnie z zapisami Odnowionej Strategii ZR UE przewidziano działania ukierunkowane na zachowanie potencjału ekologicznego (w szczególności Priorytet I: Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, ale także działania wspierające rozwój turystyki, które mają być realizowane z uwzględnieniem aspektów ochrony środowiska). Priorytet II: Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę, w którym planowane jest przygotowanie lepszej oferty turystycznej, będzie wspierał lokalny rozwój gospodarczy, realizowany w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe. W ostatnim III priorytecie: Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji przewidziano wspieranie działań budujących wspólnotę społeczną w regionie przygranicznym oraz inicjowanie współpracy służącej rozwiązywaniu problemów wynikających m.in. ze zmian klimatu ale także związanych z różnicami wynikającymi np. z różnic kulturowych czy różnic w systemach prawnych. Dodatkowo, podkreślenia wymaga, sposób oddolnego wypracowania założeń do Programu. Takie łączenie celów oraz partycypacyjne programowanie wpisuje się w strategiczne wyzwania ZR wyrażone w dokumentach Europa 2020 oraz Agenda 2030.

Program w szczególności jest spójny z postulatami Agendy 2030 w dziedzinie klimatu (SD13), a jego wdrażanie będzie wspierało realizację zadań dążących do wzmocnienia zdolności adaptacyjnych i odporności na zagrożenia klimatyczne i katastrofy naturalne we wszystkich krajach (13.1), włączania działań na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatycznym do krajowych polityk, strategii i planów (13.2), zwiększania poziomu edukacji i potencjału ludzkiego oraz instytucjonalnego, podnoszenia poziomu świadomości na temat łagodzenia zmian klimatycznych, adaptacji i skutków zmian klimatycznych oraz systemów wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami (13.3), a także promowania mechanizmów zwiększających zdolność efektywnego planowania i zarządzania w zakresie zmian klimatycznych (13.B). Z SD 13 cele Programu są nie tylko spójne, należy podkreślić, że Program przewiduje działania aktywnie wspierające osiągnięcie SD 13 we wszystkich priorytetach.

Ochrona kapitału naturalnego będzie realizowana w sposób pośredni, poprzez powiązania działań służących ochronie klimatu z działaniami sprzyjającymi środowisku, a także poprzez wspieranie działań z zakresu zielonej gospodarki (Priorytet II), a także wyraźnemu podkreśleniu, że projekty powinny uwzględniać wymagania ochrony środowiska. Dla wzmocnienia wdrażania celów SG 14 i 15, bezpośrednio powiązanych z kapitałem naturalnym warto w Priorytecie I punkt ciężkości rozłożyć równomiernie na działania służące ochronie klimatu oraz środowisku (ochronie bioróżnorodności oraz jakości środowiska). Wydaje się to zasadne także z uwagi na aktualną nazwę priorytetu „Pogranicze przyjazne środowisku”, a także synergii pomiędzy działaniami służącymi ochronie klimatu oraz ochronie środowiska. Najpewniej projekty odnoszące się do działań z zakresu bioróżnorodności czy ochrony powietrza będą także oceniane jako zgodne z celami Priorytetu I (bo przecież także są działaniami chroniącymi klimat), więc tym bardziej zasadne jest uwypuklenie tego faktu w opisie Priorytetu oraz w przykładowych działaniach.

Cele ściśle powiązane z kapitałem społecznym znajdują odzwierciedlenie w szczególności w Prioryecie II, który jest skoncentrowany na tworzeniu Pogranicza polsko-saksońskiego, jako miejsca przyjaznego ludziom. Planowane interwencje są ukierunkowane na wspieranie działań w obszarze edukacji, tworzeniu synergii pomiędzy edukacją, nauką oraz gospodarką, przygotowaniu oferty dydaktycznej lepiej odpowiadającej deficytom na rynku pracy. Powinny się przyczynić do zahamowania odpływu młodych ludzi i depopulacji regionu. Jest to zgodne ze ZR i wspiera zadania służące promowaniu polityk rozwojowych wspierających działalność produkcyjną, przedsiębiorczość, kreatywność i innowacje (8.3). Działania przewidziane do realizacji w ramach priorytetu II są spójne z zadaniem 8.9 wskazującym na opracowanie i wdrożenie polityki promującej zrównoważoną turystykę, która tworzy miejsca pracy oraz promuje lokalną kulturę i produkty.

Wprowadzenie generalnej zasady niedyskryminowania, obowiązującej we wszystkich programach współfinansowanych ze środków UE, gwarantuje spójność Programu z celami ZR odnoszącymi się do równości płci (SG5).

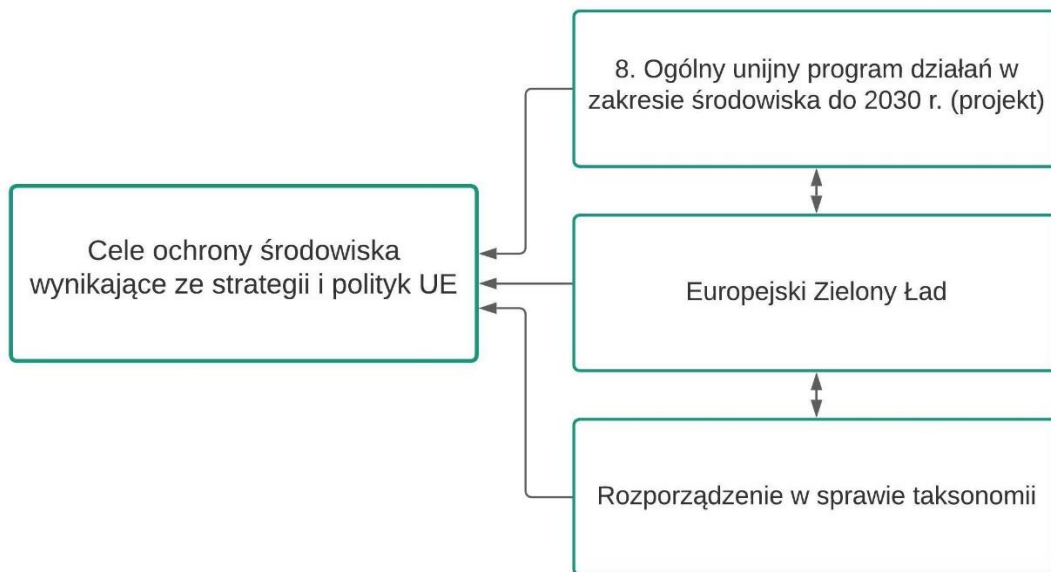
2.2 Informacja o zawartości i głównych celach projektowanego dokumentu wraz z analizą powiązań Programu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu wspólnotowym i krajowym

Analiza powiązań Programu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu wspólnotowym oraz krajowym uwzględnia rolę Programu jako programu wyznaczającego obszary interwencji oraz zasady finansowego wsparcia rozwoju regionu przygranicznego ze środków UE. W uwagi na fakt, iż Program organizuje przestrzeń do wydatkowania środków unijnych, w analizie powiązań z celami ochrony środowiska, w szczególności wzięto pod uwagę cele ustanowione na poziomie Unii Europejskiej. Wdrażanie Programu powinno wzmacniać, a w wariantcie minimalnym – nie powinno osłabiać, osiągania celów ochrony środowiska wyznaczonych w politykach i strategiach ustanowionych na poziomie Unii Europejskiej oraz wynikających bezpośrednio z polityki spójności UE ustanowionej na lata 2021-2027. Równoległe Program powinien wykazywać synergię i umożliwiać realizowanie celów ochrony środowiska wynikających z uwarunkowań krajowych, które zostały określone w szczególności w Polityce Ekologicznej Państwa 2030 oraz Wojewódzkich Programach Ochrony Środowiska (dla województwa dolnośląskiego oraz lubuskiego) – dla Polski oraz w Planie działań dotyczącym Energii i Klimatu (Aktionsplan Klima und Energie 2008) oraz Saksońskim Programie Ochrony Bioróżnorodności (Sachsens Biologische Vielfalt 2020).

2.2.1 Dokumenty ustanawiające cele ochrony środowiska na szczeblu unijnym oraz ich powiązania z Programem

Dla dokumentu o wysokim poziomie ogólności, określającego priorytety oraz jedynie przykładowe działania służące realizacji wyznaczonych celów, z punktu widzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko istotne sprawdzenie w jaki sposób korespondują one z celami ochrony środowiska. W takim podejściu ważnym zagadnieniem jest identyfikacja dokumentów ważnych dla oceny strategicznej, tak aby ocena „przez cele” (tj. „objective – led”) pozwalała na krytyczne odniesienie się zbioru wartości, których osiągnięcie lub ochrona stanowi właśnie będące kryteriami oceny cele. W Prognozie wspomniane cele są rozumiane jako dążenie do uwzględniania celów ochrony środowiska i dlatego ocena „przez cele” jest realizowana przez pryzmat pytania badawczego „czy występuje zgodność zamierzeń Programu z celami ochrony środowiska” oraz „czy zamierzenia Programu uwzględniają istotne aspekty środowiskowe i przyczynią się do osiągnięcia celów ochrony środowiska”?

Najistotniejsze dokumenty wyznaczające cele ochrony środowiska na poziomie Unii Europejskiej przedstawia Ryc. 2. Horyzontalna ocena zgodności Programu została przeprowadzona z uwzględnieniem unijnych celów ochrony środowiska w nich wyznaczonych.

Ryc. 2 Dokumenty unijne wyznaczające cele środowiskowe (opr. własne)

7. Ogólny unijny program działań w zakresie środowiska „Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety”³, obejmujący ramy czasowe do 2020 roku, wyznaczył dziewięć celów priorytetowych, z czego trzy odnosiły się do ochrony przyrody, bardziej efektywnego wykorzystywania zasobów oraz przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną, cztery kolejne wskazywały sposoby osiągnięcia tych założeń, a dwa ostatnie były ukierunkowane na poprawę obszarów zurbanizowanych oraz współpracę w skali globalnej. Wskazano w nim, że „zielony wzrost” jest kluczowym elementem na ścieżce rozwoju Europy. Aktualnie Rada Europejska w konkluzji dotyczącej unijnej polityki środowiskowej i klimatycznej na lata 2021 – 2030⁴ wzywa do opracowania kolejnego programu ochrony środowiska, podkreślając pilną potrzebę budowania neutralnej klimatycznie, ekologicznej, sprawiedliwej i socjalnej Europy. Zwraca uwagę, że konieczne są działania w zakresie ochrony i przywrócenia różnorodności biologicznej, opracowania strategii na rzecz nietoksycznego środowiska oraz nowego planu działań w zakresie gospodarki o obiegu zamkniętym.

W projekcie 8. Ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r. (dalej 8. EAP)⁵ podkreślono rolę priorytetów wyznaczonych w Europejskim Zielonym Ładzie dla budżetu Unii Europejskiej na lata 2021-2027 oraz konieczność stosowania zasady „nie czynić poważnej szkody” w ramach wszystkich inicjatyw unijnego planu naprawczego. VIII program ochrony środowiska powinien przyspieszyć przejście na gospodarkę regeneracyjną (ang. regenerative economy), która oparta jest o założenie, że zasoby planety powinny być odtwarzane (planeta zyskuje więcej niż człowiek czerpie z niej korzyści). Gospodarka regeneracyjna, poprzez ciągłe innowacje oraz adaptację do nowych wyzwań powinna wzmacniać odporność planety i chronić dobrobyt obecnych i przyszłych pokoleń. Priorytety określone w VIII Programie ochrony środowiska będą obejmować 6 celów tematycznych związanych z: (a) redukcją emisji gazów cieplarnianych i dążeniem do neutralności klimatycznej, (b) adaptacją i wzmacnianiem odporności na zmiany klimatu, (c) dążeniem do modelu gospodarki regeneracyjnej oraz przyspieszeniem przejścia do gospodarki o obiegu zamkniętym, (d) dążeniem do środowiska wolnego od zanieczyszczeń i substancji toksycznych oraz ochroną zdrowia i dobrobytu obywateli, (e) ochroną, zachowaniem i przywróceniem różnorodności biologicznej i wzmacnianiem kapitału naturalnego, (f) promowaniem zrównoważonego rozwoju, w szczególności w zakresie zrównoważonej produkcji i konsumpcji w obszarach energii, przemysłu, budynków i infrastruktury, transportu oraz systemu żywnościowego.

³ <https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/7eap/pl.pdf> (data dostępu: 23.03.2021)

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/media/40927/st12795-2019.pdf> (data dostępu: 23.03.2021)

⁵ COM(2020) 652 final, Decision of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2030 <https://ec.europa.eu/environment/pdf/8EAP/2020/10/8EAP-draft.pdf>

Unijne cele ochrony środowiska znalazły odzwierciedlenie w jednym z 6 celów polityki spójności w perspektywie finansowej 2021-2027, którym jest dążenie **do Europy bardziej przyjaznej dla środowiska, bez emisyjnej inwestującej w transformację sektora energetycznego, w odnawialne źródła energii, gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz walkę ze zmianami klimatu**. Jest to cel odzwierciedlający aktualnie wdrażaną unijną politykę ochrony środowiska, wyraźnie wskazujący jakie obszary interwencji powinny być wspierane z budżetu UE. Celem polityki UE jest ochrona środowiska naturalnego i zminimalizowanie zagrożeń dla zdrowia ludzi oraz dla klimatu i różnorodności biologicznej. Europejski Zielony Ład⁶ to unijny plan na rzecz zrównoważonej gospodarki UE. Zawiera on plan działań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie zasobów dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń. Stanowi integralną część opracowywanej strategii UE mającej na celu wdrożenie Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i celów zrównoważonego rozwoju. Wdrażanie Europejskiego Zielonego Ładu nakreśla konieczność podejmowania działań w następujących obszarach:

- Bardziej ambitne cele klimatyczne na lata 2030 i 2050,
- Dostarczanie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii,
- Zmobilizowanie sektora przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym,
- Budowanie i remontowanie w sposób oszczędzający energię i zasoby,
- Przyspieszenie przejścia na zrównoważoną i inteligentną mobilność,
- Od pola do stołu: stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego,
- Ochrona i odbudowa ekosystemów i bioróżnorodności,
- Zerowy poziom emisji zanieczyszczeń na rzecz nietoksycznego środowiska.

Z EŻL wynika także tzw. „zielone przyrzeczenie – Nie szkodzić”, które zakłada, że wszystkie działania i polityki unijne powinny zostać połączone, aby pomóc UE w osiągnięciu pomyślnej i sprawiedliwej transformacji ku zrównoważonej przyszłości. EŻL zaleca, aby wszystkie inicjatywy UE były realizowane zgodnie z tą zasadą, a zasada zrównoważonego rozwoju była uwzględniana we wszystkich obszarach polityki UE. W związku z tym, że osiągnięcie zamierzeń sformułowanych w EŻL wymagają znacznych nakładów inwestycyjnych Komisja zaproponowała przeznaczanie części środków z budżetu unijnego na wsparcie realizacji tych celów. Kluczowe znaczenie dla finansowania zielonej transformacji będzie miał także sektor prywatny, z czym wiąże się taksonomia klasyfikacji działalności gospodarczej uznanej za

⁶ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów; Europejski Zielony Ład, COM (2019) 640 final ([EUR-Lex - 52019DC0640 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#))

zrównoważoną środowiskową. W EZŁ zapisano, iż „ramy ładu korporacyjnego powinny w większym stopniu uwzględniać zrównoważony charakter działalności: wiele przedsiębiorstw w zbyt dużym stopniu koncentruje się na krótkoterminowych wynikach finansowych zamiast na długoterminowym i zrównoważonym rozwoju”. Ta kwestia została uregulowana przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088. W art. 9 rozporządzenia w sprawie taksonomii wskazano 6 celów środowiskowych istotnych z punktu widzenia wspólnoty. Są to:

- łagodzenie zmian klimatu;
- adaptacja do zmian klimatu;
- zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich;
- przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym;
- zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola;
- ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów.

W tabeli Tabela 4 Powiązania pomiędzy 8. EAP, Europejskim Zielonym Ładem a celami zawartymi w Rozporządzeniu w sprawie taksonomii (opr. własne) wykazano powiązania obszarów wskazanych jako najistotniejsze pola działań w EZŁ, 8. EAP oraz celami wyznaczonymi w rozporządzeniu w sprawie taksonomii. Merytorycznie dokumenty te wykazują wzajemną synergię w wyznaczaniu celów ochrony środowiska na szczeblu unijnym.

Tabela 4 Powiązania pomiędzy 8. EAP, Europejskim Zielonym Ładem a celami zawartymi w Rozporządzeniu w sprawie taksonomii (opr. własne)

8. Ogólny unijny program działań w zakresie środowiska (projekt)	Europejski Zielony Ład	Rozporządzenie w sprawie taksonomii
Adaptacja i wzmacnianie odporności na zmiany klimatu	Ambitne cele klimatyczne na lata 2030 i 2050	Łagodzenie zmian klimatu Adaptacja do zmian klimatu
Redukcja emisji gazów cieplarnianych i dążenie do neutralności klimatycznej	Dostarczanie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii	Łagodzenie zmian klimatu Zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola
Dążenie do modelu gospodarki regeneracyjnej oraz przyspieszenie przejścia do gospodarki o obiegu zamkniętym	Zmobilizowanie sektora przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym	Zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich Przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym Łagodzenie zmian klimatu
Promowanie zrównoważonego rozwoju, w szczególności w zakresie zrównoważonej produkcji i konsumpcji w	Budowanie i remontowanie w sposób oszczędzający energię i zasoby	Łagodzenie zmian klimatu Zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola

8. Ogólny unijny program działań w zakresie środowiska (projekt)	Europejski Zielony Ład	Rozporządzenie w sprawie taksonomii
obszarach energii, przemysłu, <u>budynków i infrastruktury</u> , transportu oraz systemu żywnościowego		
Promowanie zrównoważonego rozwoju, w szczególności w zakresie zrównoważonej produkcji i konsumpcji w obszarach energii, przemysłu, <u>budynków i infrastruktury</u> , <u>transportu</u> oraz systemu żywnościowego	Przyspieszenie przejścia na zrównoważoną i inteligentną mobilność	Łagodzenie zmian klimatu Zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola
Promowanie zrównoważonego rozwoju, w szczególności w zakresie zrównoważonej produkcji i konsumpcji w obszarach energii, przemysłu, <u>budynków i infrastruktury</u> , <u>transportu</u> oraz systemu żywnościowego	Od pola do stołu: stworzenie sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego środowisku systemu żywnościowego	Ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów Zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola
Ochrona, zachowanie i przywrócenie różnorodności biologicznej i wzmacnianie kapitału naturalnego	Różnorodność biologiczna	Zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich Ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów
Dążenie do środowiska wolnego od zanieczyszczeń i substancji toksycznych oraz ochrona zdrowia i dobrobytu obywateli	Zerowy poziom emisji zanieczyszczeń na rzecz nietoksycznego środowiska	Zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich Zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola

Ocena zapisów Programu wykonana przez pryzmat unijnych celów ochrony środowiska, wyrażonych szczegółowo w wyżej wymienionych dokumentach, nie wykazuje sprzeczności. Jak wspomniano w rozdziale 2.1 Program koncentruje się na wspieraniu wybranych oddolnie priorytetów (z uwagi na ograniczone środki, nie ma możliwości wspierania wszystkich celów ochrony środowiska). Wyraźnie widoczna jest koncentracja na celach służących ochronie klimatu oraz adaptacji do jego zmian. Przewidziane w Programie działania koncentrują się przede wszystkim na adaptacji regionu Pogranicza do zmian klimatycznych, w szczególności w zakresie przygotowania strategii przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu, opracowaniu systemów współpracy służb ratowniczych oraz szkoleń w zakresie transgranicznych akcji ratowniczych. Program w przedłożonej do ocenie wersji nie przewiduje wspierania działań służących przeciwdziałaniu zmianom klimatu oraz poprawie stanu

środowiska. Z punktu widzenia celów klimatycznych adaptacja i mitygacja powinny być traktowane łącznie. Sama adaptacja, np. z wykorzystaniem rozwiązań technicznych może być w sprzeczności z łagodzeniem zmian klimatu. Warto rozważyć w tym aspekcie uzupełnienie opisu Priorytetu I i jego większe powiązanie zarówno z jego tytułem „Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu”. Zdecydowanie pozwoli to na lepsze uwzględnianie celów ochrony środowiska.

Prawidłowe podejście do uwzględniania aspektów środowiskowych zastosowano w Priorytecie II, w którym podkreślono, że zarówno promocja obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie, jak i przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki powinno się odbywać z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska. Takie podejście należy ocenić jako spełnienie wymogów minimalnych (prawnych). Pozytywnie ocenić należy także uwypuklenie w przykładowych działaniach prowadzenia współpracy w zakresie rozwiązywania transgranicznych problemów środowiskowych i ograniczania negatywnych skutków zmian klimatu, poprzez promowanie zachowań przyjaznych dla środowiska. Współdziałanie w zakresie dążenia do dbałości i poprawy stanu środowiska zdecydowanie powinno przyczynić się do osiągnięcia celów w zakresie ochrony środowiska.

Możliwe jest jeszcze lepsze uwzględnianie aspektów środowiskowych oraz wsparcie w osiągnięciu celów ochrony środowiska w regionie Pogranicza poprzez kierowanie finansowego wsparcia dla projektów, które wykażą ich uwzględnianie na etapie projektowania oraz realizacji. Jest to możliwe poprzez zastosowanie wymogów obligatoryjnych, które beneficjenci programu będą musieli spełnić na etapie przygotowywania projektu lub poprzez premiowanie projektów lepiej uwzględniających cele ochrony środowiska. Propozycja takiego rozwiązania alternatywnego została opisana w rozdziale 5.

2.2.2 Dokumenty ustanawiające cele ochrony środowiska na szczeblu krajowym (Polska) oraz ich powiązania z Programem

Krajowa polityka ekologiczna oraz cele ochrony środowiska na poziomie krajowym zostały określone w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), której cele związane z ochroną środowiska są doprecyzowane i wdrażane poprzez zapisy Polityki ekologicznej Państwa 2030 (PEP). Krajowe wyzwania klimatyczne sformułowano w Strategicznym planie adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA). Na poziomie województw natomiast cele ochrony środowiska zostały sformułowane w wojewódzkich programach ochrony środowiska, które zgodnie z art. 17 ustawy Prawo ochrony środowiska (tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 1219) wykazują hierarchiczną zgodność z PEP.

W związku z powyższym, ocena zgodności Programu z celami ochrony środowiska na poziomie krajowym oraz regionalnym została przeprowadzona w odniesieniu do wyżej wymienionych dokumentów.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)⁷ określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarach społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennych w perspektywie do roku 2020 i 2030. Przedstawiono w niej wizję rozwoju odpowiedzialnego oraz społecznie i terytorialnie zrównoważonego. Fundamentalnym wyzwaniem jest przebudowanie modelu gospodarczego tak, aby służył całemu społeczeństwu.

W krajowej hierarchii kształtowania polityki ochrony środowiska **Polityka Ekologiczna Państwa 2030 w obszarze środowiska i gospodarki wodnej**⁸ jest dokumentem wyznaczającym ramy najważniejszych celów i aspektów środowiskowych w Polsce. W systemie dokumentów strategicznych doprecyzowuje i operacjonalizuje Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). Cele sformułowane w perspektywie 2030 roku odpowiadają na najważniejsze trendy w obszarze środowiska i odnoszą się do (1) rozwoju potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców (2) Środowiska i zdrowia (3) Środowiska i gospodarki, (4) Środowiska i klimatu, (5) Środowiska i edukacji, (6) Środowiska i administracji.

Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030⁹ powstał jako odpowiedź na potrzebę zapewnienia warunków stabilnego rozwoju społeczno-gospodarczego w obliczu ryzyka, jakie niosą ze sobą zmiany klimatu, ale również z myślą o wykorzystaniu pozytywnego wpływu, jaki działania adaptacyjne mogą mieć nie tylko na stan polskiego środowiska, ale również wzrost gospodarczy. SPA 2020 wskazuje cele i kierunki działań adaptacyjnych, które należy podjąć w okresie do roku 2020 w najbardziej wrażliwych sektorach i obszarach, tj.: gospodarce wodnej, rolnictwie, leśnictwie, różnorodności biologicznej i obszarach prawnie chronionych, zdrowiu, energetyce, budownictwie, transporcie, obszarach górskich, strefie wybrzeża, gospodarce przestrzennej i obszarach zurbanizowanych.

Ocena Priorytetów oraz przykładowych działań zawartych w Programie przez pryzmat celów ochrony środowiska sformułowanych w dokumentach wyznaczających politykę ekologiczną w Polsce nie wykazała sprzeczności i wzajemnego osłabiania. Podobnie jak w odniesieniu do

⁷ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju> ((data dostępu: 23.03.2021)

⁸ <https://bip.mos.gov.pl/strategie-plany-programy/polityka-ekologiczna-panstwa/polityka-ekologiczna-panstwa-2030-strategia-rozwoju-w-obszarze-srodowiska-i-gospodarki-wodnej/>

⁹ <https://klimada.mos.gov.pl/wp-content/uploads/2013/11/SPA-2020.pdf>

unijnych celów ochrony środowiska Program będzie wspierał wdrażanie celów związanych z adaptacją do zmian klimatycznych, przyczyni się do lepszej dbałości o środowisko w działaniach związanych z rozwojem turystyki, a także może skutkować poprawą świadomości ekologicznej społeczeństwa. Wzmocnienia pozytywnych oddziaływań należy upatrywać na etapie formułowania poszczególnych wymogów konkursowych, w których należy uwypuklać konieczność stosowania rozwiązań sprzyjających przyrodzie oraz chroniących klimat i środowisko.

Wojewódzkie programy ochrony środowiska

Identyfikują najważniejsze aspekty środowiskowe w województwie, określając atuty oraz obszary problemowe, a następnie na ich podstawie wyznaczają cele i kierunki działań ukierunkowane na zachowanie i poprawę stanu środowiska w województwie. Ważnym celem wojewódzkich programów ochrony środowiska jest przygotowanie ram do wdrażania zrównoważonego rozwoju, czyli wypracowania równowagi pomiędzy ładem środowiskowym, gospodarczym i społecznym w skali województwa. Należy zauważyć, że zasady programowania ochrony środowiska nakładają obowiązek zachowania zgodności celów i działań z innymi dokumentami strategicznymi, w szczególności z Polityką ekologiczną państwa 2030, planami w zakresie ochrony klimatu, bioróżnorodności oraz gospodarki wodnej.

Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2014–2017 z perspektywą do 2021 roku¹⁰ wyznacza cele, kierunki działań oraz zadania z zakresu ochrony środowiska na terenie województwa dolnośląskiego. Podstawą wyznaczenia celów i kierunków działań była analiza problemów środowiskowych oraz wyniki analizy SWOT zestawiającej słabe i mocne strony czynników środowiskowych oraz szanse i zagrożenia wynikające z uwarunkowań środowiskowych Dolnego Śląska. Celem nadrzędnym jest „Nowoczesna gospodarka (efektywne wykorzystanie zasobów), harmonijny, zintegrowany rozwój przestrzenny oraz społeczno–gospodarczy w atrakcyjnym środowisku naturalnym”. Założenie to jest realizowane w ramach 5 obszarów strategicznych takich jak: (1) Zadania o charakterze systemowym, (2) Poprawa jakości środowiska, (3) Ochrona przyrody i krajobrazu, (4) Kształtowanie postaw ekologicznych, (5) Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego. W każdym z nich wyznaczono cele długoterminowe oraz krótkoterminowe. Program ten, zgodnie z Ustawą Prawo ochrony środowiska powinien zostać w najbliższym czasie zaktualizowany.

¹⁰ [Plany i programy ochrony środowiska oraz ich aktualizacje | Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego \(dolnyslask.pl\)](#)

Analiza zgodności Programu z WPOŚ dla województwa dolnośląskiego wykazała brak oddziaływań hamujących oraz występowanie synergii i wzajemnego wzmocnienia. W szczególności wystąpi ono obszarze poprawa bezpieczeństwa ekologicznego oraz kształtowania postaw ekologicznych. Dzięki działaniom przewidzianym w INERREG wspierane będzie dążenie do osiągnięcia celów krótkoterminowych określonych jako „Rozwój systemu stałej współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego” oraz „Usprawnienie systemu zarządzania ryzykiem powodziowym – w tym wspieranie inwestycji i dobrych praktyk ukierunkowanych na przeciwdziałanie klęskom suszy i powodzi, zapewniających odporność oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi”.

WPOŚ dla województwa lubuskiego¹¹ na podstawie analizy aktualnego stanu środowiska oraz infrastruktury ochrony środowiska wyznaczył 11 obszarów interwencji, w ramach których określono cele strategiczne oraz szczegółowe. Pokrywają one zarówno komponenty środowiska, jak i obszary mające znaczenie dla ochrony środowiska. Należy zwrócić uwagę, WOŚP dla województwa lubuskiego także wymaga aktualizacji (horyzont czasowy to 2017 – 2020). Przeprowadzona analiza nie wykazała sprzeczności. Wdrażanie Programu powinno przyczynić się do realizacji celów określonych w programie ochrony środowiska, w szczególności w zakresie zagadnień poświęconych zmianom klimatu (choć WPOŚ koncentruje się bardziej na ochronie klimatu) oraz w zakresie edukacji ekologicznej społeczeństwa.

2.2.3 Dokumenty ustanawiające cele ochrony klimatu i środowiska Wolnego Kraju Związkowego Saksonii i ich powiązania z Programem

Cele klimatyczne w Wolnym Kraju Związkowym Saksonia zostały sformułowane Programie dotyczącym Energii i Klimatu Saksonia 2021. Wynikają one z poprzedniego Planu Działania Klimat i Energia z 2009¹², który zakładał rok 2008 jako rok referencyjny i rok 2020 jako rok docelowy. Należy zauważyć, że wyznaczone cele redukcji CO₂ (dla sektora nie objętego handlem emisjami, tj. transportu, gospodarstw domowych, drobnych konsumentów i innych, tj. składowisk, oczyszczania ścieków, kompostowania) nie zostały osiągnięte. Zaobserwowano nawet niewielki wzrost emisji CO₂¹³.

¹¹ [Załącznik do uchwały nr XXI/185/12 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 12 marca 2012 roku](#)

¹² [Plan działania Klimat i Energia Wolnego Państwa Saksonii- sachsen.de.](#)

¹³ [Stan środowiska- sachsen.de](#)

Cele ochrony środowiska zostały określone w szczególności w Planie Rozwoju Kraju 2013, a także w Regionalnym Planie dla Górnych Łużyc i Dolnego Śląska 2002 (z pierwszą aktualizacją w 2010 r. i drugą aktualizacją, która jest obecnie przygotowywana) i związanym z nim Ramowym Planie Krajobrazowym z 2007 r. Istotny z punktu widzenia celów ochrony środowiska jest także Program i plan działania na rzecz różnorodności biologicznej w Wolnym Państwie Saksonii z 2009 r. Ewaluacja tego programu przeprowadzona w 2020 r. wykazała, że "gatunki i siedliska nadal tracą na liczebności" 14 (str. 23). Wniosek ten ma szczególne znaczenie, ponieważ ocena zgodności zamierzeń Programu została przeprowadzona w odniesieniu do ww. dokumentów z uwzględnieniem celów sformułowanych w następujący sposób:

- Powstrzymanie niszczenia środowiska naturalnego, edukacja, a także podnoszenie świadomości ekologicznej i oszczędne korzystanie z zasobów w celu zachowania przyrody i krajobrazu dla przyszłych pokoleń¹⁵,
- Zajęcie się negatywnymi skutkami zmian klimatycznych w postaci ekstremalnych zjawisk pogodowych i klęsk żywiołowych, a także potrzebą dostosowania gotowości służb oraz odpowiedniego przygotowania i reagowania na takie zdarzenia.

Dla oceny celów OŚ i uwzględniania zasad zrównoważonego rozwoju uwzględnić **Strategię Zrównoważonego Rozwoju Wolnego Kraju Związkowego Saksonii dla realizacji 17 globalnych celów zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym (2018)**. Obszary jej działania obejmują m.in. zagadnienia takie jak klimat, różnorodność biologiczną i zdrowie ludzkie, co jest bezpośrednio powiązane z SOOS dla Programu.

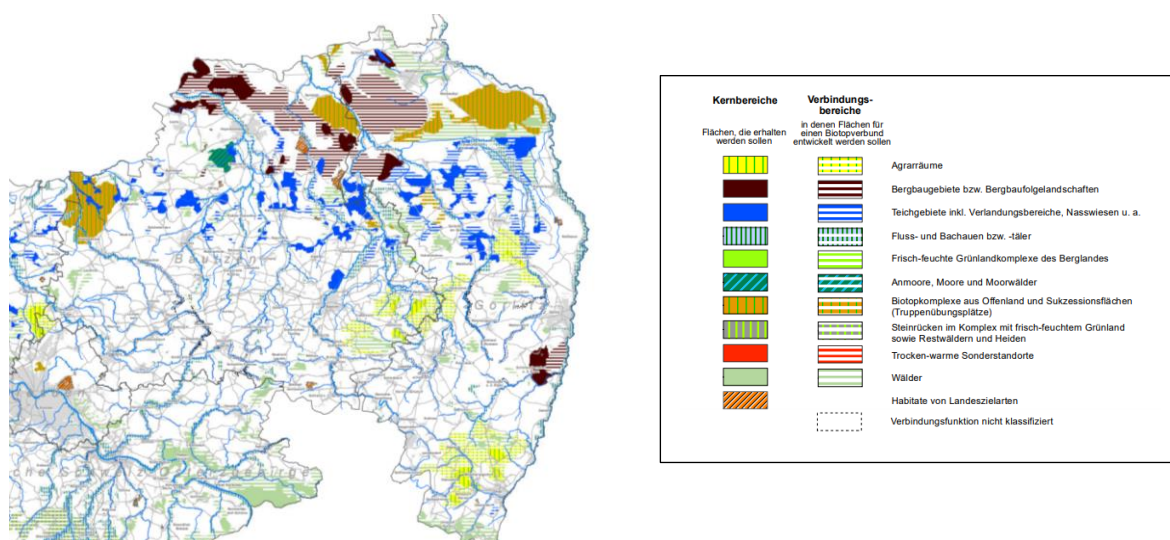
W rozdziale 3 **Program Energia i Klimat Saksonia 2021** sformułowano wytyczne dla polityki klimatycznej i energetycznej Saksonii. Obejmują one elementy ochrony klimatu, jak również elementy zarządzania skutkami zmian klimatu. Mamy tu do czynienia z otwartą dyskusją na temat sprzecznych celów, zwłaszcza w odniesieniu do przystępnych cenowo dostaw energii. Deklarowanym celem jest utrzymanie wzrostu temperatury na świecie znacznie poniżej 2 stopni. Cele w zakresie redukcji na szczeblu federalnym przedstawiono (w porównaniu z 1990 r.) w następujący sposób: 2030: -55%; dostosowanie do -65%; 2040: -70%; dostosowanie do 88%; 2050: - 80% - -95%; dostosowanie do 97% do roku 2045). W odniesieniu do strategii i

¹⁴ [Załącznik Evaluation Report Stand 15 12 20.pdf \(sachsen.de\)](#)

¹⁵ Różne istotne dane są podane tutaj <https://www.natur.sachsen.de/karten-wms-wfs-dienste-und-gis-daten-zum-fachthema-natur-und-biologische-vielfalt-7036.html>.

środków dostosowawczych do zmian klimatu szczególną uwagę zwraca się na obfite opady z możliwością powstawania powodzi, a także okresy suszy i upałów.

Plan zagospodarowania przestrzennego 2013 określa "cele i zasady planowania przestrzennego w zakresie gospodarki przestrzennej i rozwoju Wolnego Kraju Związkowego Saksonii na podstawie oceny stanu przyrody i krajobrazu oraz zagospodarowania przestrzennego"¹⁶ Zawarto w nim szereg ważnych problemów, w tym dotyczących środowiska. Mapa 7 planu zagospodarowania przestrzennego "Zarys obszaru dla wyznaczenia nadrzędnej sieci biotopów na dużą skalę" (poglądowa rycina poniżej) pokazuje, że na obszarze wsparcia znajduje się wiele obszarów, które należą do kategorii tzw. obszarów rdzeniowych (niem. Kernbereiche) i tzw. obszarów łączących (niem. Verbindungsbereiche) dla sieci biotopów (patrz mapa poniżej). Należy je wziąć pod uwagę, szczególnie w przypadku środków specyficznych dla danej przestrzeni. To samo dotyczy "niezagospodarowanych obszarów o małym natężeniu ruchu (UZVR)" w regionie (mapa 5 planu zagospodarowania).

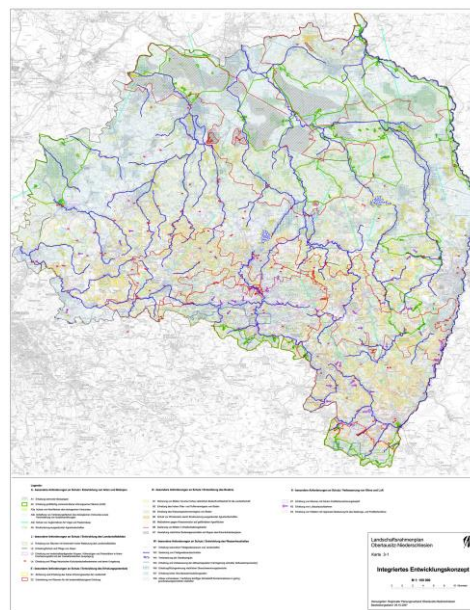
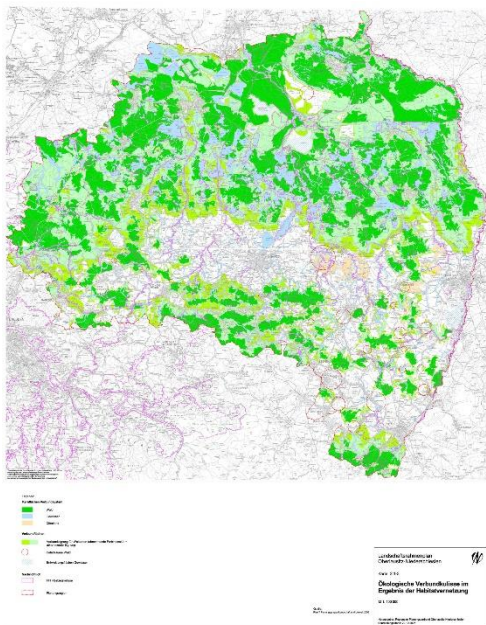
Fragment mapy: Mapa obszaru dla wyznaczenia wielkoskalowej, wzajemnie powiązanej sieci biotopów".

Plan regionalny dla Górnych Łużyc i Dolnego Śląska¹⁷ jest zgodny z obszarem wsparcia Programu po stronie niemieckiej. Jego uzupełnieniem jest Ramowy Plan Krajobrazowy z

¹⁶ [Plan Rozwoju Kraju2013 - sachsen.de](http://PlanRozwojuKraju2013-sachsen.de)

¹⁷ [RegionalneStowarzyszenie PlanowaniaGórnych Łużyc-Dolnego Śląska:Planowanierregionalne\(rpv-oberlausitz-niederschlesien.de\)](http://RegionalneStowarzyszeniePlanowaniaGórnychŁużyc-DolnegoŚląska:Planowanierregionalne(rpv-oberlausitz-niederschlesien.de))

2007¹⁸ roku, w którym przedstawiono obecną sytuację i perspektywy rozwoju przyrody i krajobrazu w regionie. W szczególności rozdział 3 "Cel główny" wraz z podrozdziałami 3.1 "Cele ochrony, utrzymania i rozwoju" oraz 3.2 "Koncepcja zintegrowanego rozwoju" powinny być brane pod uwagę przy realizacji działań na obszarze wsparcia Programu. Rozdział 4 "Realizacja celów poprzez instrumenty ochrony przyrody i zarządzania krajobrazem (katalog działań)" może służyć jako wytyczne dla projektów prowadzonych w ramach Programu. W tym przypadku stwierdzenia zawarte na mapach, takich jak "Krajobraz łączności ekologicznej jako wynik łączności siedlisk" (patrz poglądowe ryciny poniżej) mają kluczowe znaczenie dla projektów realizowanych w ramach Programu.

Mapa 2.1-3: "Sieć ekologiczna" w wyniku łączności siedlisk".

Mapa 3-1: Koncepcja zintegrowanego rozwoju

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wolnego Kraju Związkowego Saksonii dotycząca realizacji 17 globalnych celów zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym (2018) została podzielona na dziewięć obszarów działania, z których trzy mają bezpośrednie znaczenie dla SOOS: (2.3) Energia i klimat, (2.4) Zasoby naturalne i ich ochrona (2.7) oraz Zdrowie i jakość życia. W odniesieniu do redukcji emisji gazów cieplarnianych strategię odwołuje się do celów określonych w Programie Energia i Klimat, które jak wspomniano

¹⁸ [RegionalnyZwiazekPlanowaniaGornychLuzyciDolnegoSlaska:Ramowyplan\(2007\)\(rpv-oberlausitz-niederschlesien.de\)](http://RegionalnyZwiazekPlanowaniaGornychLuzyciDolnegoSlaska:Ramowyplan(2007)(rpv-oberlausitz-niederschlesien.de))

powyżej opierają się na ambitnych celach krajowych. Ponadto mowa jest o nowym programie energetyczno-klimatycznym Saksonii (jeszcze nieopublikowanym), w którym mają zostać określone cele redukcyjne dla saksońskich obszarów działania. Cele te, po ich opublikowaniu, muszą zostać uwzględnione w działaniach w ramach Programu.

Jeśli chodzi o rozwiązania z zakresu adaptacji do zmian klimatu, należy odnieść się do "Saksońskiej strategii adaptacyjnej dla rolnictwa" (2009), jak również do strategii dotyczących przekształcania lasów, bilansu wodnego i gospodarki wodnej oraz ochrony przeciwpowodziowej, które zostały omówione Strategii Zrównoważonego Rozwoju w rozdziale 2.4: "Naturalne źródła utrzymania i ochrona zasobów". Omówiono w nim również "Ochronę zasobów poprzez gospodarkę o obiegu zamkniętym", "Ochronę gleb i zrównoważone rolnictwo", "Zanieczyszczenie hałasem" oraz "Ochronę różnorodności biologicznej, przyrody i krajobrazów". W kontekście środków Programu wszystkie te aspekty muszą zostać uwzględnione na etapie udzielania finansowego wsparcia. Szczególne znaczenie mają tutaj cele szczegółowe, takie jak: "Zachowanie sieci biotopów na 10% powierzchni kraju związkowego jako funkcjonującego systemu sieci biotopów", "Zachowanie nie rozdrobionych, mało uczęszczanych obszarów w Saksonii" oraz "Działania na rzecz różnorodności biologicznej w krajobrazie użytkowanym rolniczo, wzdłuż cieków wodnych i na terenach zalewowych". W przypadku działania priorytetowego "Restrukturyzacja i zrównoważone zarządzanie lasami" oprócz bardzo szerokiej liczby działań wymienia się "zwiększenie udziału powierzchni leśnej do 30 % powierzchni kraju do 2050 r.". W rozdziale (2.7) "Zdrowie i jakość życia" omówiono również tworzenie i rozbudowę struktur promujących zdrowie. Szczególnie w związku z tworzeniem środowiska, które umożliwia aktywne fizycznie życie (ćwiczenia, podróże i sport), należy uwzględnić cele promujące zdrowy tryb życia i pracy, dorastanie i starzenie się.

2.2.4 Powiązania i komplementarność Programu z działaniami innych programów regionalnych w perspektywie 2021-2027 w odniesieniu do celów ochrony środowiska

W ocenie zgodności z zasadami zrównoważonego rozwoju, zgodności z celami ochrony środowiska, a także uwzględniania aspektów środowiskowych Programu należy brać pod uwagę, że jest on jednym z wielu programów określających zasady wydatkowania środków unijnych w perspektywie 2021-2027. W obszarze wsparcia dokument jest programem komplementarnym do regionalnych programów operacyjnych:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2021-2027

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego 2021-2027
- Operationelles Programm für den EFRE in Sachsen 2021-2027 (Program Operacyjny dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w Saksonii 2021-2027)
- Operationelles Programm Europäischer Sozialfonds (ESF) für den Förderzeitraum 2021 bis 2027¹⁹ (Program Operacyjny Europejskiego Funduszu Społecznego dla okresu wsparcia 2021 do 2027)

W czasie opracowywania Prognozy regionalne programy operacyjne w obszarze wsparcia nie były jeszcze przyjęte. W polskiej części obszaru wsparcia nie były dostępne projekty regionalnych programów, a w związku z tym także prognoz oddziaływania na środowisko.

W Saksonii zostały opracowane dwa programy operacyjne, oddzielnie dla Europejskiego Funduszu Społecznego oraz dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w czasie przygotowania niniejszej Prognozy dostępne wyłącznie w postaci projektów, jeszcze bez prognoz oddziaływania na środowisko). Zamierzenia Programu uzupełniają cele i priorytety wyznaczone w obu programach, wspierając integrację społeczną oraz edukację a także budowanie regionu odpornego na zmiany klimatu.

Bazując na zasadach programowania środków unijnych można stwierdzić, że oceniany Program będzie wspierał te działania, które wymagają współpracy transgranicznej i prowadzone w takiej formule pozwolą na bardziej efektywne wydatkowanie środków unijnych.

3 OCENA STANU AKTUALNEGO ORAZ ISTOTNOŚCI ODDZIAŁYWANIA ZAPISÓW PROGRAMU NA POSZCZEGÓLNE ELEMENTY ŚRODOWISKA

3.1 Biotyczne elementy środowiska (różnorodność biologiczna, rośliny, zwierzęta, obszary chronione)

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

¹⁹ [Entwurf ESF-OP 2021-2027 Stand 24.02.2020 | Öffentliche Konsultation: Operationelles Programm Europäischer Sozialfonds \(ESF\) für den Förderzeitraum 2021 bis 2027 | Beteiligungsportal Staatsministerium für Wirtschaft, Arbeit und Verkehr \(sachsen.de\) \(Projekt Programu Operacyjnego dla Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2021 – 2020; wersja dla konsultacji społecznych\)](#)

Na obszarze objętym Programem występują liczne formy ochrony przyrody ustanowione na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, z późn. zm.). Od indywidualnych form ochrony, jakimi są pomniki przyrody, po najważniejsze tj. park narodowy. Szczegółowy wykaz wszystkich form ochrony przyrody występujących na omawianym terenie znajduje się w Tabeli 5, a ich przestrzenne rozmieszczenie przedstawia Ryc. 3 Wykaz wybranych form ochrony przyrody (opr.własne)

Po stronie Polskiej największa kumulacja obszarów chronionych znajduje się w części południowo – wschodniej oraz północnej, a ich powierzchnia wynosi 5429,4 km². Po stronie Niemieckiej kumulacja obszarów chronionych występuje w centralnej części obszaru, a ich powierzchnia wynosi 2365,0 km². Poza obszarami chronionymi, na obszarze objętym Programem występują liczne tereny z bogatą różnorodnością biologiczną. Warto wymienić tu liczne, rozproszone na całym obszarze mniejsze i większe kompleksy leśne, a także ekosystemy łąk i pastwisk.

Tabela 5 Wykaz form ochrony przyrody występujących na obszarze wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 (opr.własne)

Lp.	Strona polska	Strona niemiecka
Parki Narodowe		
1	Karkonoski Park Narodowy	-
Rezerваты przyrody		
1	Uroczysko Węglińskie	Waldmoore bei Grossdittmannsdorf
2	Góra Zamkowa	Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft
3	Góra Miłek	Teichgebiet Biehla-Weissig
4	Torfowisko Borówki	Moorwald am Pechfluss bei Medingen
5	Buki Sudeckie	Südbereich Braunsteich
6	Wąwóz Lipa	Königsbrücker Heide
7	Buczyna Storczykowa na Białych Skałach	Trebendorfer Tiergarten
8	Nad Groblą	Talsperre Quitzdorf
9	Wąwóz Siedmicki	Litzenteich
10	Torfowiska Doliny Izery	Wollschank und Zscharck
11	Wrzosiec koło Piasecznej	Keulaer Tiergarten
12	Grądy koło Posady	Schleife
13	Buczyna Piotrowicka	Dubringer Moor
14	Żurawno	Spannteich Knappenrode
15	Zacisze	Hammerlugk
16	Mierkowskie Suche Bory	Altes Schleifer Teichgelände
17	Przygiełkowe Moczary	Hermannsdorf
18	Wąwóz Myśluborski koło Jawora	Dubrauker Horken
19	Mszana i Obłoga	Hengstberg
20	Woskownica	Georgewitzer Skala
21	Kruczy Kamień	Rotstein
22	Torfowisko pod Węglińcem	Landeskronen
23	Wilcza Góra	Jonsdorfer Felsenstadt
24	Krokusy w Górzycu	Lausche
25	Ostrzyca Proboszczowicka	Schönbrunner Berg
26	Brzeźnik	Seifersdorfer Tal
27	Nad Młyńską Strugą	Geierswalder Heide
28	Głazy Krasnoludków	Gröditzter Skala

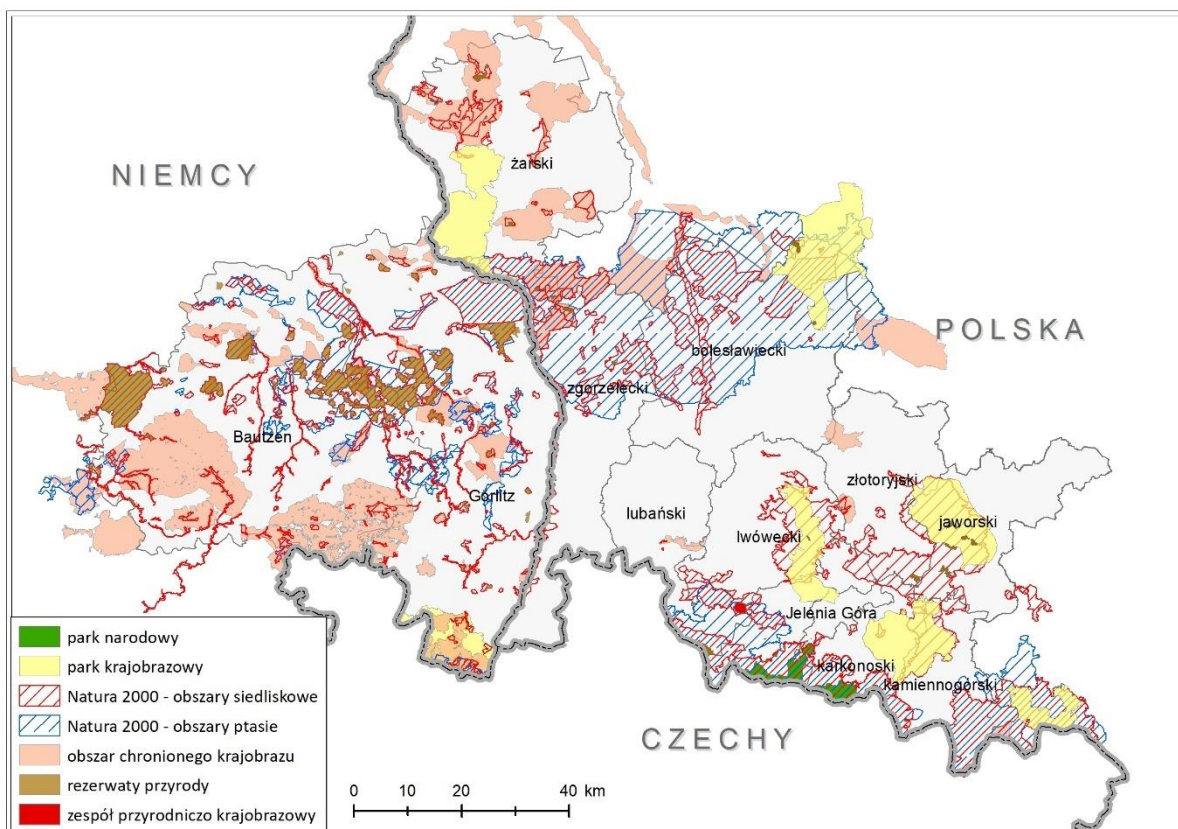
29	Wrzosiec	Niederspreer Teichgebiet und Kleine Heide Hähnichen
30	Żurawie Bagno	Lausker Skala
31	-	Hochstein
32	-	Loose
33	-	Monumentshügel
34	-	Hohe Dubrau
35	-	Innenkippe Nochten
36	-	Auwald und Eisenberg Guttau
37	-	Rutschung P
38	-	Lugteich bei Grüngräbchen
39	-	Caßlauer Wiesenteiche
40	-	Tiefental bei Königsbrück
41	-	Auewald Laske
42	-	Erlenbruch-Oberbusch Grüngräbchen
Natura 2000		
Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków		
1	PLB020005 Bory Dolnośląskie	DE5153451 Zittauer Gebirge
2	PLB020009 Góry Izerskie	DE4651451 Doberschützer Wasser
3	PLB020010 Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie	DE4649451 Teiche nordwestlich Kamenz
4	PLB020007 Karkonosze	DE4648451 Königsbrücker Heide
5	-	DE4650451 Teichgebiet Biehla-Weißig
6	-	DE4551451 Spannteich Knappenrode
7	-	DE4650452 Jeßnitz und Thury
8	-	DE4654451 Doras Ruh
9	-	DE4752451 Teiche zwischen Neschwitz und Lomske
10	-	DE4655451 Teiche und Wälder um Mückenhain
11	-	DE4552451 Biosphärenreservat Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft
12	-	DE4753451 Feldgebiete in der östlichen Oberlausitz
13	-	DE4552452 Muskauer und Neustädter Heide
14	-	DE4748451 Laußnitzer Heide
15	-	DE4450451 Bergbaufolgelandschaft bei Hoyerswerda
16	-	DE4454451 Neißetal
17	-	DE4754451 Talsperre Quitzdorf
18	-	DE4752452 Spreeniederung Malschwitz

19	-	DE4550451 Dubringer Moor
20	-	DE4554451 Teichgebiete Niederspree-Hammerstadt
Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk		
1	PLH020049 Żwirownie w Starej Olesznej	DE4954301 Pließnitzgebiet
2	PLH020006 Karkonosze	DE4852301 Spreegebiet oberhalb Bautzen
3	PLH020011 Rudawy Janowickie	DE4454302 Neißegebiet
4	PLH080038 Łęgi nad Nysą Łużycką	DE4551303 Separate Fledermausquartiere und -habitate in der Lausitz
5	PLH020072 Uroczyska Borów Dolnośląskich	DE4753303 Basalt- und Phonolithkuppen der östlichen Oberlausitz
6	PLH080060 Uroczyska Borów Zasięckich	DE4850301 Obere Wesenitz und Nebenflüsse
7	PLH020038 Góry Kamienne	DE4852302 Buchenwaldgebiet Wilthen
8	PLH020050 Dolina Dolnej Kwisy	DE4848301 Rödertal oberhalb Medingen
9	PLH020054 Ostoja nad Bobrem	DE4753302 Täler um Weißenberg
10	PLH020063 Wrzosowiska Świętoszowsko-Ławszowskie	DE4853301 Czorneboh und Hochstein
11	PLH080055 Przygielkowska Koło Gozdnicy	DE4651305 Hoyerswerdaer Schwarzwasser
12	PLH020087 Gałuszki w Chocianowie	DE4748303 Moorwaldgebiet Großdittmannsdorf
13	PLH020102 Łąki Gór i Pogórza Izerskiego	DE4750302 Berge bei Ohorn
14	PLH020086 Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej	DE4754304 Laubwälder der Königshainer Berge
15	PLH020105 Trzczańskie Mokradła	DE4654302 Schwarzer Schöps oberhalb Horschau
16	PLH080044 Wilki nad Nysą	DE4748302 Buchberge bei Laußnitz
17	PLH080057 Dolina Lubszy	DE4749302 Fließgewässersystem Kleine Röder und Orla
18	PLH020037 Góry i Pogórze Kaczawskie	DE4755303 Monumentshügel
19	PLH020047 Torfowiska Gór Izerskich	DE4754303 Ullersdorfer Teiche
20	PLH020077 Żerkowice-Skała	DE4754302 Stauwurzel, Teiche und Wälder an der Talsperre Quitzdorf
21	PLH020075 Stawy Karpnickie	DE4749301 Pulsnitz- und Haselbachtal
22	PLH020034 Dobromierz	DE4753301 Feuchtgebiete und Wälder bei Großsaubernitz
23	PLH020066 Przełomowa Dolina Nysy Łużyckiej	DE4752301 Teiche zwischen Neschwitz und Großdubrau
24	PLH080007 Buczyzna Szprotawsko-Piotrowicka	DE4751301 Waldteiche nördlich Räckelwitz
25	PLH020042 Ostrzyca Proboszczowicka	DE4752302 Spreeniederung Malschwitz
26	PLH020015 Wrzosowisko Przemkowskie	DE4750301 Großer Rohrbacher Teich
27	PLH020097 Jelonek Przemkowski	DE4755302 Fließgewässer bei Schöpstal und Kodersdorf
28	PLH020076 Źródła Pijawnika	DE4552302 Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft
29	PLH080051 Brożek	DE4754301 Hohe Dubrau
30	PLH080052 Jeziora Brodzkie	DE4654301 Doras Ruh
31	PLH080039 Mierkowskie Wydmy	DE4755301 Teiche und Feuchtgebiete nordöstlich Kodersdorf

32	PLH080070 Las Żarski	DE4650305 Deutschbaselitzer Großteichgebiet
33	PLH080064 Skroda	DE4651306 Biwatsch-Teichgruppe und Teiche bei Caminau
34	PLH020090 Dąbrowy Kliczkowskie	DE4650302 Jeßnitz und Thury
35	PLH080065 Lubski Łęg Śnieżycowy	DE4650303 Cunnersdorfer Teiche
36	PLH020044 Stawy Sobieszowskie	DE4651301 Waldteiche westlich Schönau
37	PLH020095 Góra Wapienna	DE4654303 Teiche bei Moholz
38	PLH020013 Sztolnie w Leśnej	DE465304 Teichgruppe Wartha
39	-	DE4650304 Teichgebiet Biehla-Weißig
40	-	DE4651302 Klosterwasserniederung
41	-	DE4651303 Teichgruppen am Doberschützer Wasser
42	-	DE4649304 Erlenbruch - Oberbusch Grüngräbchen
43	-	DE4650301 Otterschütz
44	-	DE4653301 Schloßteichgebiet Klitten
45	-	DE4649302 Teichgruppen Cosel-Zeisholz
46	-	DE4648302 Königsbrücker Heide
47	-	DE4649305 Saleskbachniederung unterhalb Grüngräbchen
48	-	DE4554302 Weißer Schöps bei Hähnichen
49	-	DE4551302 Schwarze Elster oberhalb Hoyerswerda
50	-	DE4452301 Spreetal und Heiden zwischen Uhyst und Spremberg
51	-	DE4649301 Ruhländer Schwarzwasser
52	-	DE4551301 Spannteich Knappenrode
53	-	DE4554303 Niederspreer Teichgebiet und Kleine Heide Hähnichen
54	-	DE4554301 Raklitza und Teiche bei Rietschen
55	-	DE4550301 Dubringer Moor
56	-	DE4550303 Feuchtgebiete Leippe-Torno
57	-	DE4552301 Truppenübungsplatz Oberlausitz
58	-	DE4450302 Bergbaufolgelandschaft Bluno
59	-	DE4550304 Bergbaufolgelandschaft Laubusch
60	-	DE4553301 Schwarzer Schöps unterhalb Reichwalde
61	-	DE4453302 Muskauer Faltenbogen
62	-	DE4453301 Altes Schleifer Teichgelände
63	-	DE4453305 Trebendorfer Tiergarten
64	-	DE4453304 Wälder und Feuchtgebiete bei Weißkeißel
65	-	DE5153301 Hochlagen des Zittauer Gebirges

66	-	DE5154301 Eichgrabener Feuchtgebiet
67	-	DE5054301 Mandautal
Parki krajobrazowe		
1	Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa	Naturpark Zittauer Gebirge
2	Przemkowski Park Krajobrazowy	-
3	Park Krajobrazowy Chełmy	-
4	Park Krajobrazowy Doliny Bobru	-
5	Rudawski Park Krajobrazowy	-
Obszary Chronionego Krajobrazu		
1	Las Żarski	Oberlausitzer Bergland
2	Wschodnie okolice Lub ska	Seifersdorfer Tal
3	Bory Bogumiłowskie	Hüttertal
4	Obszar chronionego krajobrazu na terenie gminy Olszyna	Löbauer Wasser
5	Obszar chronionego krajobrazu na terenie gminy Leśna	Strohberg
6	Obszar chronionego krajobrazu na terenie gminy Gryfów Śląski	Neiße tal und Klosterwald
7	Bory Dolnośląskie	Kottmar
8	Dolina Nysy	Spreetal
9	Grodzicz	Teichlandschaft nördlich Commerau bei Klix
10	Zachodnie okolice Lub ska	Spreeniederung
11	Ostrzyca Proboszczowicka	Naherholungsgebiet Hoyerswerda
12	-	Elstergebiet um Neuwiese
13	-	Lauta - Hoyerswerda - Wittichenau
14	-	Bernsdorfer Teichlandschaft
15	-	Elsterniederung/westlich Oberlausitzer Heide zwischen Senftenberg und Ortrand
16	-	Muskauer Parklandschaft und Neißeau
17	-	Kromlau-Gablenzer Restseengebiet
18	-	Trebendorfer Abbaufeld
19	-	Spreelandschaft Schwarze Pumpe
20	-	Spreelandschaft um Bärwalde
21	-	Kleine Spree bei Weißkollm
22	-	Spree- und Teichlandschaft südlich Uhyst
23	-	(Speicherbecken) Silbersee Lohsa
24	-	Knappensee
25	-	Moritzburger Kleinkuppenlandschaft

26	-	Boxberg-Reichwalder Wald- und Wiesengebiet
27	-	Braunsteich
28	-	Mandautal
29	-	Massenei
30	-	Königshainer Berge
31	-	Talsperre Quitzdorf und Kollmer Höhen
32	-	Ostro - Neustädtel
33	-	Biehla-Weißig
34	-	Westlausitz
35	-	Zittauer Gebirge
36	-	Herrnhuter Bergland
37	-	Löbauer Berg
Zespoły Przyrodniczo Krajobrazowe		
1	Tłoczyna	-
2	Dolina Nysy Łużyckiej	-
3	Wąwozy	-
4	Góra Słupiec	-
Stanowiska dokumentacyjne		
1	Sztolnia Wapienna w Ciechanowicach	-
2	Wydma nad Dużym Stawem	-

Ryc. 3 Wykaz wybranych form ochrony przyrody (opr.własne)

- Parki Narodowe

Jedynym parkiem narodowym występującym na obszarze Programu jest Karkonoski Park Narodowy²⁰, położony w południowej części po polskiej stronie przy granicy z Czechami. KPN został utworzony w 1959 r na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia Karkonoskiego Parku Narodowego (Dz.U. 1959 r. Nr 17, poz 90). Powierzchnia parku wynosi 5951,42 ha, a jego otuliny 13093,00 ha. Ochrona ścisła objęty jest obszar o powierzchni 2158,09 ha, ochroną czynną 3773,74 ha , a krajobrazową obszar o powierzchni 19,58 ha. Szata roślinna Karkonoszy jest niezwykle bogata i zróżnicowana. Na stosunkowo niewielkim obszarze występują gatunki pochodzące z różnych rejonów geograficznych, z których wiele należy do zagrożonych wyginięciem. Karkonosze są również

²⁰ Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>, <http://crfop.gdos.gov.pl/>, <https://kpnmab.pl/karkonoski-park-narodowy>

miejszem występowania reliktywów polodowcowych oraz endemitów, których nie spotkamy nigdzie indziej na świecie (dzwonek karkonoski, pierwiosnek maleńki, macierzka halna, gnidosz sudecki, przytulia sudecka, czosnek syberyjski, czosnek siatkowaty, skalnica śnieżna, malina moroszka, turzyca patagońska, przetacznik alpejski, biedrzyca mniejsza skalny, gęsiówka alpejska, rzeżucha rezedolistna, sasanka alpejska, żebrowiec górski). Świat zwierząt Karkonoszy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem gatunkowym. Jest to związane z występowaniem pięter roślinnych o odmiennym klimacie i z różnorodną mozaiką zbiorowisk flory. Ponadto rzeźba i ukształtowanie terenu - zwłaszcza powyżej górnej granicy lasu, dodatkowo wyróżniają Karkonosze na tle innych pasm górskich Sudetów. Typowe dla krajobrazu tych gór jeziora i kotły polodowcowe, strome kamieniste zbocza, torfowiska na zrównaniach wierzchowinowych, stały się miejscem występowania wielu cennych dla karkonoskiej przyrody gatunków. Ilość gatunków zwierząt żyjących w Karkonoszach: bezkręgowce - co najmniej 15 tysięcy gatunków, kręgowce - ponad 320 gatunków, a wśród nich: ryby - 2 gatunki, płazy - 6 gatunków, gady - 6 gatunków, ptaki lęgowe i przelotne - około 200 gatunków, ssaki - prawie 60 gatunków.

- Rezerваты przyrody

Na obszarze objętym Programem, po polskiej stronie występuje 30 rezerwatów przyrody, które wraz ze swoimi otulinami łącznie zajmują powierzchnię 2 132,52 ha. Największa kumulacja rezerwatów występuje w północnej i południowo - wschodniej części obszaru wsparcia Programu. Większość rezerwatów to rezerваты leśne oraz torfowiskowe. Największym rezerwatem są Torfowiska Doliny Izery o powierzchni 529,36 ha. Rezerwat chroni torfowiska, które mają specyficzny niepowtarzalny charakter. Pod względem genezy, ukształtowania powierzchni i szaty roślinnej wykazują wiele cech wspólnych z torfowiskami na dalekiej północy, zwłaszcza w Skandynawii. Ze względu na unikalny charakter ekosystemy torfowiskowe Izery mogą być uważane za torfowiska górskie o charakterze subarktycznym, który nie ma swoich odpowiedników w innych częściach Polski. W ekosystemach bagiennych Gór Izerskich można wyróżnić 15 zbiorowisk roślinnych, z których część jest unikalna dla obszarów górskich, spotkać można 20 chronionych, reliktywnych i rzadkich gatunków roślin torfowiskowych. Dotychczas na tym obszarze odnaleziono i zidentyfikowano 110 gatunków, w tym 54 roślin zarodnikowych i 56 naczyniowych. We florze tych torfowisk zachowało się wiele osobliwości florystycznych, często mających tu jedno z nielicznych stanowisk w Polsce. Znaczna część tych roślin znalazła się na liście roślin zagrożonych wyginięciem w Polsce (wierzba borówkolistna, malina moroszka, brzoza karłowata, bażyna obupłciowa, żurawina drobnolistna, turzyca skąpokwiatowa, bagnica torfowa, bażyna czarna, wełnianeczka darniowa, wełnianeczka pochwowata, sit cienki, turzyca bagienna, rosiczka okrągłolistna, rosiczka pośrednia, widłaczek torfowy, widłak jałowcowaty, wroniec widlasty, sosna błotna, jałowiec pospolity halny). Mimo, że w znacznej części doliny utrzymały się naturalne biotopy, kilkusetletnia działalność człowieka wywarła bardzo znaczący wpływ na faunę tego terenu. Spośród dużych ssaków przetrwały gatunki najpospolitsze: jeleni (*Cervus elaphus*), sarna (*Capreolus capreolus*), lis (*Vulpes vulpes*). Licznie występują gryzonie: nornik buri i zwyczajny,

karczownik. Łącznie stwierdzono na Hali Izerskiej 13 gatunków ssaków. Najpełniej poznaną grupą zwierząt doliny Izery to ptaki. Stwierdzono w latach 1992-2000 występowanie 71 gatunków ptaków lęgowych, spośród nich cietrzew (*Tetrao tetrix*), puchacz (*Bubo bubo*), sóweczka (*Glaucidium passerium*), czeczotka (*Carduelis flammea*) – są to gatunki wpisane do Czerwonej Księgi Zwierząt. Górny odcinek Izery na wysokości 800 – 880 m.n.p.m. jest najprawdopodobniej najwyższym stanowiskiem w Polsce i Europie Środkowej bielika (*Haliaeetus albicilla*), żurawia (*Grus grus*), a także bociana czarnego (*Ciconia nigra*), bekasa (*Gallinago gallinago*), lelka (*Caprimulgus europaeus*), dymówki (*Hirundo rustica*), zimorodka (*Alcedo atthis*)²¹.

Po stronie niemieckiej występują 42 rezerwaty (Naturschutzgebiete) o łącznej powierzchni 27 381,87 ha. Występują one w centralnej i zachodniej części obszaru wsparcia Programu. Największym rezerwatem jest Oberlausitzer Heide- und Teichlandschaft, który jednocześnie jest rezerwatem biosfery. Powstał on w 1959 r, a w 1994r. został rezerwatem biosfery UNESCO. Rezerwat cechuje się specyficznymi walorami krajobrazowymi oraz bogatą florą i fauną. Obejmuje m.in. zbiorniki wodne, w tym stawy hodowlane, lasy, torfowiska, wrzosowiska, łąki oraz wydmy. Głównym celem ochrony rezerwatu jest zachowanie istniejącej różnorodności biologicznej przy jednoczesnej, zrównoważonej gospodarce prowadzonej na obszarze rezerwatu²².

- Obszary Natura 2000

Obszary Natura 2000 zostały wyznaczone zgodnie z dyrektywą Rady z dnia 2 kwietnia 1976 r. (79/409/EWG) w sprawie ochrony dzikiego ptactwa oraz dyrektywą Rady z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (92/43/EWG). Specjalne Obszary Ochrony Ptaków po stronie Polskiej położone są w centralnej oraz południowej części obszaru wsparcia Programu (Tabela 5, Ryc. 3). Po niemieckiej stronie obszary Natura 2000 obejmują swoim zasięgiem część centralną oraz doliny rzeczne. Największym powierzchniowo i graniczącym ze stroną niemiecką jest obszar Bory Dolnośląskie PLB020005. Jest to obszar o powierzchni 172093,39 ha. Przedmiotami ochrony w obszarze są 24 gatunki ptaków. Obszar stanowi jeden z największych kompleksów leśnych Polski położony w dorzeczu Odry. Główną rzeką jest Bóbr. Rzeźba terenu jest mało zróżnicowana, przeważają tereny równinne. Występują tu zwarte drzewostany sosnowe z ubogim runem, które stanowi wrzos i borówka. W podszycie występuje jałowiec i żarnowiec.

²¹ Źródło: <http://crfop.gdos.gov.pl/>, <https://swieradow.wroclaw.lasy.gov.pl/rezerwaty-przyrody>

²² <https://www.oberlausitz-heide.de/>

Obszary Specjalnej Ochrony Siedlisk zajmują północną i południowo wschodnią część obszaru wsparcia *Programu* i w porównaniu do obszarów ptasich ich rozmieszczenie jest bardziej rozproszone. Obszary Przełomowa Dolina Nysy Łużyckiej PLH020066, Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej PLH020086 oraz Łęgi nad Nysą Łużycką PLH080038 są obszarami położonymi na granicy ze stroną niemiecką. Po stronie niemieckiej koryto Nysy Łużyckiej obejmują następujące obszary Natura 2000: Lausitzer Neiße zwischen Hirschfelde und Görlitz DE4454302, Lausitzer Neiße nördl. Görlitz bis zur brandenburgischen Grenze DE4454302, Lausitzer Neiße bei Drausendorf DE4454302, Teilgebiet Ost DE4954301 oraz Neißeetal DE4454451.

- Parki krajobrazowe

Na obszarze wsparcia *Programu* po polskiej stronie znajduje się 5 parków krajobrazowych, o łącznej powierzchni około 83597,41 ha. Cztery z nich: PK Łuk Mużakowa, PK Doliny Bobru, Rudawski PK, PK Chełmy położone są w całości na terenie *Programu*. Przemkowski PK tylko w części położony jest na omawianym obszarze. Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa od południa graniczy z częścią niemiecką. W 2015 r. park ten zyskał status Światowego Geoparku UNESCO. Geopark Łuk Mużakowa chroni morenę czołową powstałą podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Jest to jedyna morena czołowa na Ziemi widoczna z kosmosu. Ciągnie się od miejscowości Tuplice, Trzebiel i Łęknica po stronie polskiej aż po Weißwasser i Dobern po stronie niemieckiej²³.

Po stronie niemieckiej znajduje się park krajobrazowy Gór Żytawskich Naturpark Zittauer Gebirge o powierzchni 13 337 ha. Zlokalizowany jest na granicy Niemiec, Czech i Polski.

- Obszary Chronionego Krajobrazu

Na obszarze wsparcia *Programu* po polskiej stronie znajduje się 11 Obszarów Chronionego Krajobrazu, o łącznej powierzchni około 83597,41 ha. Większość nich zlokalizowana jest w północnej części obszaru. Po niemieckiej stronie znajduje się 37 Obszarów Chronionego Krajobrazu (Landschaftsschutzgebiet) o łącznej powierzchni około 104932,19 ha (Tabela 5, Ryc. 3), i położone są w południowej i centralnej części obszaru.

²³ Źródło: *crfop.gdos.gov.pl*, *lasy.gov.pl*

- Zespoły Przyrodniczo Krajobrazowe

Na obszarze wsparcia Programu po polskiej stronie znajdują się 4 niewielkie Zespoły Przyrodniczo – Krajobrazowe o łącznej powierzchni 534,97 ha. ZPK Dolina Nysy Łużyckiej położony jest na granicy polsko-niemieckiej.

Pozostałymi obszarami chronionymi występującymi na obszarze Programu są stanowiska dokumentacyjne (2 po stronie polskiej), użytki ekologiczne (38 po stronie polskiej) oraz liczne pomniki przyrody²⁴.

- Gatunki dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną

Na obszarze wsparcia Programu występują liczne gatunki dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną, w tym gatunki ujęte w Czerwonej Księdze Gatunków Zagrożonych.

Po polskiej stronie obszaru wsparcia, na terenie województwa dolnośląskiego zidentyfikowano 188 gatunków flory narażonych na wymarcie, z których 98 to taksony krytycznie zagrożone. Należy podkreślić, że pomimo wieloletnich badań szaty roślinnej województwa dolnośląskiego i lubuskiego nadal jest ona niewystarczająco poznana.

Po niemieckiej stronie wsparcia Programu rejestr gatunków zagrożonych flory jest znacznie bardziej rozbudowany. Na liści krytycznie zagrożonych paprotników i roślin nasiennych znajduje się w Saksonii¹⁷ 296 gatunków, silnie zagrożonych jest 116 gatunków, narażonych na wyginięcie – 167, bliskich zagrożenia – 40, niezagrożonych, ale rzadkich – 20.

Do gatunków fauny ssaków umieszczonych w Czerwonej Księdze, a stwierdzonych po polskiej stronie obszaru wsparcia należą: nietoperze (podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme*, nocek orzęsiony *M. emarginatus*, borowiaczek *Nyctalus leisleri*, nocek Bechsteina *M. bechsteinii*, mroczek pozłocisty *Eptesicus nilssoni* i mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus*); popielica *Glis glis*, a także niedźwiedź brunatny, ryś i wilk. Wśród ptaków można wymienić 29 gatunków, w tym m.in.: głuszca *Tetrao urogallus*, sokoła wędrownego *Falco peregrinus*, rożeńca *Anas acuta*, podgorzałkę *Aythya nyroca*, cietrzewia *Tetrao tetrix*, bączka *Ixobrychus minutus*, siewczkę obrożną *Charadrius hiaticula*, kulika wielkiego *Numenius arquata*, dzięcioła trójpalczastego *Picoides tridactylus*, kanię czarną *Milvus migrans* i rudą *M. milvus*, rybitwę białoczelną *Sterna albifrons* i białoskrzydłą *Chlidonias leucopterus*, zielonkę *Porzana parva*, puchacza *Bubo bubo*, żołą *Merops apiaster*, dzięcioła

²⁴ <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

białogrzbietego *Dendrocopos leucotos*, płochacza halnego *Prunella collaris* i podróżniczka *Luscinia svecica*. Licznie reprezentowana jest ichtiofauna. Wśród zagrożonych wyginięciem i narażonych na wyginięcie gatunków ryb znajdują się m.in.: troć wędrowna *Salmo trutta* głowacz białopłetwy *Cottus gobio*, lipień *Thymallus thymallus*, brzana *Barbus barbus*, miętus *Lota lota*.

Po niemieckiej stronie obszaru wsparcia Programu (na obszarze Saksonii) do gatunków fauny ssaków umieszczonych w Czerwonej Księdze należą m.in.: nietoperze (mopek *Barbastella barbastellus*, podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, mroczek pozłocisty *Eptesicus nilssoni*, nocek Brandta *Myotis brandtii*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, gacek szary *Plecotus austriacus*), ryjówka górską *Sorex alpinus*, chomik europejski *Cricetus cricetus*, wydra europejska *Lutra lutra*, żołądnica *Eliomys quercinus*, szczur śniady *Rattus rattus*. Wśród ptaków można wyróżnić ponad 100 gatunków, w tym m.in.: pójdzka zwyczajna *Athene noctua*, błotniak zbożowy *Circus cyaneus*, sokół wędrowny *Falco peregrinus*, płaskonos zwyczajny *Anas clypeata*, cyranka zwyczajna *Anas querquedula*, bąk *Botaurus stellaris*, lelek zwyczajny *Caprimulgus europaeus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus*. Wśród zagrożonych wyginięciem i narażonych na wyginięcie gatunków ryb znajdują się m.in.: świnka *Chondrostoma nasus*, koza *Cobitis taenia*, miętus *Lota lota*, piskorz *Misgurnus fossilis*, różanka *Rhodeus sericeus amarus*, łosoś atlantycki *Salmo salar*, certa *Vimba vimba*, minóg rzeczny *Lampetra fluviatilis*²⁵.

- Korytarze ekologiczne

Korytarze ekologiczne są istotnym elementem w zachowaniu różnorodności biologicznej. Zapewniają zachowanie funkcjonalnej łączności w warunkach powszechnej obecnie fragmentacji środowiska, umożliwiając przemieszczanie się roślin, grzybów i zwierząt pomiędzy siedliskami. Dzięki dobrze funkcjonującym korytarzom wiele gatunków może egzystować pomimo niekorzystnych zmian w środowisku, a cenne europejskie siedliska nadal cechuje wysoka różnorodność biologiczna. Głównymi celami wyznaczania i ochrony korytarzy są: przeciwdziałanie izolacji obszarów przyrodniczo cennych i zapewnienie funkcjonalnych połączeń między poszczególnymi regionami kraju, zapewnienie możliwości funkcjonowania stabilnych populacji gatunków roślin i zwierząt, ochrona i odbudowa różnorodności biologicznej w kraju i w Europie oraz stworzenie spójnej sieci obszarów chronionych, które zapewnią optymalne warunki do życia możliwie dużej liczbie gatunków. Brak ciągłości

²⁵ Prognoza Oddziaływania na Środowisko Projektu Programu Wsparcia Iterreg Polska – Saksonia 2014-2020 Wrocław 2014 Atmoterm S.A.

korytarzy poprzez m. in. istnienie nieprzekraczalnych barier ekologicznych powoduje izolację populacji i siedlisk, ograniczenie możliwości wykorzystania areałów osobniczych (do zdobywania pożywienia, szukania schronienia, dostępu do miejsc rozrodu). Z powodu zahamowania lub ograniczenia migracji i wędrówek, gatunki nie mogą kolonizować nowych siedlisk, ograniczony zostaje zasięg przepływu genów, obniżeniu ulega zmienność genetyczna lokalnych populacji, co prowadzi do ich osłabienia i stopniowego wymierania.

Najbardziej aktualnym i kompleksowym opracowaniem korytarzy ekologicznych w Polsce jest mapa korytarzy ekologicznych opracowana w 2005 r. i zaktualizowana w 2011 r.²⁶[1]. Wyróżnia 7 stref, które dzieli się na korytarze główne i krajowe. Rolą korytarzy głównych jest zapewnienie łączności ekologicznej w skali całego kraju oraz włączenie obszaru Polski w paneuropejską sieć ekologiczną. Korytarze krajowe łączą obszary siedliskowe położone wewnątrz kraju z korytarzami głównymi²⁷[2]. Cała sieć ekologiczna jest podzielona na 276 fragmentów, w której skład wchodzi 70 obszarów węzłowych (miejsca krzyżowania się korytarzy ekologicznych) i 206 korytarzy połączonych w strefy.

Na obszarze wsparcia Programu po polskiej stronie znajduje się 5 korytarzy ekologicznych (w tym 4 główne i jeden krajowy) i 4 obszary węzłowe (w tym 3 główne i jeden krajowy), (Tabela 6). Bezpośrednie połączenie ekologiczne między stroną polską i niemiecką jest zapewnione przez korytarz główny „Łużyce” (GKZ-3) i obszar węzłowy „Bory Dolnośląskie” (GKZ-4). Umożliwiają one swobodną migrację organizmów, przede wszystkim średnim i dużym ssakom między częścią polską i niemiecką.

Tabela 6 Wykaz elementów polskiej sieci ekologicznej występujących na obszarze wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 na obszarze Polski (opr.własne)

Id	Nazwa	Typ	Rodzaj	Kod
1.	Sudety - Bory Dolnośląskie, zachodni	Główny	Korytarz	GKZ-5A
2.	Sudety - Bory Dolnośląskie, wschodni	Główny	Korytarz	GKZ-5B
3.	Łużyce	Główny	Korytarz	GKZ-3
4.	Bory Zielonogórskie zachodnie	Główny	Obszar węzłowy	GKZ-2A

²⁶ Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2011

²⁷ www.korytarze.pl

5.	Karkonosze	Główny	Obszar węzłowy	GKZ-6B
6.	Góry Izerskie	Główny	Obszar węzłowy	GKZ-6A
7.	Karkonosze - G.Stołowe	Główny	Korytarz	GKZ-6C
8.	Bory Dolnośląskie	Główny	Obszar węzłowy	GKZ-4
9.	Rudawy Janowickie	Krajowy	Obszar węzłowy	KZ-7C
10.	Pogórze Sudeckie	Krajowy	Korytarz	KZ-7A

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Oceniając istotność oraz możliwość oddziaływania zapisów Programu na różnorodność biologiczną oraz obszary chronione (w tym Natura 2000) należy podkreślić, iż wymienione przykładowe działania w poszczególnych Priorytetach mają cechy projektów nieinwestycyjnych, dlatego nie będą powodowały oddziaływań bezpośrednich. Należy jednak podkreślić, że Program dopuszcza realizację działań o charakterze inwestycji budowlanych, jak np. przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki (jednak z zastrzeżeniem, że będzie to realizowane z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego). W związku z powyższym nie identyfikuje się możliwości wystąpienia istotnych negatywnych oddziaływań. Należy jednak podkreślić, że rozbudowa infrastruktury turystycznej może zarówno pośrednio jak i bezpośrednio oddziaływać negatywnie na szeroko pojmowaną różnorodność biologiczną. Przykładem takie oddziaływania mogą być, finansowane także w ramach programów unijnych, wieże widokowe na szczytach górskich czy też infrastruktura turystyczna lokalizowana w atrakcyjnych przyrodniczo lub krajobrazowo miejscach. Tego typu inwestycje mogą wiązać się z negatywnymi oddziaływaniami. Ich wystąpienie jest jednak bezpośrednio związane zarówno z miejscem budowy konkretnej „instalacji” jak i samym sposobem realizacji. Nie można tych oddziaływań identyfikować na etapie strategicznej oceny. Z punktu widzenia możliwości wzmocnienia pozytywnych oddziaływań Programu na bioróżnorodności i obszary chronione warto rozważyć możliwość wspierania przedsięwzięć służących także poprawie walorów przyrodniczych. Tego typu działania (np. poprawiające odporność ekosystemów) w efekcie także przyczynią się także do osiągnięcia celów klimatycznych i środowiskowych.

Biorąc pod uwagę powyższe istotne jest, aby w ramach Programu nie były wspierane przedsięwzięcia, które mogą potęgować lub zwiększać zidentyfikowane i wskazane poniżej największe zagrożenia dla różnorodności biologicznej występujące na terenie wsparcia:

- Nadmierna presja turystyczna w obszarach cennych przyrodniczo (Karkonoski Park Narodowy, Obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, rezerваты),

- Niszczenie stanowisk gatunków chronionych roślin i zwierząt oraz niszczenie cennych siedlisk przyrodniczych poprzez nadmierną presję turystyczną, w tym nielegalną penetrację obszarów poza wyznaczonymi szlakami,
- Niszczenie i fragmentacja siedlisk na skutek budowy nowej infrastruktury drogowej, ścieżek rowerowych, szlaków turystycznych, zabudowy mieszkaniowej, budowy i rozbudowy nowych ośrodków turystycznych i wczasowych,
- Niszczenie siedlisk chronionych oraz stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt w wyniku rozbudowy i budowy nowych stoków narciarskich wraz z infrastrukturą towarzyszącą,
- Rozprzestrzeniania się gatunków obcych i obcych gatunków inwazyjnych wzdłuż nowobudowanych dróg oraz szlaków turystycznych,
- Utrata cennych siedlisk leśnych oraz stanowisk gatunków chronionych zwierząt i roślin na skutek prowadzenia nieprawidłowej gospodarki leśnej (wielkopowierzchniowe wycinki drzew, budowa dróg w miejscach istniejących szlaków (ścieżek) turystycznych),
- Zaniechanie użytkowania kośnego cennych ekosystemów łąkowych,
- Intensyfikacja rolnictwa (nadmierne stosowanie środków ochrony roślin,
- Nadmierna eksploatacja złóż i kopalin prowadząca do dewastacji środowiska.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Jak wskazano powyżej, realizacja programu nie będzie w sposób bezpośredni negatywnie oddziaływać na przyrodę. Zidentyfikowane zagrożenia nie są związane z bezpośrednimi skutkami wdrożenia Programu. Z drugiej strony Program pomimo iż identyfikuje presje na środowisko przyrodnicze nie przewiduje istotnych działań które mogłyby im przeciwdziałać. Brak wdrożenia Programu należy więc ocenić neutralnie. Z punktu widzenia przyrody nie będzie mieć istotnego znaczenia. Sytuacja ta mogłaby się zmienić jeśli planowane do wsparcia Plany adaptacji do zmian klimatu uwzględniły jeszcze plany poprawy stanu środowiska w poszczególnych regionach obszaru wsparcia.

3.2 Ludzie, dobra materialne (w tym zdrowie ludzi, standard życia)

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Diagnozę demograficzną oparto o dane zgromadzone w analizie społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia opracowanej na potrzeby przygotowania Programu Polska-Saksonia 2021-

2027²⁸ oraz danych Głównego Urzędu Statystycznego, Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen (Urzędu Statystycznego Wolnego Państwa Saksonia) oraz Bundesagentur für Arbeit (Federalnego Urzędu Pracy).

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego oraz Państwowego Urzędu Statystycznego Wolnego Kraju Związkowego Saksonii obszar objęty Programem zamieszkuje 1,2 mln ludności: 655,1 tys. po stronie polskiej oraz 552,5 tys. po stronie niemieckiej (stan na rok 2019). Ludność miejska stanowi ok. 61% mieszkańców regionu, taki sam udział ludności miejskiej notuje się także w podziale regionu na część polską i niemiecką. Największymi miastami obszaru po stronie polskiej są: Jelenia Góra licząca 79 tys. mieszkańców, Bolesławiec – 39 tys., Żary – 37 tys., Zgorzelec – 30 tys., natomiast po stronie Saksonii: Görlitz – 56 tys. mieszkańców, Bautzen – 38 tys. oraz Hoyerswerda – 32 tys. Liczba ludności na obszarze pogranicza polsko-saksońskiego ma tendencję spadkową. Liczba ludności od roku 2011 spadła o 4,6%.

Gęstość zaludnienia dla całego obszaru objętego Programem wynosi 105 os./km² (stan na 2019r.). Wskaźnik ten znacząco różni się po obu stronach granicy: w części saksońskiej gęstość zaludnienia wynosi 123 os./km², natomiast po części polskiej – 94 os./km². Należy jednak podkreślić, że gęstość zaludnienia dla całego kraju związkowego Saksonii jest wyraźnie większa (221 os./km²) niż w przypadku województwa dolnośląskiego (145 os./km²). Niższa gęstość zaludnienia części obszarów pogranicza od regionów, do których przynależą (województwa dolnośląskiego i Saksonii) wskazuje na peryferyjność obszaru pogranicza względem najistotniejszych obszarów wzrostu – tj. gęsto zaludnionych miejskich obszarów m.in. Legnicy, Wrocławia, Drezna i Lipska. Ponadto region pogranicza charakteryzuje się wyraźnym zróżnicowaniem przestrzennym poziomu zaludnienia – część północna obszaru jest zdecydowanie słabiej zaludniona od części południowej.

Udział ludności według ekonomicznych grup wieku w procencie ludności pogranicza ogółem wygląda następująco: 18,1% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, 60% w wieku produkcyjnym, a 21,9% w wieku poprodukcyjnym (dane za rok 2019). Z roku na rok w strukturze wieku ludności widać stały spadek ludności w wieku produkcyjnym (Tabela 7), udział tej grupy w stosunku do roku 2011 obniżył się o 5,4 punkty procentowe. Wzrasta natomiast udział w społeczeństwie osób w wieku poprodukcyjnym, w stosunku do danych z roku 2011 odnotowuje się wzrost udziału osób tej grupy o 5,4 punkty procentowe.

²⁸ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 1, Warszawa, czerwiec 2020 r., ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Tabela 7 Struktura ludności obszaru pogranicza według ekonomicznych grup wieku

rok	Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-14 lat)	Ludność w wieku produkcyjnym (15-59 lat kobiety, 15-64 lata mężczyźni)	Ludność w wieku poprodukcyjnym (powyżej 59 lat kobiety, powyżej 64 lat mężczyźni)
2011	13,0 %	63,8 %	23,2 %
2015	12,8 %	61,4 %	25,8 %
2019	13,0 %	58,4 %	28,6 %

Należy zauważyć, iż zdecydowanie gorszą strukturą ludności według wieku odnotowana jest w części niemieckiej pogranicza. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 53% populacji, natomiast po stronie polskiej ten udział wynosi 63%, czyli aż 10 punktów procentowych więcej. W części niemieckiej notuje się również wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym – osoby starsze stanowią 34,8% społeczeństwa, w części polskiej pogranicza ta grupa stanowi 23,4%. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym po obu stronach granicy osiąga podobne wielkości – w części niemieckiej jest to 12,2%, natomiast polskiej 13,6%. Widoczne zmiany w strukturze wieku społeczeństwa na pograniczu polsko-saksońskim w latach 2011-2019 potwierdzają postępujący proces starzenia się społeczeństwa.

Na wielkość przyrostu rzeczywistego wpływa zarówno przyrost naturalny, jak i saldo migracji. Analizując czynniki zmian ludnościowych zachodzących na pograniczu polsko-saksońskim w latach 2008-2018 można stwierdzić, że w skali całego obszaru ubytek mieszkańców był w większym stopniu generowany poprzez ujemny przyrost naturalny (wynoszący -4,1‰) niż przez ujemne saldo migracji (- 2,0‰). Odmiennie relacje pomiędzy przyrostem naturalnym a saldem migracji zaznaczyły się po obu stronach granicy – w części polskiej na ujemny bilans ludności podobny wpływ miały zarówno przyrost naturalny (-2,3‰), jak i saldo migracji (2,1‰), natomiast w części saksońskiej przyrost naturalny (-6,1‰) w zdecydowanie większym stopniu generował spadek liczby ludności niż saldo migracji (-2,0‰).

Struktura zatrudnienia na obszarze wsparcia różni się po obu stronach granicy. Kluczową różnicą jest znacznie wyższe zatrudnienie w rolnictwie po stronie polskiej. Udział zatrudnionych w sektorze rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo w polskiej części pogranicza wynosi 16,2 %, podczas gdy po stronie niemieckiej udział ten wynosi tylko 3%. Udział zatrudnionych w przemyśle i budownictwie przyjmuje zbliżoną wartość po obu stronach granicy – 35,3% po stronie polskiej i 33,7% po stronie niemieckiej. Najwyższy udział zatrudnienia dla strony saksońskiej notuje się w sektorze działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi – 40,6%, dla strony polskiej udział ten wynosi 31,5%. W ostatnim sektorze gospodarki obejmującym handel, naprawa pojazdów, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja po stronie polskiej udział zatrudnionych wynosi 17%, natomiast po stronie saksońskiej 22,7%.

Obszar wsparcia po stronie polskiej stanowi obszar peryferyjny regionu o relatywnie wysokim poziomie gospodarczym na tle kraju, natomiast po stronie niemieckiej mamy do czynienia z peryferyjnym obszarem peryferyjnego regionu tego kraju. Choć teren objęty Programem po stronie polskiej położony jest w regionie znajdującym się w czołówce krajowej, poziom rozwoju gospodarczego obszaru wsparcia jest niższy od średniego poziomu dla Unii Europejskiej i wynosi przeciętnie około 2/3 średniego poziomu PKB na mieszkańca w UE²⁹.

Stopa bezrobocia na obszarze pogranicza utrzymuje się na podobnym poziomie po obu stronach granicy, dane na maj 2020 wskazują stopę bezrobocia dla polskiej części na poziomie 8,6%, po stronie niemieckiej 7%. W obu przypadkach są to wartości niższe niż dla regionów, do których przynależą (województwa dolnośląskiego – 5,5% i Saksonii – 6,4%). Podobnie, w obu przypadkach widoczny jest wzrost bezrobocia w stosunku do roku poprzedniego. Dane na maj 2019 dla części polskiej wskazywały stopę bezrobocia na poziomie 7,6%, a dla niemieckiej 6,3%.

Wskaźnikiem charakteryzującym aktualny stan zdrowia ludności w danym regionie jest przeciętne dalsze trwanie życia. Dane dla strony polskiej oraz niemieckiej publikowane są w odniesieniu do województwa oraz kraju związkowego. W przypadku województwa dolnośląskiego przeciętne dalsze trwanie życia wynosi 73,5 lata dla mężczyzn oraz 81,3 lat dla kobiet (dla roku 2019). Dla Saksonii przeciętne dalsze trwanie życia wynosi odpowiednio dla mężczyzn – 78,0 lat oraz dla kobiet 83,9 (dla roku 2018). W obu przypadkach widoczny jest wzrost wartości tego wskaźnika na przestrzeni lat. Od 2000 roku w województwie dolnośląskim jest to wzrost o 4,7 lat w przypadku mężczyzn i 3,7 lat w przypadku kobiet. W Saksonii jest to wzrost odpowiednio o 6,5 i 5,2 lata. Do najczęstszych przyczyn zgonów należą choroby układu krążenia oraz choroby onkologiczne. Główne przyczyny zgonów obserwowane na obszarze opracowania nie odbiegają od sytuacji ogólnokrajowych. Bazując na danych GUS³⁰ z I półrocze 2020 roku zauważyć można, że w Polsce choroby onkologiczne były przyczyną 24% zgonów, natomiast choroby układu krążeniowego odpowiedzialne były za 41% zgonów. Pośredni wpływ na schorzenia kardiologiczne i onkologiczne oraz zdrowie człowieka w ogóle wpływ ma jakość i stan środowiska w jakim żyje. Istotny jest zatem stan powietrza,

²⁹ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

³⁰ Zgony według przyczyn za I półrocze 2020 roku - dane wstępne: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/statystyka-przyczyn-zgonow/zgony-wedlug-przyczyn-za-i-polrocze-2020-roku-dane-wstepne,9,1.html>

poziom hałasu oraz dostęp do terenów zielonych służących rekreacji. W tym kontekście należy wskazać problem smogu powodowany w dużej mierze przez spalanie paliw stałych w indywidualnych gospodarstwach domowych. Problem ten jest dużo bardziej widoczny po stronie polskiej pogranicza.

Obszar wsparcia Programu stanowi obszar regresyjny demograficznie, mający wyraźną tendencję do wyludniania się. Problem ten dotyczy w większym stopniu części niemieckiej pogranicza niż polskiej, oraz w większym stopniu obszarów miejskich niż wsi. Ponadto na obszarze wsparcia widoczny jest wyraźny trend wzrostu udziału ludności w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym spadku ludności w wieku produkcyjnym.

Istotnym obecnie problemem społecznym, zarówno w obszarze zdrowotnym, jak i ekonomicznym, jest trwająca pandemia COVID-19. Obostrzenia wprowadzane w obydwu krajach wpływają na procesy gospodarcze, sposoby organizowania pracy i edukacji. Wiele branż musiało ograniczyć swoją działalność lub całkowicie ją zamknąć. Obostrzenia mocno dotknęły branżę turystyki i kultury, stanowiących istotną część gospodarki regionu pogranicza.

Dobra materialne analizowanego obszaru obejmują zarówno typowe elementy infrastruktury miejskiej jak i infrastruktury turystycznej czy przemysłowej (w tym związanej z sektorem energetycznym). Zagrożeniem dla wspomnianej infrastruktury stanowią zarówno naturalne procesy degradacji, jak i zjawiska związane ze stanem środowiska. Do zjawisk takich zaliczyć można na przykład powodzie, które po stronie polskiej silnie dotykają powiaty zgorzelecki i lubański. Straty powodziowe w latach 2010–2016 w gminach powiatu lubańskiego i zgorzeleckiego wyniosły 404 mln zł. Dolnośląski Urząd Wojewódzki wypłacił samorządom lokalnym w tym okresie 179 mln zł dotacji co odpowiada 44% poniesionych strat. Procesy odbudowy miejscowości dotkniętych powodzią wiązały się przy tym z modernizacją infrastruktury [Piepiora i Knysak, 2017³¹]. Problemy związane z wpływem zagrożenia powodziowego na dobra materialne jest przy tym elementem wspólnym dla strony polskiej oraz niemieckiej, szczególnie biorąc pod uwagę, że granicę między krajami na tym odcinku stanowi rzeka Nysa Łużycka, a sytuacja powodziowa w takich miastach jak Zgorzelec i Görlitz jest silnie ze sobą powiązana.

³¹ Piepiora Z., Knysak J., A counteraction of floods' effects in counties Lubań and Zgorzelec – the comparative analysis, Research Papers of Wrocław University of Economics, 2017, no. 490, pp. 90-102.

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Realizacja Programu będzie oddziaływała na ludzi w sposób pozytywny, bezpośredni i pośredni. Przytoczone w dokumencie przykładowe typy działań skupiają się na dwóch głównych obszarach problemowych dotyczących ludzi. Pierwszym jest ograniczenie odpływu ludności z obszaru pogranicza, a drugim ochrona i promocja dóbr oraz przyrody dla rozwoju turystyki i promocji wzrostu gospodarczego i stabilności społecznej obszaru wsparcia. Odzwierciedlają to cele wskazane w Priorytecie II – Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę. Pierwszy dotyczy pogłębienia i rozszerzenia współpracy między polskimi i niemieckimi instytucjami edukacyjnymi, w tym między szkołami zawodowymi i innymi podmiotami szkolenia zawodowego. Powiązania kształcenia z lokalnym rynkiem pracy, współpraca między instytucjami rynku pracy przy monitorowaniu zapotrzebowania na zawody deficytowe i nadwyżkowe, może przyczynić się do zwiększenia kadry wykwalifikowanych pracowników w regionie odpowiadającym zapotrzebowaniu lokalnej gospodarki, co skutkować może zatrzymaniem przynajmniej częściowym migracji ludności w wieku produkcyjnym motywowanego względami ekonomicznymi. Współpraca instytucji edukacji może także zostać wykorzystana do stworzenia konkurencyjnych ofert edukacyjnych, zwiększając w ten sposób zainteresowanie osób uczących się i zatrzymując lub nawet przyciągając osoby spoza obszaru objętego Programem. Przykładem takich działań mogą być np. programy edukacyjne zakończone podwójną certyfikacją lub dyplomowaniem, zwiększając w ten sposób konkurencyjność absolwentów na rynku pracy. Ponadto w ramach Priorytetu II wskazuje się działania, których celem będzie przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian strukturalnych w gospodarce obszaru wsparcia, związanym z zaprzestaniem eksploatacji węgla brunatnego. Są to działania z zakresu edukacji ułatwiające zmianę kwalifikacji zawodowych osób pracujących w sektorze górnictwa. Działania z zakresu uczenia się przez całe życie, które ujęte są również w Priorytecie II, mogą przełożyć się na rozwój tzw. silver economy (srebrnej ekonomii), czyli sektora obejmującego osoby w wieku poprodukcyjnym, które mogą być aktywne zawodowo. Aktywizacja zawodowa osób starszych cechuje się pozytywnym oddziaływaniem zarówno na zdrowie jak i sytuację ekonomiczną osób starszych.

Drugi cel sformułowany w Priorytecie II dotyczy zwiększania roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, integracji społecznej oraz w innowacjach społecznych. Obecnie na obszarze wsparcia większość działalności branży turystycznej oraz jej infrastruktura koncentrują się jedynie na niewielkiej jego części i wykorzystywane są głównie w sezonie letnim. Niewielki udział stanowią ośrodki zlokalizowane na obszarach górskich, związane ze sportami zimowymi. Ponadto działalność turystyczna w regionie została mocno ograniczona bądź zupełnie zamknięta w związku z obostrzeniami wprowadzanymi z racji panującej pandemii COVID-19. Szereg typów działań jakie proponowane są w Programie, zarówno tych inwestycyjnych, dotyczących rozwoju infrastruktury turystycznej, prac zachowawczych i odtworzeniowych w zakresie dziedzictwa kultury, jaki tych nie inwestycyjnych dotyczących promocji i rozwoju turystyki całorocznej, sieciowania podmiotów turystycznych, integrowania

ofert turystycznych po obu stronach pogranicza przyczyni się w sposób bezpośredni do odbudowy branży i poprawy jej sytuacji ekonomicznej po zapaści związanej z pandemią. Przyczyni się też do jej wzmocnienia, rozwoju i pełniejszego wykorzystania potencjału obszaru. Szczególną rolę pełnić mogą opracowane modele cyfrowe i aplikacje medialne, które w warunkach epidemicznych stały się bardziej popularne, jako jedyna w wielu przypadkach forma kontaktu z dziedzictwem kultury czy zasobami muzealnymi. Wszystkie ze wspomnianych działań w zakresie wsparcia rozwoju turystyki przełożyć się mogą na powstanie nowych miejsc pracy związanych z usługami branży turystycznej, a tym samym także na rozwój gospodarczy regionu. W zakresie działań o charakterze inwestycyjnym możliwe jest wystąpienie lokalnego, okresowego narażenia na hałas. Takich oddziaływań można się spodziewać w trakcie realizacji prac budowlanych bądź remontowych związanych np. projektami zwiększającymi dostępność obiektów turystycznych. Jednak oddziaływanie to nie powinno przekraczać typowej emisji hałasu związanej z prowadzeniem prac budowlanych. Spodziewane oddziaływania są niewielkie, czasowe, nie wymagające minimalizacji na etapie Programu (wystarczającym środkiem zaradczym jest deklarowane prowadzenie prac z uwzględnieniem wymogów środowiskowych). Poprawa stanu infrastruktury turystycznej może przełożyć się na redukcję hałasu wynikającą z eksploatacji tych obiektów. Odnosząc się do opinii Głównego Inspektora Sanitarnego, który zalecił przeprowadzenie oceny wpływu Programu na zachowanie dopuszczalnych poziomów hałasu na terenach chronionych akustycznie można jednoznacznie wykluczyć, aby w wyniku jego wdrożenia mogły w sposób stały, średnio i długoterminowy być przekroczone dopuszczalne poziomy hałasu na terenach chronionych akustycznie.

Działania ujęte w Priorytecie I mogą cechować się pośrednim oddziaływaniem pozytywnym. Przykładowe rodzaje projektów odnoszące się do analiz, strategii czy programów w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu i wypracowywania wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu stworzą ramy implementacji inwestycji lokalnych, przekładających się na mniejszą wrażliwość jednostek osadniczych na ekstremalne zjawiska pogodowe. Minimalizacja występowania wysokich temperatur w miastach może korzystnie wpłynąć na stan zdrowia osób cierpiących na schorzenia układu krążenia, natomiast adaptacja do zjawisk powodziowych pozytywnie wpłynie na jakość życia mieszkańców i bezpieczeństwo ich mienia. Pomimo braku wymienienia pewnych rodzajów projektów w przykładowych rodzajach działań, cel Priorytetu I związany z „low-carbon” oraz „net zero carbon economy” mogłyby skupiać się także na działaniach z zakresu redukcji zanieczyszczenia powietrza, szczególnie ze źródeł grzewczych. Co prawda problem niskiej emisji w większym stopniu wynika z technologii grzewczych stosowanych po stronie polskiej, jednak z racji propagacji zanieczyszczeń w powietrzu jego skutek dotyka mieszkańców obydwu krajów. Zakładając rozszerzenie katalogu działań o projekty związane z eliminacją nieekologicznych źródeł grzewczych, możliwe jest pozytywne oddziaływanie na społeczeństwo poprzez poprawę jakości środowiska i w efekcie lepsze warunki bytowe przekładające się na stan zdrowia społeczeństwa.

Priorytet III wskazuje jako cel konieczność współpracy transgranicznej w wielu obszarach usług użyteczności publicznej m.in. ochrony środowiska, dziedzictwa kulturowego, planowania przestrzennego, rozwoju regionalnego, rynku pracy, transportu, służb ratownictwa. Zintegrowane podejście do tych sfer może stworzyć dogodniejsze warunki do wdrażania działań i lepszej komplementarności wdrażanych projektów. Przykładem może być zintegrowane podejście do transportu w połączeniach transgranicznych, zwiększając w ten sposób konkurencyjność transportu publicznego lub zintegrowane systemy ratownictwa, które w sytuacji wypadków mogą skutkować szybszym udzieleniem pomocy, przekładając się na zdrowie lub życie ludności. W Priorytecie III uwzględniono także działania z zakresu transgranicznej współpracy społeczeństwa i budowy zaufania między obywatelami obydwu krajów. Działania te korzystnie wpłyną na ludzi poprzez tworzenie lub wzmacnianie relacji społecznych i lepsze wzajemne zrozumienie co ostatecznie przełożyć się może na redukcję konfliktów społecznych. Działania wskazane w Priorytecie III stanowią uzupełnienie Priorytetu I i II, wskazują na istotność współpracy między terytorialnej w skutecznej i efektywnej realizacji wszystkich priorytetów Programu.

Priorytet III jest uzupełniający dla dwóch pozostałych priorytetów Programu tworząc podwaliny do skutecznego zarządzania rozwojem pogranicza poprzez wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i społecznej. Priorytet III zawiera również Fundusz Małych Projektów, w ramach którego będą realizowane cele odpowiadające potrzebom lokalnym. Dokument wskazuje, że efektem projektów powinna być także poprawa świadomości społecznej w zakresie korzystania ze środowiska naturalnego. Oznacza to wzrost świadomości ekologicznej ludzi, co można określić istotnym pozytywnym oddziaływaniem.

Odnosząc się do opinii Głównego Inspektora Sanitarnego wskazującej, że Prognoza powinna dać rzetelną ocenę oddziaływania na stan zdrowia ludzi, w szczególności w aspekcie zagrożeń dla ujęć i źródeł wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi z uwzględnieniem obszarów stref ochronnych tych ujęć wskazujemy, że w Programie nie przewidziano żadnych interwencji, które mogłyby w sposób bezpośredni lub pośredni wpłynąć na ujęcia i źródła wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Można natomiast przypuszczać, że jednym z aspektów poruszanych w ramach planów adaptacji do zmian klimatu, będących efektem realizacji Priorytetu I będzie zapewnienie dostępu do wody o odpowiedniej jakości i w odpowiedniej ilości. Efektem Programu mogą być także działania skutkujące ochroną zasobów wód pitnych.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Jak wskazano powyżej wdrożenie Programu będzie miało pozytywny wpływ na omawiany komponent. Oddziaływanie na ludzi będzie miało zarówno charakter pośredni jak i bezpośredni. Działania wskazane w dokumencie nakierowane są na odbudowę i rozwój branży turystycznej, współpracę w zakresie kształcenia, szczególnie zawodowego, rozwoju rynku pracy.

Brak wdrożenia Programu należy zatem ocenić negatywnie. Brak podjęcia wyżej przytoczonych działań może skutkować wyludnieniem się regionu, w dużej części za sprawą migracji w celach ekonomicznych oraz zjawiskiem starzenia się społeczeństwa. Niepodjęcie działań wiązało się także będzie z niewykorzystaniem w pełni potencjału turystycznego i zmniejszeniem zainteresowania regionem jako destynacją podróżniczą, a w efekcie gorszą kondycją finansową lokalnej społeczności. Brak realizacji działań wpływających na stan środowiska może wpłynąć niekorzystnie na wrażliwość społeczeństwa na zmiany klimatu, zdrowie ludności oraz bezpieczeństwo ich mienia. Zaniechanie działań integrujących społeczeństwo może przyczynić się do powstawania konfliktów społecznych. Brak spójnych systemów transportowych czy ratunkowych przełoży się może na niższą efektywność świadczonych usług publicznych, a co za tym idzie ich gorszą, z perspektywy użytkownika jakość.

3.3 Wody, w tym cele ochrony wód jednolitych części wód

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Na potrzeby Prognozy, stan wód diagnozowano i oceniano pod kątem w jaki rozumie go Ramowa Dyrektywa Wodna (RDW). Nie koncentrowano się więc na aspektach także związanych z wodami, lecz obejmujących kwestie takie jak susze czy powodzie, które podlegają interakcjom z klimatem i jego zmianom oraz adaptacjami do nich, którym to poświęcono osobny podrozdział Prognozy (3.7).

Diagnozę stanu wód oparto o dane zgromadzone w analizie społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia opracowanej na potrzeby przygotowania Programu Polska-Saksonia 2021-2027³² oraz najnowszych danych instytucji odpowiedzialnych za monitoring wód na terenie obszaru wsparcia, tj GIOŚ i podległe mu po stronie polskiej WIOŚ oraz LfULG po stronie niemieckiej.

Obszar objęty programem leży w dorzeczu Odry i Łaby. Rozmieszczenie wód powierzchniowych na obszarze objętym programem przedstawiono na Ryc. 4.

³² Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Ryc. 4 Sieć hydrograficzna obszaru wsparcia (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)

Główną rzeką obszaru jest rzeka graniczna Nysa Łużycka. Po stronie polskiej najważniejszymi rzekami są Bóbr, Kwisa i Kaczawa. Po stronie niemieckiej główne rzeki to Spree oraz Schwarze Elster. Jeziora występują po obu stronach granicy, przy czym w części niemieckiej należy zwrócić uwagę na unikalny kompleks sztucznych jezior powydobywczych – Pojezierze Łużyckie. Łużycka Kraina Jezior zaliczana jest do największych sztucznych krajobrazów wodnych Europy.

Fizykochemiczna jakość wody w badanym obszarze zarówno po polskiej jak i niemieckiej stronie od lat ulega poprawie na skutek zwiększonej kontroli i likwidacji punktowych oraz powierzchniowych źródeł zanieczyszczeń. Obecnie w świetle ustalonych na poziomie europejskim celów ochrony wód na pierwszy plan wysunął się problem jakości, struktury i funkcjonowania ekosystemów wód jako całości, które klasyfikowane są na podstawie wyników badań elementów biologicznych oraz pełniących jedynie rolę wspierającą, wskaźników fizykochemicznych i hydromorfologicznych.

Stan ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) ocenia się według 5 stopniowej skali: bardzo dobry, dobry, umiarkowany, niezadawalający, zły. Monitoring wybranych części wód prowadzony jest przez odpowiednie instytucje się w sposób ciągły, jednak oceny i palny działań dla wszystkich JCWP ustalane są w cyklu sześcioletnim w Planach Gospodarowania Wodami Dorzeczy, opracowywanych na poziomie krajowym, tak w Polsce, jak i w Niemczech.

Wyniki monitoringu diagnostycznego prowadzonego w ramach aktualnego Programu PMŚ przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska we Wrocławiu wskazują że w roku 2017 stan 86 na 97 badanych jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) jest zły. Jedynie jedna JCWP (leżąca poza obszarem wsparcia Biała Łądecka – powyżej Stronia Śląskiego) ma dobry stan ekologiczny. 12 JCWP charakteryzuje się umiarkowanym stanem ekologicznym, a 21 umiarkowanym potencjałem ekologicznym³³. Stan JCWP w całym województwie lubuskim, w tym w powiecie żarskim został także określony jako zły. Dla 6 JCWP w województwie potencjał ekologiczny określono jako dobry, a dla 2 stan ekologiczny jako dobry³⁴.

Zgodnie z danymi podlegającego właśnie aktualizacji aPGW pośród 154 JCWP w całości lub części znajdujących się w obrębie polskiego fragmentu obszaru wsparcia 21% posiada stan/potencjał ekologiczny co najmniej dobry, natomiast ocena uwzględniająca również wskaźniki chemiczne klasyfikuje w ogólnym stanie dobrym zaledwie 8%.

Na terenie Saksonii zgodnie z danymi LfULG³⁵ w 2009 r. spośród 617 JCWP tylko 23 (4%) osiągnęły co najmniej dobry stan ekologiczny. W 2015 r. odsetek ten spadł do 3% (co odpowiada 21 JCWP). Stan umiarkowany reprezentowało 33%, niezadowolający 28%, a zły 36%.

Główną przyczyną niezadowolającego lub złego stanu niemieckich JCWP jest brak siedlisk flory i fauny, wiele struktur poprzecznych przegradzających ciekę wodnej (obiekty hydroelektrowni) i zbyt wysokie stężenie składników odżywczych. Na zły stan chemiczny wszystkich JCWP w Saksonii wpływa także występowanie zanieczyszczeń rtęcią.

Przeprowadzone w 2017 roku w województwie dolnośląskim oceny jakości stanu wód podziemnych wykazały, że większa ich część reprezentuje dobry stan chemiczny (klasy I-III, tzn. wody klasy bardzo dobrej, dobrej i zadawalającej). Jedynie w trzech punktach pomiarowych zlokalizowanych na obszarze wsparcia – Pieńsk i Ruszów w pow. zgorzelecki oraz Sokołowiec w pow. złotoryjskim stwierdzono stan wody niezadawalający lub złej jakości

³³ WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA WE WROCŁAWIU, Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych dla województwa dolnośląskiego za 2017 rok, Załącznik 1. Klasyfikacja i ocena stanu jcwp na terenie województwa dolnośląskiego w 2017 r., dostęp 07.02.2020.

³⁴ WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA W ZIELONEJ GÓRZE, Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2016-2017, Zielona Góra 2018.

³⁵<http://www.umwelt.sachsen.de/umwelt/24612.asp?id=4536&headline=Umweltindikatoren%20von%20N%20bis%20S?id=4978&headline=Schutzgut:%20Wasser>

(klasy IV-V)³⁶. Również w województwie lubuskim stan wód podziemnych w większości punktów badawczych określono jako dobry. Badanie przeprowadzone w 2016 r. wykazało złą klasę jakości (klasę V) wód podziemnych jedynie w punkcie Jasień w powiecie żarskim (brak jest danych odnośnie tego punktu z pomiarów przeprowadzonych w roku 2017)³⁷.

Wyniki oceny jakości wód podziemnych w Niemczech przeprowadza się w zakresie chemicznym i ilościowym (podobnie jak w Polsce) i przedstawia w podziale na dwie klasy: zła i dobra (inaczej jak w Polsce). Wyniki oceny stanu chemicznego jednolitych części wód podziemnych (JCWPd) pokazują, że główną zidentyfikowaną przyczynami złego stanu chemicznego były kopalnie odkrywkowe węgla brunatnego (stwierdzone w 4 JCWPd).

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Jak wskazano w diagnozie, głównym problemem obszaru wsparcia w zakresie stanu wód jest ich jakość ekologiczna, która na przestrzeni lat została obniżona przez znaczne przekształcenia hydromorfologiczne i presję antropogeniczną w postaci dopływu zanieczyszczeń - szczególnie biogennych, tj. pochodzących z rolnictwa i gospodarki komunalnej. Pomimo prowadzenia działań zmierzających do poprawy ich stanu już od pierwszych cykli planistycznych RDW, nadal wymaga czasu i znaczących nakładów, ponieważ przywrócenie zachwianej równowagi ekosystemowej to proces złożony i wymagający wypracowania kompromisu pomiędzy potrzebami środowiska i gospodarki człowieka, które najczęściej są bardzo rozbieżne.

Zgodnie przyjętymi priorytetami i celami analizowanego Programu żadne z typów działań nie jest bezpośrednio dedykowane poprawie stanu wód, zatem nie należy w tym aspekcie oczekiwać istotnych pozytywnych oddziaływań bezpośrednich. Tym bardziej, że w ramach Programu przewidywane jest wsparcie głównie projektów miękkich, tj. o nieinwestycyjnym charakterze.

Działania inwestycyjne obejmujące zachowanie i odtwarzanie obiektów dziedzictwa kulturowego czy infrastrukturę turystyczną potencjalnie mogą skutkować jedynie lokalnymi, krótkoterminowymi oddziaływaniami na wody powierzchniowe i podziemne, jednak prawdopodobnie nieistotnymi w skali swoich zlewni. Tu zauważyć należy, że zastrzeżono, iż

³⁶ WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA WE WROCŁAWIU, OCENA JAKOŚCI WÓD PODZIEMNYCH WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO R 2017, Wrocław, maj 2018.

³⁷ WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ŚRODOWISKA W ZIELONEJ GÓRZE, Stan środowiska w województwie lubuskim w latach 2016-2017, Zielona Góra 2018.

działania te mają być realizowane z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego, co obejmuje również cele ochrony wód. Przez to oczekiwać można potencjalnych oddziaływań pozytywnych, natomiast ich istotność zależeć będzie do skali interwencji i zagęszczenia (kumulacji w obrębie konkretnych JCW).

Pozytywne efekty mogą być również wzmacniane przez pośrednie oddziaływania projektów związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom zmian klimatu oraz wypracowywaniem wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu, które w swoim zakresie obejmują szereg zagadnień związanych tzw. „niebieską infrastrukturą” mogących wspomagać osiągnięcie celów środowiskowych JCW tak powierzchniowych, jak i podziemnych. Wspomniane wzmocnienie pozytywnych efektów może mieć również miejsce w związku z szeroko pojętymi działaniami edukacyjnymi dotyczącymi środowiska dla władz i mieszkańców obszaru wsparcia.

Pośrednim oddziaływaniem negatywnym skutkować może promowanie obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie z uwagi na potencjalny wzrost związanej z tym presji na wody (np. przez jej zużywanie, zanieczyszczenie czy przekształcenia hydromorfologiczne cieków). Zaznaczono jednak, że w działaniach tych uwzględniane będą wymagania ochrony środowiska naturalnego, co zasadniczo minimalizuje ryzyko wystąpienia tego typu zagrożeń.

Podsumowując powyższe wdrożenie założeń Programu i realizacja działań z niego wynikających nie będą wiązać się z bezpośrednim pogorszeniem stanu wód w obrębie obszaru wsparcia, skutkować mogą natomiast pośrednio pozytywnie przez uwzględnianie w ich ramach aspektów środowiskowych, w tym celów ochrony wód.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Jak wskazano powyżej wyklucza się by realizacja ocenianego programu skutkowałą ryzykiem wystąpienia bezpośrednich lub pośrednich oddziaływań na wody powierzchniowe lub podziemne o istotnie negatywnym charakterze. Dlatego brak jego wdrożenia nie przyniósłby żadnych korzyści w tym aspekcie. Nie wystąpiłyby również prognozowane efekty pozytywne, stąd skutki braku wdrożenia Programu należy traktować jako potencjalnie negatywne, jednak o małej istotności z uwagi na prognozowaną niewielką skalę wpływu.

3.4 Powietrze

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Na potrzeby ocen i analiz, prowadzonych w Prognozie, niemniejszy komponent zdefiniowano jako najniższą część troposfery, silnie powiązaną z procesami zachodzącymi na powierzchni ziemi, w obrębie której zachodzi wymiana masy i energii z pozostałymi komponentami środowiska. Charakteryzuje się ona szeregiem parametrów w postaci stężeń zanieczyszczeń, których analizy dokonano pod kątem jakościowym oddzielając je od aspektu również

związanego z atmosferą, lecz obejmującego kwestie interakcji z klimatem i adaptacji do nich, którym to poświęcono osobny rozdział Prognozy.

Diagnozę stanu powietrza oparto o dane zgromadzone w analizie społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia opracowanej na potrzeby przygotowania Programu Polska-Saksonia 2021-2027³⁸ jak również najbardziej aktualnych informacjach udostępnianych przez GIOŚ i LfULG.

Ocenę jakości powietrza wykonuje się w Polsce indywidualnie dla każdego województwa, w Niemczech – dla landu. Oceny dokonuje się w strefach i aglomeracjach. Po stronie polskiej, powiaty objęte obszarem wsparcia wchodzą w skład stref: a) województwa dolnośląskiego – strefa dolnośląska: powiaty: bolesławiecki, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, lubański, lwówecki, zgorzelecki, złotoryjski oraz miasto Jelenia Góra; b) województwa lubuskiego – strefa lubuska: powiat żarski. Po stronie niemieckiej, powiaty znajdujące się na obszarze wsparcia (Bautzen i Görlitz) wchodzą w skład stref landu Saksonii. Lokalizacja stref oceny jakości powietrza na obszarze wsparcia została przedstawiona na Ryc. 5.

³⁸ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Ryc. 5 Lokalizacja stref oceny jakości powietrza na obszarze wsparcia (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)

Na podstawie rocznej oceny jakości powietrza dokonuje się w Polsce klasyfikacji stref, odrębnie pod kątem kryterium ochrony zdrowia ludzi oraz pod kątem kryterium ochrony roślin (Tabela 9). Każdej strefie przypisuje się klasę wynikową dla danego zanieczyszczenia, a jej wynik determinuje określone działania w zakresie zarządzania jakością powietrza. W przypadku stref, gdzie zostały odnotowane przekroczenia normatywnych stężeń substancji w powietrzu (odpowiednio poziomów dopuszczalnych/docelowych), co wiąże się z przyporządkowaniem strefy do klasy C, istnieje obowiązek opracowania programu ochrony powietrza. Głównym celem opracowania i wdrożenia takiego programu jest przywrócenie naruszonych standardów jakości powietrza.

Zgodnie z danymi GIOŚ³⁹ W roku 2020 w przypadku oceny kryterium ochrony zdrowia (Tabela 8) obejmującego 12 parametrów zarówno w strefie dolnośląskiej jak i lubuskiej wystąpiły przekroczenia poziomów dopuszczalnych zanieczyszczeń. W strefie dolnośląskiej były to przekroczenia dla pyłu zawieszonego PM10 oraz zawartego w nim benzo(a)pirenu i Arsenu,

³⁹ GIOŚ; ROCZNE OCENY JAKOŚCI POWIETRZA W WOJEWÓDZTWACH, RAPORTY WOJEWÓDZKE ZA ROK 2020

natomiast w strefie lubuskiej przekroczenia dotyczyły jedynie benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym. Ponadto w obu strefach przekroczone zostały normy dla ozonu troposferycznego. W przypadku kryterium ochrony roślin (Tabela 9) dochowane były wszystkie standardy, natomiast klasę dla poziomu celu długoterminowego określono jako D2.

Tabela 8 Klasyfikacja stref pod kątem kryterium ochrony zdrowia w roku 2020

Strefa	SO ₂	NO ₂	CO	C ₆ H ₆	O ₃	PM10	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	PM2,5
dolnośląska	A	A	A	A	C	C	A	C	A	A	C	A
lubuska	A	A	A	A	C	A	A	A	A	A	C	A

Tabela 9 Klasyfikacja stref pod kątem kryterium ochrony roślin w roku 2020

Strefa	SO ₂			NO ₂	O ₃	
	pora zimowa	rok kalendarzowy	klasa wynikowa	rok kalendarzowy	poziom docelowy	poziom celu długoterminowego
dolnośląska	A	A	A	A	A	D2
lubuska	A	A	A	A	A	D2

Dane publikowane przez Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie (LfULG)⁴⁰ (Tabela 10) wskazują, na relatywnie dobrą jakość powietrza po stronie Niemieckiej. W roku 2020 dla 9 badanych przez LfULG parametrów (SO₂, O₃, NO₂, NO, Benzol, Toluol, Xylol, PM10 i PM2,5) w Görlitz i Bautzen nie stwierdzono przekroczeń wartości normatywnych. Zwracano jednak uwagę na czynnik pogarszający jakość powietrza jakim jest napływ zanieczyszczeń spoza granic powiatu.

Tabela 10 Roczne średnie wartości zanieczyszczeń powietrza w 2020 (w nawiasach podano wartości z roku 2019)

Strefa	SO ₂	O ₃	NO ₂	NO	Benzol	Toluol	Xylol	PM10	PM2,5
Görlitz	1,5 (1,7)	-	18 (21)	17 (20)	0,9 (0,9)	1,6 (1,9)	1,5 (2,5)	16 (18)	-
Bautzen	-	53 (57)	13 (14)	3 (4)	-	-	-	13 (15)	-

Chociaż jakość powietrza w obszarze wsparcia uległa w ostatnich latach zasadniczej poprawie, istnieją wciąż, szczególnie po stronie polskiej, nierozwiązane problemy z kontrolą zanieczyszczeń powietrza. Poza źródłami przemysłowymi jest to głównie problem smogu powodowany tzw. niską emisją czyli energetycznym spalaniem paliw stałych w indywidualnych gospodarstwach domowych. Istotnym elementem w skali całego obszaru wsparcia jest również eksploatacja złoża turoszowskiego i działalność elektrowni Turów.

⁴⁰ Daten zur Luftqualität 2020

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Biorąc pod uwagę Priorytety i cele programu oraz przykładowe rodzaje działań scharakteryzowane w Tabeli 1 w rozdziale 1.1, należy założyć, że w jego ramach prowadzone będą przede wszystkim tzw. projekty miękkie, czyli nieinwestycyjnie. Tym samym można wykluczyć potencjalnie negatywny wpływ na powietrze w postaci bezpośrednich emisji zanieczyszczeń, które mógłby wiązać się z etapem realizacji szeroko zakrojonych działań inwestycyjnych. Przyjąc ponadto należy, iż możliwa realizacja mniejszych inwestycji, o których mowa w dokumencie (Inwestycje zachowawcze i odtworzeniowe w zakresie dziedzictwa kulturowego czy Przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego) o ile w ogóle będzie źródłem bezpośrednich oddziaływań to będą one miały charakter krótkotrwały i zasięg lokalny, a ich skala będzie pomijalna.

Bezpośrednim pozytywnym wpływem w zakresie redukcji emisji zanieczyszczeń, choć o prawdopodobnie niskiej istotności skali obszaru całego wsparcia, charakteryzować mogą się działania polegające na współpracy instytucji zarządzających i obsługujących transport publiczny w celu rozwijania tego rodzaju transportu oraz działania na rzecz jego promocji, przez popularyzację alternatywnych form transportu publicznego z uwzględnieniem ruchu rowerowego, Bike&Ride, autobusów na żądanie itp.. Podobny efekt może mieć współpraca w celu rozwiązywania transgranicznych problemów środowiskowych np. przez wymianę dobrych praktyk i know-how. Dotyczy to przede wszystkim problemów z jakością powietrza po polskiej stronie granicy.

Ważniejszym aspektem, który należy wziąć pod uwagę w ocenie, są możliwe oddziaływania pośrednie. Te z kolei powinny mieć charakter jedynie pozytywny, na skutek działań związanych z szeroko pojętą edukacją i wymianą wiedzy oraz opracowaniem wspólnych planów działań w zakresie rozwiązywania problemów środowiskowych, skutkując podniesieniem świadomości ekologicznej władz i mieszkańców obszaru wsparcia.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Jak już wskazano realizacja ocenianego Programu nie wiąże się ryzykiem wystąpienia bezpośrednich lub pośrednich oddziaływań na powietrze o istotnie negatywnym charakterze, zatem brak jego wdrożenia nie przyniósłby żadnych zysków w tym zakresie. Nie wystąpiły by natomiast prognozowane bezpośrednio i pośrednio efekty pozytywne, stąd skutki braku wdrożenia Programu należałoby ocenić negatywnie. Jednocześnie z uwagi na ograniczoną istotność wspomnianych efektów pozytywnych w aspekcie ocenianego komponentu negatywna ocena nie powinna mieć charakteru kluczowego.

3.5 Krajobraz

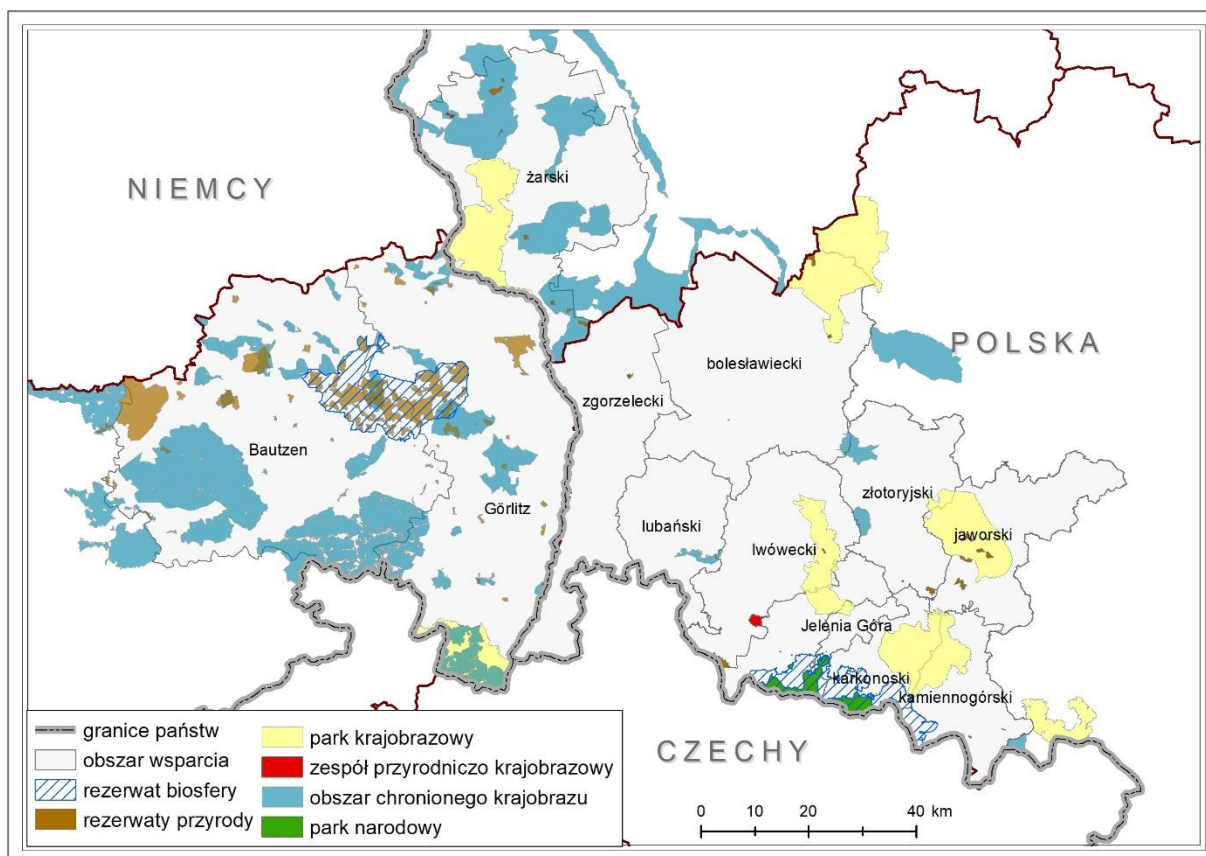
Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Diagnozę stanu krajobrazu oparto o dane zgromadzone w analizie społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia opracowanej na potrzeby przygotowania Programu Polska-Saksonia 2021-2027⁴¹ oraz informacjach udostępnianych przez GDOŚ i Schutzgebiete in Sachsen (iDA).

Obszar objęty programem położony jest na pograniczu Polski i Niemiec w obrębie dwóch prowincji fizycznogeograficznych: w części południowej Masywu Czeskiego i w północnej Nizy Środkowoeuropejskiego. Jednostki te dzielą się na podprowincje. W obrębie Masywu Czeskiego obszar objęty programem położony jest w obrębie jednej jednostki Sudety i Przedgórze Sudeckie, natomiast w ramach prowincji Nizy Środkowoeuropejskiego obszar wsparcia podzielony jest między trzy jednostki: największą część stanowią Niziny Sasko-Łużyckie, dalej Niziny Środkowopolskie, natomiast północna część powiatu żarskiego położona jest w obszarze Pojezierzy Południowobałtyckich.

Teren pogranicza polsko-saksońskiego pod względem krajobrazu jest mocno zróżnicowany. Główne typy krajobrazu występujące na tym obszarze to krajobraz górski, polodowcowy, pojezierny i leśny. Na ukształtowanie terenu pogranicza polsko-saksońskiego największy wpływ miała aktywność tektoniczna. Ruchy tektoniczne okresu trzeciorzędu i czwartorzędu doprowadziły do pionowych przemieszczeń litosfery – istotne były zwłaszcza pionowe ruchy na linii sudeckiego uskoku brzeźnego, powodujące podniesienie obszaru Sudetów. Charakterystycznym typem krajobrazu, zwłaszcza po stronie polskiej, są tu wierzchowiny gór zrębowych. Po stronie saksońskiej najwyższe wzniesienie osiąga wysokość 792 m. n.p.m. (szczyt Lausche na terenie Gór Żytawskich). Na obszarze Pogórza Łużyckiego, zbudowanego ze skał granitowych tworzących masyw krystaliczny, a także młodszych skał magmowych, krajobraz jest mniej urozmaicony. Równina Górnołużycka z kolei, zbudowana z jednolitego masywu granitowego, charakteryzuje się krajobrazem pagórkowatym. W północnej części Równiny występują rozległe wrzosowiska i lasy. Na północ od Budziszyna, między Hoyerswerdą na północnym zachodzie i Niesky na wschodzie rozciąga się obszar niewielkich akwenów, torfowisk i podmokłych łąk.

⁴¹ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 1, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Ryc. 6 Formy ochrony przyrody i krajobrazu na obszarze wsparcia

Na przedmiotowym obszarze znajdują się liczne formy ochrony krajobrazu. (Ryc. 6) Obszary chronione zajmują po stronie polskiej największe powierzchnie w północnej i południowej, a także wschodniej części obszaru objętego Programem, po stronie niemieckiej są one w istotnym stopniu skupione w części centralnej. Na całym obszarze pogranicza znajduje się jeden park narodowy – Karkonoski Park Narodowy położony przy granicy z Czechami obejmujący szczytowe partie Karkonoszy. Park ten jest również jednego z dwóch rezerwatów biosfery UNESCO położonych na obszarze omawianego pogranicza – Karkonoski Rezerwat Biosfery. Drugi położony jest po stronie niemieckiej – Rezerwat Biosfery Górnołużyckie Wrzosowiska i Stawy.

Park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Na omawianym terenie znajduje się 6 parków krajobrazowych (*Naturpark*), z czego 5 znajduje się po stronie polskiej.

Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne. Na omawianym terenie znajdują się 4 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, zajmują niewielki powierzchniowo obszar. Wszystkie znajdują się po stronie polskiej.

Zarówno po polskiej jak i niemieckiej stronie pogranicza występują liczne rezerwaty przyrody (*Naturschutzgebiet*). Po stronie niemieckiej jest ich 43, natomiast po polskiej 30. Rezerwaty przyrody to obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje, a także siedliska roślin, zwierząt i grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Na terenie pogranicza znajduje się 82 obszarów chronionego krajobrazu (*Landschaftschutzgebiet*): 71 po stronie niemieckiej oraz 11 po stronie polskiej.

Na pograniczu polsko-saksońskim położony jest Park Mużakowski (Muskauer Park) wpisany na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Obszar parku wpisanego na Listę stanowi fragment niemieckiego obszaru chronionego krajobrazu - Muskauer Parklandschaft und Neißeau, oraz polskiego parku krajobrazowego - Łuk Mużakowa. Park o wysoce estetycznej kompozycji harmonijnie wpisuje się w naturalne ukształtowanie doliny rzeki i wnika w miasto Bad Muskau poprzez zielone promenady i parki miejskie. Został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa jako wyjątkowym przykładem rozległego, europejskiego parku krajobrazowego, który stworzył nowe podstawy dla rozwoju idealnego krajobrazu wykreowanego przez człowieka⁴².

Szczególne wyzwania w zakresie ochrony środowiska, w tym krajobrazu, związane są z przekształcaniem i niszczeniem przyrody i krajobrazu poprzez wydobywanie surowców i górnictwo odkrywkowe. Istnieje możliwość częściowej rekultywacji tych terenów i wykorzystania krajobrazów pogórnicznych do celów turystycznych, jak w przypadku jeziora Bärwalder See, które powstało wskutek zalania nieczynnej kopalni węgla brunatnego.

Należy jednak dodać, iż wprowadzanie zabudowy turystyczno-wypoczynkowej na tereny uznane za atrakcyjne dla rekreacji przy jednoczesnym braku planowania krajobrazu przyczynia się do chaosu przestrzennego i stylistycznego. Presja antropogeniczna wynikająca z rozwoju turystyki i rekreacji może stanowić zagrożenie dla krajobrazu.

⁴² swiatowedziedziactwo.nid.pl/wpis/park-muzakowski/

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Oceniając istotność oraz możliwość oddziaływania zapisów Programu na krajobraz należy podkreślić, iż wymienione przykładowe działania w poszczególnych Priorytetach mają cechy projektów nieinwestycyjnych, dlatego nie będą powodowały potencjalnie negatywnych bezpośrednich oddziaływań na krajobraz. Program dopuszcza jednak realizację działań o charakterze inwestycji budowlanych, jak np. przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki (jednak z zastrzeżeniem, że będzie to realizowane z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego). Realizacja takich działań może na etapie realizacji czasowo obniżyć estetykę krajobrazu, jest to oddziaływanie krótkotrwałe, o lokalnym zasięgu, nieodłącznie związane z każdą inwestycją. Oddziaływanie tych inwestycji na krajobraz na etapie eksploatacji będzie uzależnione od ich formy i projektu. Należy podkreślić, że rozwój turystyki odbywa się szczególnie na terenach cechujących się wysoką wartością krajobrazu. Wprowadzenie elementów infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej bez przeprowadzenia szczegółowych analiz dotyczących prawidłowego wpisania w krajobraz regionu może obniżyć jego walory estetyczne, w szczególności na naturalność tych terenów. W związku z rozwojem turystyki i pojawianiem się nowych form rekreacji, wzrasta stopień antropopresji na krajobraz postrzegany obecnie jako naturalny, co może w nieznacznym stopniu zmieniać sposób postrzegania danego miejsca. Każdy nowy element, mogący znacząco zmienić percepcję widoków i panoram powinien podlegać odrębnej analizie.

Omawiany obszar cechuje się różnorodnością form ukształtowania oraz użytkowania terenu. Założeniem programu jest głównie wspieranie działań nieinwestycyjnych, w związku z czym nie przewiduje się znacznej ingerencji w ten aspekt krajobrazu. Efektem działań może być natomiast wspieranie obecnych form użytkowania i zagospodarowania terenu, co ma bezpośredni wpływ na klarowanie się charakteru krajobrazu. Warto zauważyć, że zwiększamy w ten sposób rolę krajobrazów codziennych, lokalnych (ang. common landscapes) budując tym samym tożsamość danego miejsca, co należy ocenić pozytywnie.

Przy realizacji programu warto mieć na uwadze unikatowość regionów. Propagowanie lokalnej kultury, a co za tym idzie wzrost zainteresowania występującym na tym obszarze krajobrazem kulturowym oraz naturalnym może przyczynić się do zwiększenia znaczenia ochrony tych obszarów ze względu na ich wyjątkowy charakter.

W sposób pozytywny na krajobraz oddziaływać mogą działania wynikające z zapisów Priorytetu II. Definiuje on dwa cele, drugi cel szczegółowy zakłada zwiększenie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, społecznym włączeniu oraz innowacjach społecznych. W ramach realizacji tego celu proponowane są inwestycje zachowawcze i odtworzeniowe w zakresie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz naturalnego, a także promowanie obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie (w tym na dłuższe pobyty) i promocja turystyki całorocznej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska

naturalnego. Do rozwoju turystyki niezbędne są inwestycje infrastrukturalne, ale również ochrona obiektów stanowiących o dziedzictwie kulturowym regionu oraz ochrona krajobrazu, który niewątpliwie stanowi o atrakcyjności tego obszaru. Istotnym aspektem jest także wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego w turystyce. Zabytki posiadające nowe funkcje, w obszarze atrakcyjnym turystycznie są otoczone większą opieką, także pod względem dbałości o walory estetyczne.

Jednym z przykładowych działań Priorytetu III jest współpraca w celu opracowania analiz, strategii i rozwiązań pilotażowych oraz wymiany wiedzy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury obszaru wsparcia oraz tworzenia wspólnych ofert kulturalnych. Działanie to ma charakter nieinwestycyjny, nie będzie w sposób bezpośredni oddziaływać na krajobraz obszaru wsparcia. Jednak efekt współpracy, działania wynikające z podjętych analiz i strategii mogą w sposób wymierny pozytywnie wpłynąć na zachowanie zabytków i dziedzictwa kulturowego regionu.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Jak wskazano powyżej, realizacja programu będzie w sposób bezpośredni i pośredni pozytywnie oddziaływać na krajobraz regionu. Brak działań zachowawczych w zakresie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz naturalnego może przyczynić się do niszczenia wielu obiektów zabytkowych i uniemożliwić ich późniejszą renowację. Krajobraz wykorzystywany turystycznie generuje zyski, z których część jest przeznaczana także na remonty i inwestycje w estetykę – co pośrednio może skutkować pozytywnymi oddziaływaniami. Brak wdrożenia Programu należy więc ocenić negatywnie.

3.6 Zabytki

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

W Polsce zasady ochrony zabytków określa ustawa z dnia z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2021 poz. 710). Zgodnie z tą ustawą zabytek oznacza nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W Polsce występują następujące formy ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii oraz utworzenie parku kulturowego. Po polskiej stronie obszaru wsparcia znajduje się 3159 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jeden park kulturowy - Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej oraz 5 obiektów uznanych za pomnik historii: Łęknica – Park Mużakowski, Legnickie Pole – pobenedyktynski zespół klasztorny, Jawor – kościół ewangelicko-augsburski pw. Ducha Świętego zwany kościołem Pokoju, Krzeszów – zespół dawnego opactwa cystersów, Kotlina Jeleniogórska – pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej. Po

stronie polskiej pogranicza zlokalizowane są również dwa obiekty wpisane na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Pierwszy to Kościół Pokoju w Jaworze wpisany na listę w 2001 roku. Jest to kościół p.w. Ducha Świętego wzniesiony w latach 1654-1655 w formie trójnawowej bazyliki z czterema piętrami empor w nawach bocznych. Szczególnie cenne jest wnętrze kościoła pokryte w całości malowidłami przedstawiającymi sceny biblijne, herby i pejzaże. Drugi obiekt został wpisany w roku 2004, jest to Park Mużakowski (Muskauer Park). Park w stylu angielskim położony po obu stronach granicznej Nysy Łużyckiej w powiatach Görlitz i żarskim.

Po stronie niemieckiej ochrona zabytków i opieka nad zabytkami podlegają kompetencjom krajów związkowych, co oznacza, że każdy z landów reguluje zasady postępowania z zabytkami na mocy własnej ustawy o ochronie zabytków. W Saksonii temat ten reguluje Saksońska ustawa o ochronie zabytków z dnia 3 marca 1993 r. (Sächsisches Denkmalschutzgesetz vom 3. März 1993). Zgodnie z ustawą ochrona i konserwacja zabytków ma za zadanie ochronę i utrzymanie zabytków kultury, w szczególności monitorowanie ich stanu, działania na rzecz zapobiegania zagrożeniom i ratowania zabytków kultury oraz ich ewidencjonowanie i badania naukowe. Zabytkami kultury w rozumieniu ustawy są przedmioty wytworzone przez człowieka, agregaty, części i ślady obiektów, w tym ich naturalne fundamenty, których zachowanie leży w interesie publicznym ze względu na ich historyczny, artystyczny, naukowy, urbanistyczny lub znaczenie krajobrazu. Saksońska lista zabytków kultury ze względu na dużą liczbę zabytków podzielona na ponad 400 list częściowych. Ochroną zabytków po stronie niemieckiej pogranicza objętych jest znacząco więcej obiektów niż w Polsce. W samym Görlitz jest blisko 4 tys. zabytków kultury, w Budziszynie blisko 1,2 tys.

Pełna listę zabytków dziedzictwa kulturowego znajdujących się po saksońskiej stronie obszaru wsparcia Programu można znaleźć na stronach internetowych saksońskiego Państwowego Urzędu Ochrony Zabytków⁴³, natomiast listy zabytków po polskiej stronie obszaru wsparcia na stronach Narodowego Instytutu Dziedzictwa⁴⁴, w podziale na zabytki zlokalizowane w województwie dolnośląskim oraz w województwie lubuskim.

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

⁴³ denkmalliste.denkmalpflege.sachsen.de

⁴⁴ mapy.zabytek.gov.pl

Wszystkie działania określone w ramach Priorytetu I są działaniami nieinwestycyjnymi, polegać będą na prowadzeniu badań, analiz, szkoleń i ustalaniu wspólnych strategii postępowania. Nie będą mogły zatem w żadnym stopniu oddziaływać na ten komponent środowiska.

W Priorytecie II cel drugi wskazuje na konieczność zwiększenia roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, społecznym oraz innowacjach społecznych. Wśród przykładowych typów działań zmierzających do realizacji tego celu znajdują się inwestycje zachowawcze i odtworzeniowe w zakresie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz naturalnego, a także promowanie obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie (w tym na dłuższe pobyty) i promocja turystyki całorocznej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego. Działania polegające na ochronie i zachowaniu obiektów zabytkowych w sposób bezpośredni i istotny wpływa pozytywnie na ten komponent środowiska. Rozwój turystyki w regionie może pośrednio wpłynąć pozytywnie na obiekty dziedzictwa kulturowego, za sprawą ekonomicznych skutków ruchu turystycznego w regionie, szczególnie w przypadku obecnie mniej popularnych miejsc.

Pośród przykładowych typów działań w ramach Priorytetu III wskazano współpracę w celu opracowania analiz, strategii i rozwiązań pilotażowych oraz wymiany wiedzy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury obszaru wsparcia oraz tworzenia wspólnych ofert kulturalnych. Działanie należy określić jako nieinwestycyjne, a jego oddziaływanie na zabytki jako pośrednie i pozytywne. Działania podjęte na podstawie opracowanych analiz i strategii mogą przyczynić się do ochrony i poprawy stanu obiektów dziedzictwa kulturowego w regionie.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Wybrane działania określone w Programie będą w sposób bezpośredni wpływać na obiekty zabytkowe i szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe regionu pogranicza. Promowanie regionu, udostępnianie obiektów zabytkowych dla ruchu turystycznego, a także zbudowanie odpowiedniej infrastruktury może w przynieść wymierne korzyści, m.in. finansowe, umożliwiające ochronę obiektów dziedzictwa kulturowego, ich utrzymanie bądź renowację. W związku z powyższym brak wdrożenia Programu ocenia się jako negatywny.

3.7 Klimat

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Diagnoza skupia się przede wszystkim na aspektach wynikających ze skutków zarówno zmienności samego systemu klimatycznego obserwowanego na obszarze analizy, na który wpływ mają obserwowane zmiany klimatu.

Zmiany klimatu

W V raporcie IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change), opublikowanym w 2013 roku, ocieplenie klimatu uznano jako bezdyskusyjne, podkreślając w tym rolę działalności człowieka. „Wiele zmian, obserwowanych w systemie od lat pięćdziesiątych XX wieku nie ma precedensu w skali wielu dziesięcioleci, a nawet tysiącleci. Atmosfera i ocean ogrzały się, zmalały masy śniegu i lodu, poziom oceanów podniósł się, a stężenie gazów cieplarnianych w atmosferze wzrosło”. Przewiduje się, że w ciągu najbliższych 25–30 lat Ziemia doświadczy podwojenia poziomu gazów cieplarnianych sprzed rewolucji przemysłowej, prowadząc do wzrostu średnich globalnych temperatur. Scenariusze klimatyczne (nawet te skrajnie konserwatywne) wskazują, że globalne ocieplenie może mieć poważny wpływ na systemy naturalne i życie ludzi. Jak wskazuje Międzyrządowy Panel ds. Zmian Klimatu, nawet niewielkie wzrosty temperatury mogą skutkować zwiększoną podatnością na zagrożenia w obszarze zdrowia, infrastruktury, dostaw żywności oraz zasobów wodnych i ekosystemów przybrzeżnych. Natomiast, zgodnie z szacunkami pośrednimi, przewidywane są również znaczące straty w różnorodności biologicznej, połączone z odczuwalnymi globalnie skutkami topnienia lodowców. Zarówno Polska, jak i Niemcy wymieniane jest pośród regionów, których gospodarka oraz środowisko przyrodnicze znajdują się pod wpływem skutków zmian klimatu. W ciągu ostatnich kilku dekad w Europie Zachodniej i Środkowej nastąpił wzrost średniej rocznej temperatury powietrza. Największy przyrost temperatur zaobserwowany został wiosną (za sprawą znacznego wzrostu średniej temperatury kwietnia) oraz latem (w związku ze znacznym wzrostem średniej temperatury lipca). Bardzo wyraźnie zauważalny jest również wzrost częstotliwości występowania ekstremalnie wysokich temperatur. Liczba dni ekstremalnie upalnych jest nawet 4-krotnie wyższa niż przed rokiem 1991, natomiast na południu obszaru liczba dni upalnych uległa podwojeniu w stosunku do wcześniejszych lat. Zimy również stają się cieplejsze, co skutkuje zmniejszeniem ilości dni bardzo i ekstremalnie chłodnych. Projekcje klimatyczne oparte o dynamiczne skalowanie modeli kształtowania się atmosfery, wskazują, że w tej części Europy, średnia roczna temperatura powietrza wzrośnie o około 1,1°C do roku 2050 i ok. 2°C w horyzoncie 2071-2100 (przy założeniu scenariusza rozwoju RCP4.5). Zakładając scenariusz RCP8.5 i dalszy horyzont czasowy, wzrost ten będzie jeszcze szybszy i odczuwalny przede wszystkim w miesiącach zimowych (wzrost nawet o 4,5°C). Projekcje w zakresie opadów wskazują, że wzrost opadów nastąpi zarówno w skali rocznej, jak i w poszczególnych porach roku. Największy wzrost oczekiwany jest zimą i wiosną, najmniejszy zaś latem. Dla bliższego horyzontu czasowego oba scenariusze (RCP4.5 i RCP8.5) wskazują podobne wyniki. Dla horyzontu dalszego, scenariusz RCP8.5 wskazuje znacznie silniejszy wzrost opadów. Zmiany dotyczące opadów wykazują jednak znacznie większe zróżnicowanie przestrzenne w skali regionu niż w przypadku temperatury. W południowo-zachodniej części Polski spodziewane jest nawet zmniejszenie się liczby opadów letnich i jesiennych.

Klimat obszaru

Klimat dominujący na obszarze określany jest jako przejściowy pomiędzy morskim (Europa Zachodnia) a kontynentalnym (Europa Wschodnia). W układzie południkowym (W-E) można zaobserwować dominujące cechy kontynentalne, co objawia się stosunkowo wysokimi rocznymi amplitudami temperatury powietrza, a także niskimi sumami opadów w ciągu roku. Wpływ na takie kształtowanie się rozkładów temperatur ma północnoatlantycki Prąd Zatokowy (Golfstrom) powodujący ocieplenie klimatu obszaru. Ponadto, obecność zróżnicowanej rzeźby terenu ma znaczenie dla zmienności pogody i klimatu w wymiarze regionalnym. Na obszarze wsparcia Programu Współpracy obserwuje się efekty zjawisk ekstremalnych związanych ze zmianami klimatu m. in. w zakresie warunków termicznych, wietrznych oraz opadowych. Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat odnotowywany jest wyraźny wzrost zarówno temperatury powietrza, jak i częstości występowania zjawiska fal upałów. W odniesieniu do opadów atmosferycznych nie obserwuje się jednoznacznych tendencji, jak w przypadku temperatury, jednakże należy zauważyć, że na części obszaru notowana jest tendencja spadkowa sum opadów przy równoczesnym wzroście ilości opadów nawalnych i ciągów dni bezopadowych. Pod względem opadów atmosferycznych analizowany region cechuje się znacznym zróżnicowaniem, ze względu na zależność sum opadów od wysokości bezwzględnej terenu. Prędkość wiatru, podobnie jak w przypadku innych wskaźników, związana jest z ukształtowaniem terenu - od terenów wysokogórskich do nizinnych – przez co charakteryzuje się dużą wariancją i dla wartości średniorocznych wynosi od 3,3 m/s na terenach nizinnych do 12,5 m/s na Śnieżce. Porywisty i silny wiatr towarzyszy często wyładowaniom atmosferycznym. Na omawianym terenie burze występują średnio 24-27 dni w roku i obserwowany jest wzrost częstości ich występowania zwłaszcza w okresie letnim.

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Specyfika konstruowania celów Programu wskazuje na koncentrację działań wokół rozwiązań z kategorii nietechnicznych i miękkich. Pomimo braku projektów inwestycyjnych, założenia odnoszą się do szeroko komentowanej w dokumentach i podręcznikach adaptacji do zmian klimatu interdyscyplinarności w podejściu do tworzenia odporności klimatycznej (ang. resilience) regionów, a co za tym idzie - programów i polityk dotyczących ich bezpośrednio. Wobec tego nie identyfikuje się na wstępie działań mogących bezpośrednio negatywnie wpływać na klimat. Oddziaływania pośrednie pozytywne dotyczą przede wszystkim spodziewanych skutków właściwej realizacji celów (szczególnie w obrębie Priorytetu I), które powinny być komplementarne z prowadzonymi jednocześnie (lub z nich wynikającymi) pracami o większym stopniu szczegółowości. Wniosek ten odpowiada bezpośrednio na sygnalizowaną w ramach polityki klimatycznej Unii Europejskiej potrzebę symultanicznej realizacji założeń określonych w planach i celach, tak, aby stawić na elastyczność (ang.

flexibility) w odpowiedzi na zawartą w systemie klimatycznym (i jego zmienności) niepewność (ang. uncertainty). Należy też dopuszczać możliwość modyfikacji celów lub zakresu działań w miarę zwiększania się wiedzy o spodziewanych skutkach zmian klimatu. Na terenie tak zróżnicowanym pod kątem uwarunkowań geograficznych i bioklimatycznych jak obszar wsparcia, elastyczność rozwiązań jest kluczowa ze względu na niejednorodność skutków generowanych przez działania. Przykładem jest konieczność ujęcia wskaźników bioklimatycznych w przypadku działań wdrażanych w sektorze turystycznym, który jednocześnie wymaga pozyskania informacji meteorologicznej w celu identyfikacji, jak cele oraz ich przykładowe implementacje zmieniają się (jaką odpornością się wykazują) w konfrontacji z danymi pochodzącymi ze źródeł takich jak ciągi obserwacyjne podstawowych zmiennych klimatu (sieć E-OBS) czy wyniki modelowań klimatu (Euro-CODEX lub CMIP5). Zabieg taki pozwoli na ujęcie planów w ramy spodziewanych (lecz nadal niepewnych) skutków, które dotyczyć mogą obszaru już w niedalekiej przyszłości. Potencjał dla współpracy wsparty o wymianę doświadczeń pomiędzy krajami (zagrożenia, ratownictwo, dobre praktyki adaptacyjne) w połączeniu z rozpoznaniem tendencji klimatycznych właściwych dla obszaru zainteresowania może generować pośrednie pozytywne i długotrwałe oddziaływanie na zmniejszenie jego wewnętrznej wrażliwości.

Zakres ujęty w ramach Priorytetu I nawiązuje wprost do celów międzynarodowej polityki adaptacji do zmian klimatu, która wspiera działania minimalizujące emisyjność (podstawowy czynnik kształtujący scenariusze rozwoju socjo-ekonomicznego RCP). W połączeniu z działaniami promującymi rozwiązania z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury i gospodarki o obiegu zamkniętym Program wskazuje na kształtowanie celu wokół mitygacji oddziaływań i adaptacji obszaru do zmian klimatu. Uwagę zwraca także rozpoznanie problematyki podejścia ekosystemowego (ang. ecosystem based approaches), tak aby możliwe było projektowanie działań ze świadomością obecności sprzężenia zwrotnego pomiędzy klimatem gospodarką i ludźmi. Daje to przesłankę dla możliwości wykorzystania w procesie adaptacyjnym wiedzy o sposobie funkcjonowania systemów o szczególnym narażeniu tj. takich, które wybitnie źle reagują na stresory klimatyczne i koszty ich przywrócenia mogą być w przyszłości niemożliwe do pokrycia lub nieskuteczne. Próbą podejścia Programu do tego zagadnienia jest wymienienie wśród działań tych, które opierają się na monitoringu, systemie wczesnego ostrzegania i szeroko pojętej współpracy oraz transferze wiedzy i doświadczeń. Zwykle tego typu projekty pozwalają na kooperacyjne podejście do minimalizacji skutków (szczególnie ekstremalnych) zmian klimatu w ramach ścisłej współpracy. Jednakże należy pamiętać o konieczności tworzenia w takich przypadkach platform lub systemów wspomagających skuteczną, bezpieczną i wymianę danych, które oparte są silne zaplecze techniczne. Z pewnością działania takie wymagają uszczegółowienia, przynajmniej w zakresie określenia profilu potencjalnych użytkowników i zasad udostępniania lub wymiany danych. Działanie wskazujące na określenie głównych przeszkód w zakresie transgranicznego zarządzania kryzysowego wraz z propozycją rozwiązań wpisują się w konieczność integracji systemów w obszarach granicznych wspólnoty.

Priorytet II - Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę poprzez szeroko zakrojoną i długofalową działalność edukacyjną może przyczynić się w wzroście świadomości społecznej również w zakresie wiedzy na temat zmian klimatu i ich wpływu na funkcjonowanie społeczeństwa. Na uwagę zwracają przykłady działań mających na celu promowanie świadomej turystyki. Zwrócono uwagę na ścisłe powiązanie tego sektora z systemem klimatycznym, oddziaływującym przynajmniej w skali regionalnej. Poprzez pośredni charakter i edukacyjną formę założeń Priorytetu, nie identyfikuje się oddziaływań na komponent klimat. Sugeruje się ponadto wykorzystanie prognoz bioklimatycznych oraz modeli zawierających dane generowane celowo na potrzeby sektora turystycznego w kontekście prognozowanych zmian klimatu, np. wskaźników Climate Index for Tourism (CIT) lub Holiday Climate Index (HCI) w ramach Euro-CORDEX.

Priorytet III - Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji jako szczegółowy cel wskazuje na poprawę zarządzania współpracą, co w przypadku obszaru transgranicznego stanowi podstawę realizacji pozostałych celów zawartych w ocenianym Programie. Poprzez oczywiste nawiązania do istotności podejmowania działań wspólnych, wymianę danych i doświadczeń, realizacja celu może wzmacniać potencjał adaptacyjny obszaru, lecz nie identyfikuje się bezpośredniego oddziaływania pozytywnego na komponent. Na uwagę zasługuje przykładowe działanie 1., tj. rozwijanie współpracy w zakresie ochrony zdrowia i reagowania służb ratunkowych. Może to mieć w niedalekiej przyszłości pozytywny wpływ społeczność obszaru, szczególnie w kontekście prognozowanego wzrostu częstotliwości zjawiska fal upałów, które są istotnym zagrożeniem dla zdrowia, zwłaszcza wśród starszych mieszkańców miast. Przykładowe działanie 5., tj. 5. współpraca w celu rozwiązania transgranicznych problemów środowiskowych i ograniczenia negatywnych skutków zmian klimatu (opracowywanie wspólnych analiz, strategii i inicjatyw w celu wymiany najlepszych praktyk, działania informacyjne oraz promowanie wspólnych rozwiązań pilotażowych i promowanie zachowań przyjaznych dla środowiska wpisuje się jako działanie komplementarne w ogólne założenia Programu.

Z pewnością uszczegółowienia wymagają zaproponowane zestawy działań, tak aby ich poszczególne cele były skonkretyzowane i mierzalne, tj. sprawdzone na przykładzie zastosowaniem metodyki SMART. Jest to szczególnie istotne w dobie funkcjonowania w zmieniającym się nie tylko systemie klimatycznym, ale również wiedzy o jego funkcjonowaniu. Kształtowanie działań adaptacyjnych w obszarach wsparcia jest szansą na maksymalizację potencjału jaki dają możliwość współpracy transgranicznej, transferu wiedzy, ale także projektowanie rozwiązań specyficznych dla lokalnie identyfikowanych problemów.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Brak realizacji założeń Programu może wpłynąć hamująco na integrację regionu wobec najistotniejszych problemów, wśród których zmiany klimatu również są identyfikowane. Pośrednio negatywne oddziaływanie może ujawnić się znacznie później, np. na etapie implementacji lokalnych rozwiązań adaptacyjnych, które nie zostaną ujęte w ramach planów

panregionalnych, przez co, nastąpi zagrożenie nieoptymalnego wykorzystania szans adaptacyjnych. Ponadto, poprzez brak realizacji celów, trudno mierzalne stanie się określanie kolejnych priorytetów klimatycznych obszaru ze względu na możliwe różnice w postrzeganiu zagadnień o największej istotności w partnerstwie transgranicznym.

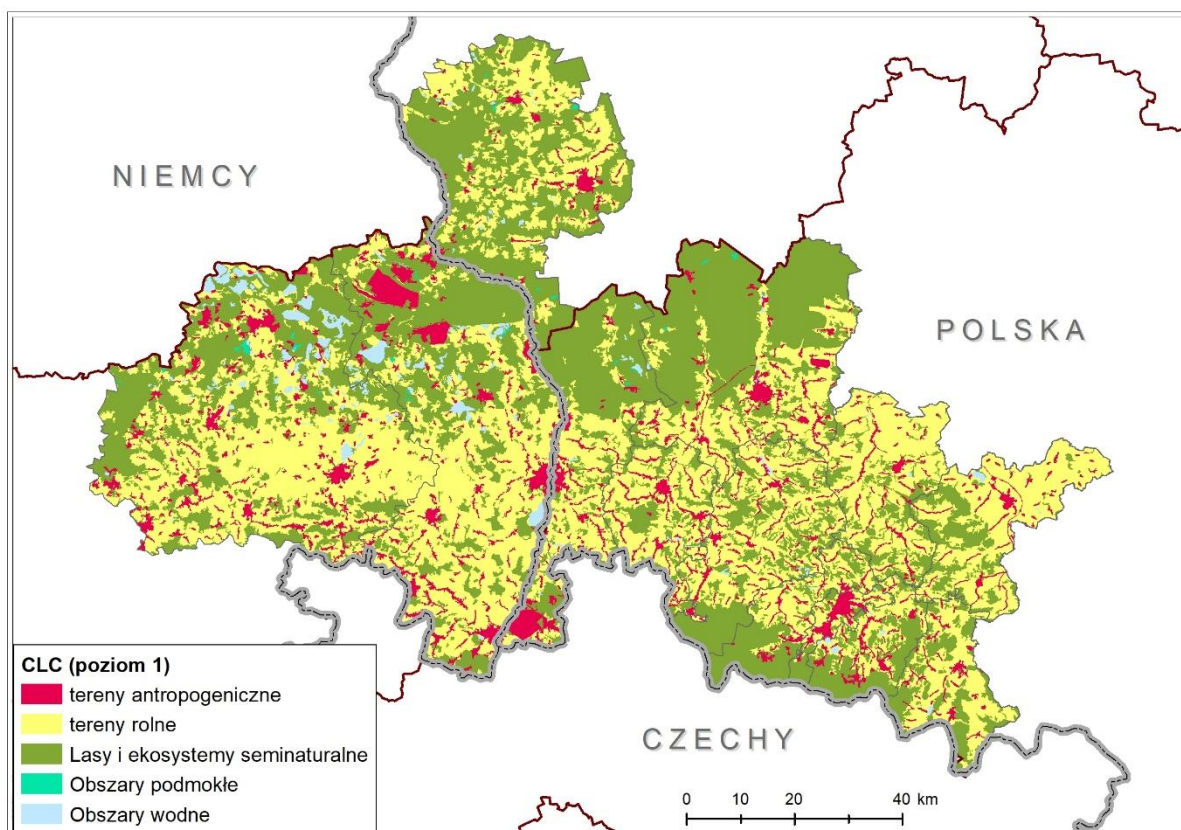
3.8 Powierzchnia ziemi i zasoby naturalne

Diagnoza stanu wraz z informacjami o najważniejszych problemach i zagrożeniach komponentu na badanym obszarze

Diagnozę stanu oparto o dane zgromadzone w analizie społeczno-gospodarczej obszaru wsparcia opracowanej na potrzeby przygotowania Programu Polska-Saksonia 2021-2027⁴⁵ zasobów Centralnej Bazy Danych Geologicznych (CBDG) i Landesamt für Umwelt, Landwirtschaft und Geologie (LfULG) oraz dane Corine Land Cover (CLC) Europejskiej Agencji Środowiskowej (EEA).

Zgodnie z danymi EEA, CLC2018 (poziom 1), obszar wsparcia (Ryc. 7, Tabela 11) charakteryzuje się przewagą terenów rolnych (46%) oraz (43%) terenów lasów i ekosystemów seminaturalnych. Tereny antropogeniczne stanowią 8%, a pozostałe – obszary podmokłe i wodne, mniej niż 2%. Zarówno obszar po stronie polskiej, jak i niemieckiej, cechuje się zbliżonym pokryciem terenu.

⁴⁵ Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.

Ryc. 7 Pokrycie terenu na obszarze wsparcia (źródło: opr. własne na podstawie CLC)

Największe różnice w pokryciu terenu występują w przypadku terenów lasów i ekosystemów seminaturalnych – 37% w przypadku strony niemieckiej, 47% - polskiej, oraz obszarów wodnych – 3,3% po stronie niemieckiej, a 0,5% - polskiej.

Tabela 11 Użytkowanie terenu na obszarze wsparcia (zestawienie na podstawie CLC 2018)

Obszar wsparcia	Pow. (km ²)	Tereny antropogeniczne		Tereny rolne		Lasy i ekosystemy seminaturalne		Obszary podmokłe		Obszary wodne	
		Pow. (km ²)	Udział (%)	Pow. (km ²)	Udział (%)	Pow. (km ²)	Udział (%)	Pow. (km ²)	Udział (%)	Pow. (km ²)	Udział (%)
Jeleniogórski	5571	473	8%	2597	47%	2470	44%	4	0.1%	26	0.5%
Żarski	1394	53	4%	498	36%	831	60%	3	0.2%	8	1%
Razem PL:	6965	526	8%	3096	44%	3302	47%	6	0.1%	35	0.5%
Bautzen	2394	196	8%	1196	50%	902	38%	6	0.2%	95	4%
Görlitz	2113	245	12%	1031	49%	779	37%	3	0.2%	54	3%
Razem DE:	4507	441	10%	2227	49%	1681	37%	9	0.2%	149	3.3%
Razem PL-DE:	11472	968	8%	5323	46%	4982	43%	15	0.1%	183	1.6%

Różnica w całkowitej powierzchni obszaru opracowania (na poziomie 0,75%) wynika z poprawek na granicy wynikających z błęd topologicznego.

Obszar wsparcia posiada bardzo korzystane warunki do prowadzenia intensywnej produkcji rolniczej (powiat złotoryjski, powiat jeleniogórski). Z drugiej strony, na obszarze tym (w

szczególności w powiecie jeleniogórskim oraz kamiennogórskim) występuje znaczna liczba małych gospodarstw ekologicznych produkujących żywność wysokiej jakości⁴⁶.

W obydwu częściach obszaru wsparcia dominującymi typami gleb są gleby brunatne, gleby bielcowe oraz mady rzeczne⁴⁷. W polskiej części, w wyższych partiach Sudetów, występują gleby mieszane z udziałem gleb brunatnych i rędzin. Z kolei, w części niemieckiej, w Górach Łużyckich, występuje kompleks różnych gleb z przewagą gleb brunatnych. W części niemieckiej obszaru wsparcia występują także gleby bagienne murszowe (torfowe)⁴⁸.

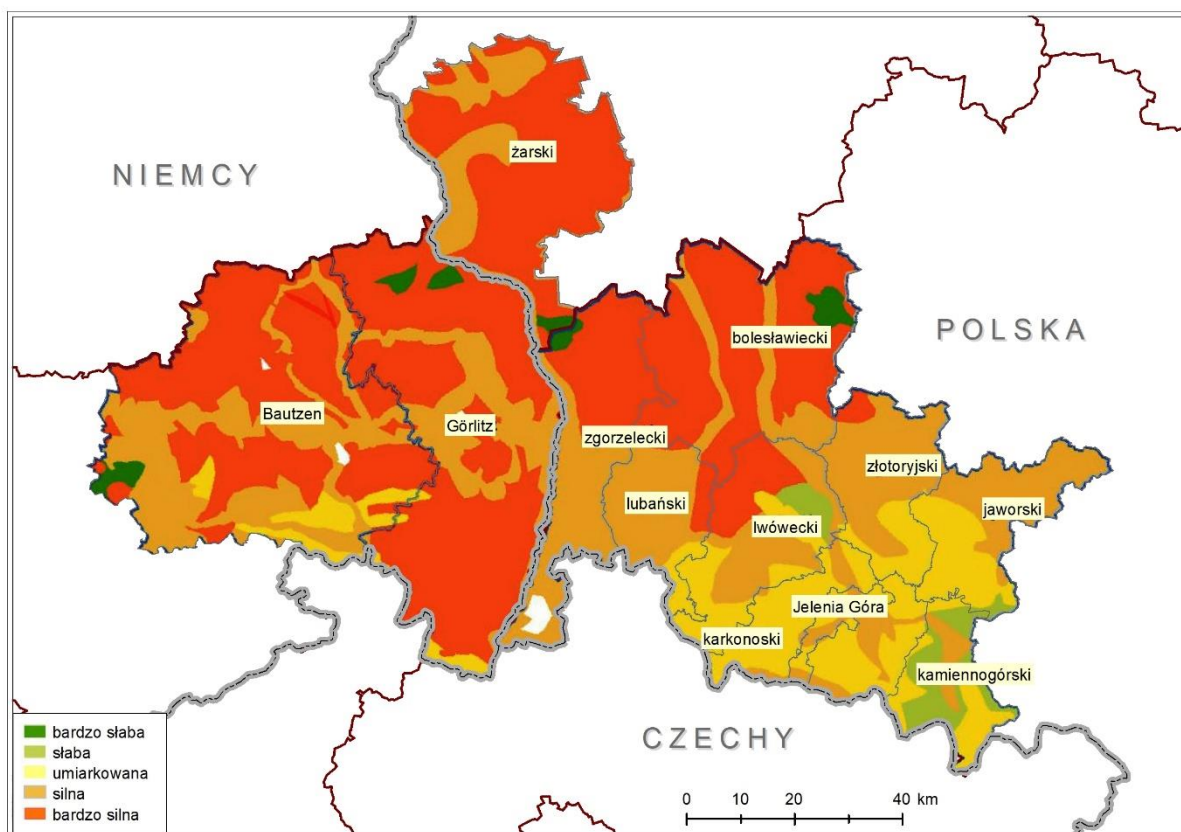
W polskiej części dominują gleby zakwaszone - 80% powierzchni użytków rolnych charakteryzuje się odczynem bardzo kwaśnym, kwaśnym i lekko kwaśnym. Jedynie 14% użytków rolnych cechuje się odczynem obojętnym, a zasadowym – 6%.

Jak wskazano w „Analizie społeczno-gospodarczej”, zawartość metali ciężkich w glebie jest zróżnicowana. Wyższe wartości występują w południowej części obszaru wsparcia. Pomimo tego, że wartości skażeń gleby metalami ciężkimi nie są wyższe od wartości normatywnych, odnotowano lokalne przekroczenia stężeń niektórymi metalami - głównie na obszarze Przedgórze i Sudetów. Znaczące skażenie chemiczne gleb wzrasta w pobliżu uciążliwych obiektów przemysłowych. Większość gleb występujących na obszarze wsparcia poddawanych jest silnym i bardzo silnym procesom erozyjnym (Ryc. 8).

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

Ryc. 8 Erozja gleb występujących na obszarze objętym Programem (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)

Mając na uwadze uwarunkowania obszaru wsparcia, jeden z celów strategicznych stanowić powinna „ochrona i utrzymanie w niepogorszonej formie najlepszych gleb rolnych, leśnych, bogatych w węgiel, terenów podmokłych oraz torfowisk oraz rekultywacja gleb najłabszych [...] dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego regionu i kraju”⁴⁹.

Analizowany obszar ze względu na budowę geologiczną jest stosunkowo bogaty w zasoby, które występują w ilościach pozwalających na przemysłową eksploatację. Są to przede wszystkim węgiel brunatny oraz surowce skalne (bazalty, piaskowce i granity). Główna strefa występowania złóż węgla brunatnego rozciąga się wzdłuż doliny Nysy Łużyckiej. Po stronie polskiej największe złoża węgla brunatnego znajdują się w północnej części powiatu żarskiego, w okolicach Gubina i nie są obecnie eksploatowane. Przemysłowe wydobycie prowadzone jest w rejonie Turoszowa. W części niemieckiej analizowanego obszaru duże złoża węgla są eksploatowane w rejonie miejscowości Boxberg. Największe złoża surowców skalnych

⁴⁹ Ibidem.

znajdują się na południu niemieckiej części obszaru wsparcia. Są to przede granity, bazalty i bentonity. W centralnej części powiatu Bautzen znajdują się złoża kaolinu. Największe złoża gliny znajdują się w centralnej i północnej części powiatu Görlitz.

W części polskiej na obszarze powiatów bolesławieckiego i złotoryjskiego występują złoża rudy miedzi. Na obszarze Sudetów Zachodnich występują złoża wód leczniczych i termalnych. Wody lecznicze występują w Cieplicach Śląskich Zdroju, Czerniawie Zdroju oraz Świeradowie Zdroju. Są to głównie wody kwasowęglowe, szcawy stosunkowo słabo zmineralizowane, wody radonowe i krzemowe. W saksońskiej części obszaru wsparcia Programu znajdują się złoża niklu – w okolicy Sohland nad Spree, a w części północnej i północno-wschodniej, przede wszystkim w okolicach Weißwasser/O.L złoża rud miedzi, cynku, ołowiu i srebra.

Działalność górnicza człowieka doprowadziła w dużym stopniu do degradacji części analizowanego obszaru. Dotyczy to w głównej mierze działalności związanej z odkrywkowym wydobyciem węgla brunatnego. Proces ten przejawia się zmianami na powierzchni ziemi takimi jak zwałowiska, hałdy czy wyrobiska. Największe dawne, ale także obecnie czynne obszary wydobywcze w niemieckiej części obszaru wsparcia znajdują się w okolicach miejscowości Boxberg, a po polskiej w okolicach Bogatyni. Obszary te związane są z działalnością elektrowni Boxberg i Turów.

Tereny górnicze po zakończeniu wydobycia poddawane są rekultywacji. Główne kierunki rekultywacji to rolniczy, leśny oraz wodny. Po stronie polskiej rekultywacja terenów pogórniczych realizowana jest przeważnie poprzez zalesianie, po stronie niemieckiej powstało szereg sztucznych jezior powstałych w wyniku zalania terenów, na których zakończono wydobycie węgla brunatnego. Największe z nich to jeziora Bärwalder See na południe od Boxberg, jezioro Partwitzer See w rejonie miasta Hoyerswerda oraz jezioro Berzdorfer See na południe od Görlitz.

Działalność górnictw węglu brunatnego na obszarze wsparcia czekają istotne zmiany związane z nadchodzącymi zmianami strukturalnymi w gospodarce obszaru. W Niemczech uchwalono ustawę o ograniczeniu i zakończeniu produkcji energii z węgla⁵⁰. Zakłada ona stopniowe ograniczanie wytwarzania energii elektrycznej z węgla i ostatecznie całkowite zakończenie takiego sposobu jej produkcji najpóźniej w ciągu najbliższych dwóch dekad.

⁵⁰ Gesetz zur Reduzierung und zur Beendigung der Kohleverstromung (Kohleverstromungsbeendigungsgesetz - KVBG) z dn. 08.08.2020r.

Największe wyzwanie, z punktu widzenia zarządzania przestrzenią wskazane w Programie, stanowi przeciwdziałanie negatywnemu oddziaływaniu działalności przemysłowej i mieszkalnictwa na środowisko naturalne, m.in. poprzez wzmacnianie świadomości społeczeństwa w zakresie zrównoważonego gospodarowania i korzystania z zasobów środowiska (w tym przestrzeni). Konieczne jest zachowanie dziedzictwa pogranicza poprzez działania ochronne i rewitalizacyjne, ale także ograniczanie antropopresji⁵¹.

Ocena istotności oraz możliwości oddziaływania zapisów Programu na analizowany komponent

Z uwagi na cele programu, priorytety oraz przykładowe rodzaje działań, można stwierdzić, iż większości zakłada on realizację tzw. projektów miękkich, czyli nie inwestycyjnych. W związku z tym wykluczyć należy potencjalnie negatywne oddziaływanie na zasoby naturalne. Do przekształceń powierzchni ziemi dojść może w wyniku planowanych działań inwestycyjnych określonych w ramach priorytetu II - Przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego. Negatywne oddziaływanie na powierzchnię ziemi związane będzie z zajmowaniem powierzchni terenu i usuwaniem warstwy glebowej pod obiekty czy inwestycje.

W Programie do największych wspólnych wyzwań w obszarze środowiska i zmian klimatu zaliczono przeciwdziałanie degradacji środowiska przyrodniczego, edukację i poprawę świadomości ekologicznej w celu oszczędności zasobów oraz zachowania przyrody i krajobrazu dla przyszłych pokoleń oraz konsekwencje zmian klimatycznych w postaci zjawisk o charakterze gwałtownym oraz klęsk żywiołowych oraz konieczność dostosowania sposobów działania służb interwencyjnych do właściwej reakcji wobec takich zjawisk. Zauważa się więc konieczność przeciwdziałania degradacji środowiska przyrodniczego jakim jest działalność górnicza, jednak wskazane przykładowe typy działań skupiają się jedynie na problemie zmian klimatycznych. Nie można więc stwierdzić bezpośredniego pozytywnego oddziaływania zapisów Programu na ten komponent.

Należy jednak podkreślić, iż wszelkie działania edukacyjne skutkujące podniesieniem wiedzy o środowisku i świadomości ekologicznej społeczeństwa obszaru wsparcia, mogą pośrednio w dłuższej perspektywie czasu przynieść pozytywne skutki.

⁵¹ Ibidem.

Ocena skutków środowiskowych w przypadku braku wdrożenia Programu

Wdrożenie Programu może wiązać się wystąpieniem niewielkiego negatywnego oddziaływania związanego z etapem realizacji działań inwestycyjnych, związanych z rozwojem infrastruktury na potrzeby turystyki. Zauważa się także możliwość potencjalnego pozytywnego oddziaływania wdrożenia Programu polegającego na podniesieniu świadomości ekologicznej społeczeństwa. Odstąpienie od wdrażania Programu nie będzie implikowało istotnych zmian w odniesieniu do powierzchni ziemi w obszarze wsparcia.

4 ANALIZA ODDZIAŁYWAŃ PROGRAMU NA ŚRODOWISKO

4.1 Priorytet I – Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu

Priorytet ten realizuje założenia drugiego celu polityki UE: *„Bardziej przyjazna dla środowiska, niskoemisyjna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmiany klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem”*. Cel ten zawiera sześć celów szczegółowych. Program w założeniach ma bezpośrednio wspierać realizację czwartego celu szczegółowego (w ramach CP 2) czyli: *„wspieranie działań w zakresie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i odporności na klęski żywiołowe”*.

W Programie wyraźnie podkreślono wyzwanie wynikające ze spodziewanych zmian klimatu i konsekwencji jakie te zmiany mogą mieć w wymiarze lokalnym. W Programie nie zawarto jednak szerszej diagnozy dotyczącej zmian klimatycznych. Wskazano, że ich skutkiem są okresy susz i niedoborów wody, a ekstrema temperaturowe zwiększają nasilenie pożarów. Podkreślono też, że głównym zagrożeniem związanym ze zmianami klimatu jest coraz częstsze występowanie okresów gorących i suchych, na które nakładają się takie ekstremalne zdarzenia, jak ulewne deszcze i burze. W praktyce jednak Program bazuje przede wszystkim na trendach wynikających z globalnych modeli klimatycznych i nie odnosi się do lokalnych uwarunkowań i specyfiki obszaru wsparcia.

W Programie podkreślono potrzebę zwrócenia szczególnej uwagi na wzajemną (transgraniczną) koordynację działań na rzecz zapobiegania oraz adaptacji do zmian klimatycznych. W tym celu mają być podejmowane wspólne transgraniczne działania obejmujące obszar wsparcia.

Wskazano na konieczność usunięcia barier transgranicznych utrudniających podejmowanie wspólnych działań na rzecz zapobiegania i zwalczania klęsk żywiołowych oraz ich skutków, a następnie na opracowywanie wspólnych transgranicznych systemów monitorowania, ostrzegania, reagowania i zarządzania kryzysowego.

W Programie wskazano następujące przykładowe działania, które mają być realizowane w ramach tego priorytetu:

1. Analizy, strategie, programy w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu i wypracowywanie wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu;
2. Określenie głównych przeszkód w zakresie transgranicznego zarządzania kryzysowego i określenie sposobów rozwiązania tych problemów;
3. Opracowanie systemu współpracy służb ratowniczych w zakresie ostrzegania, monitorowania i reagowania w sytuacjach kryzysowych, w tym działania pilotażowe;

4. Szkolenia, wymiana doświadczeń pomiędzy służbami ratunkowymi oraz wspólne ćwiczenia w zakresie transgranicznych akcji / działań ratowniczych.

Wszystkie wskazane działania są działaniami nie inwestycyjnymi. Będą mieć głównie charakter prac studialnych, analitycznych lub formę wzajemnych szkoleń i ustalania wspólnych procedur postępowania. **Z działaniami tymi nie identyfikuje się żadnych negatywnych oddziaływań na którykolwiek komponent środowiska.** Co prawda w Programie wskazano, że dodatkowe inwestycje pilotażowe umożliwią testowanie rozwiązań w praktyce i wybór najwłaściwszych, które będą mogły być rozwijane w przyszłości. Dotyczy to jednak inwestycji w ramach opisanych powyżej działań.

Nie jest jasne jakie podejście do wydatkowania środków będą mogły zastosować instytucje zarządzające środkami. Z jednej strony w dokumencie wymieniono przykładowe działania, jednak możliwe jest wskazanie takich rodzajów działań, które nie zostały wymienione w załączonym wykazie, a jednak realizują cel Priorytetu. Takim przykładem mogą być działania z zakresu redukcji zanieczyszczenia powietrza ze źródeł grzewczych.

Jednym z rozwiązań wspomagających planowanie adaptacji jest wykorzystanie możliwości jakie niosą za sobą modele klimatu i jego zmian, opracowywane w domenie paneuropejskiej. Nawiązują one bezpośrednio do założeń scenariuszy rozwoju socjoekonomicznego RCP. Wyniki zawarte w modelach wymagają uprzedniej asymilacji danych do uwarunkowań regionalnych – odbywa się to w procesie tzw. downscalingu statystycznego, który jest procedurą dostosowującą informacje pochodzące z modeli o niskiej rozdzielczości (tzw. globalnych) do skali regionu (lub lokalnej). Wyniki asymilacji mogłyby być następnie wykorzystywane w projektach realizowanych analiz, strategii, programów w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu i wypracowywanie wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu”. Z jednej strony wpłynie to na lepsze wydatkowanie środków, bowiem opracowanie jednego zestawu danych dla całego obszaru wsparcia powinno być kosztowo korzystniejsze niż opracowywanie wielu zestawów dedykowanym mniejszym jednostkom administracyjnym (takim jak gminy, związek gmin etc.). Z drugiej strony takie podejście ujednolici tworzone w ramach Priorytetu opracowania w zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu.

Analiza zapisów Priorytetu I wskazuje, że skupiono się zasadniczo jedynie na obszarze zmian klimatycznych. Jest to zasadne bowiem koncentracja środków pozwala na uzyskanie efektu skali – co w tym przypadku objawiałoby się na bardziej odpornym regionem obejmującym obszar wsparcia. Z drugiej strony takie zawężenie nie koresponduje bezpośrednio z pierwszą częścią tytułu Priorytetu czyli *Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu*. Nie odpowiada także na problemy zidentyfikowane w diagnozie. Oczywiście działania podejmowane w zakresie budowania regionu odpornego na zmiany klimatyczne mogą (zgodnie z aktualną wiedzą powinny) bazować na rozwiązaniach opartych na przyrodzie

(ang. Nature-based Solution - NBS), jednak warto w opisie Priorytetu uwypuklić ten aspekt. Zapisy uzupełniające można także zawrzeć w regulaminach konkursów oraz na etapie oceny projektów (premiowania projektów wprowadzających rozwiązania NBS oraz z zakresu błękitnej i zielonej infrastruktury. Można także rozważyć podkreślenie, że w ramach Programu wspierane jest właśnie budowanie obszaru odpornego na zmiany klimatyczne i redakcja tytułu Priorytetu I jako: Pogranicze odporne na zmiany klimatu lub Pogranicze przyjazne środowisku i odporne na zmiany klimatyczne. Ten drugi zaproponowany tytuł oraz wprowadzenie uzupełnień podkreślających wagę bioróżnorodności, konieczność czerpania z rozwiązań opartych o przyrodę zapewni lepsze odzwierciedlenie aktualnej polityki środowiskowej UE. Program mógłby poza klimatem mieć także pozytywny wpływ na inne komponenty środowiska – w zależności od potrzeb występujących u przyszłych beneficjentów. W tym celu sugeruje się zmianę opisu przykładowego działania 1 i rozszerzenie opisu w następujący sposób:

- *Analizy, strategie, programy w zakresie poprawy stanu środowiska i przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu (w tym wypracowywanie wspólnych działań koniecznych dla łagodzenia niekorzystnych zmian klimatycznych adaptacyjnych do zmian klimatu lub mających kompleksowy wpływ na poprawę warunków środowiskowo-przyrodniczych);*

Dzięki takiej zmianie wykonywane w ramach priorytetu opracowania uwzględniałyby nie tylko zagrożenia wynikające ze zmian klimatu, ale także te które mogą doprowadzić do poprawy stanu środowiska. Zaproponowana zmiana jest też zasadniczo zgodna z diagnozą przedstawioną w Programie. Wskazano tam bowiem, że *współpracę utrudnia niekompatybilność niemieckich i polskich systemów ochrony przyrody i środowiska oraz odmienne wymagania prawne i standardy oceny w tym zakresie*. Brak pełnej informacji przyrodniczej oraz inwentaryzacji i udokumentowania lokalizacji gatunków chronionych oraz siedlisk cennych przyrodniczo sprawiają, że mogą zostać popełnione błędy przy lokalizacji różnego rodzaju inwestycji, powodujące zniszczenie lub fragmentację siedlisk zasługujących na ochronę.

W diagnozie Programu do największych wspólnych wyzwań w obszarze środowiska i zmian klimatu zaliczono:

- przeciwdziałanie degradacji środowiska przyrodniczego, edukacja i poprawa świadomości ekologicznej w celu oszczędności zasobów oraz zachowania przyrody i krajobrazu dla przyszłych pokoleń,
- konsekwencje zmian klimatycznych w postaci zjawisk o charakterze gwałtownym oraz klęsk żywiołowych oraz konieczność dostosowania sposobów działania służb interwencyjnych do właściwej reakcji wobec takich zjawisk.

Obecne brzemienie Programu jest odpowiedzią na drugie ze wskazanych wyzwań czyli przeciwdziałanie konsekwencjom zmian klimatu. Zaproponowana w niniejszej Prognozie

zmiana pozwoliłaby na rozszerzenie interwencji tak aby Program przeciwdziałał także degradacji środowiska przyrodniczego. Należy podkreślić, że adaptacja do zmian klimatycznych powinna być realizowana równolegle z ich mitygacją. Co więcej stan i kondycja środowiska przyrodniczego jest bezpośrednio powiązana ze spodziewanymi zmianami klimatycznymi. Tym bardziej w kwestii tej rozszerzono w analizie wariantów alternatywnych.

Opis priorytetu wskazuje, że w ramach Programu finansowane będą jedynie działania miękkie. Potwierdza to także analiza wskaźników produktów, które mają być efektem interwencji finansowych Programu:

1. Uczestnictwa we wspólnych działaniach transgranicznych (ilość osób),
2. Wspólne strategie i plany działania opracowane lub wdrożone (liczba strategii i planów),
3. Wspólne działania pilotażowe zrealizowane w ramach projektów (liczba działań pilotażowych).

Dwa pierwsze wskaźniki dotyczą działań miękkich, jedynie trzeci wskaźnik (działania pilotażowe) może wiązać się z działaniami infrastrukturalnymi. Założeniem Programu jest aby inwestycje pilotażowe umożliwiały testowanie rozwiązań w praktyce i wybór najwłaściwszych, które będą mogły być rozwijane w przyszłości. Program nie precyzuje w żaden sposób rodzaju działań pilotażowych co uniemożliwia ocenę ich skutków środowiskowych. Z tego względu sugeruje się, aby wsparcie działań pilotażowych ograniczyć do projektów, które nie czynią poważanej szkody w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii).

4.2 Priorytet II – Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę

W ramach tego priorytetu przewidziano dwa cele:

1. Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających włączeniu społecznemu w zakresie kształcenia, szkoleń i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój dostępnej infrastruktury, w tym także poprzez wspieranie kształcenia i szkoleń zdalnych oraz on-line
2. Zwiększenie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, społecznym włączeniu oraz innowacjach społecznych

Pierwszy cel dotyczy pogłębienia i rozszerzenia współpracy między polskimi i niemieckimi instytucjami edukacyjnymi. W szczególności ma to dotyczyć współpracy między szkołami zawodowymi i innymi podmiotami szkolenia zawodowego. Planowane działania mają zapobiegać depopulacji, co zostało zdefiniowane jako jeden z głównych problemów obszaru wsparcia, poprzez zahamowania odpływu młodych ludzi z terenu obszaru wsparcia.

Zgodnie z treścią Programu będzie się to odbywać poprzez wykorzystanie istniejącego potencjału gospodarczego i realizację projektów partnerskich angażujących szkoły zawodowe, przedsiębiorców z obszaru wsparcia, instytucje rynku pracy, uczelnie wyższe i instytucje

edukacyjne, akademickie i badawcze. W złożeniach Programu powiązanie kształcenia z lokalnym rynkiem pracy oraz współpraca między instytucjami rynku pracy przy monitorowaniu zapotrzebowania na zawody deficytowe i nadwyżkowe będzie służyć wzmocnieniu współpracy na obszarze Pogranicza. W praktyce wzmocnienie powiązań w zakresie edukacji będzie odbywać się za pomocą wymian, staży, praktyk oraz innych form współpracy wzmacniających relacje pomiędzy edukacją, nauką i biznesem.

W Programie wskazano, że realizowane projekty powinny uwzględniać wykorzystanie technologii cyfrowych na rzecz edukacji i rynku pracy. Postawienie silnego akcentu na wykorzystanie technologii cyfrowych sprzyjać będzie przeciwdziałaniu wykluczeniu cyfrowemu⁵². Co za tym idzie będzie to zgodne z duchem zrównoważonego rozwoju.

W Programie podkreślono istotność planowanych działań w kontekście nadchodzących zmian strukturalnych w gospodarce obszaru wsparcia, związane z zaprzestaniem eksploatacji węgla brunatnego. Projekty dotyczące zmian kwalifikacji zawodowych w sektorze górnictwa, zgodnie z art. 16 rozporządzeniu w sprawie taksonomii, można uznać za działalność wspomagającą we wnoszeniu istotnego wkładu łagodzeniu zmian klimatu czyli jednego z celów środowiskowych określonych w art. 9 tego rozporządzenia.

Powyższe rozważania potwierdza także analiza wskazanych w Programie typów przykładowych działań:

1. Współpraca między placówkami edukacyjnymi przy tworzeniu programów rozwoju szkolnictwa;
2. Realizacja projektów włączających instytucje edukacyjne i naukowe (np. szkoły, szkoły zawodowe, szkoły wyższe), przedsiębiorstwa z obszaru wsparcia, organizacje otoczenia biznesu oraz inne podmioty rynku pracy, wraz z projektami kształcenia i doskonalenia zawodowego. Celem tych działań będzie przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian strukturalnych, lepsze dopasowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy obszaru wsparcia oraz lepsze wykorzystanie dorobku instytucji naukowych w praktyce;
3. Współpraca między instytucjami rynku pracy przy monitorowaniu zapotrzebowania na zawody deficytowe i nadwyżkowe na rynku pracy;
4. Wykorzystanie technologii cyfrowych na rzecz edukacji i rynku pracy;

⁵² wykluczenie cyfrowe rozumiane jako „nierówności w różnych płaszczyznach dostępu do komputera i Internetu oraz wykorzystania możliwości technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych dla celów osobistych i zawodowych, warunkowane poziomem umiejętności informacyjnych jednostek” (Kryńska, Arendt, 2010, s. 28)

5. Działania na rzecz pogłębienia dotychczasowej współpracy transgranicznej podmiotów obszaru wsparcia w zakresie kształcenia i uczenia się przez całe życie;
6. Transgraniczne projekty edukacyjne wspierające rozwój przedsiębiorczości i rozwój postaw proinnowacyjnych oraz zielonej gospodarki, a także wykorzystanie szans i możliwości wynikających ze zmian strukturalnych.

Wszystkie wymienione działania mają cechy projektów miękkich czyli nieinfrastrukturalnych, które z racji swojej natury cechuje brak bezpośrednich oddziaływań na środowisko. Działanie drugie można uznać za zbieżne z przechodzeniem na gospodarkę neutralną dla klimatu i wnoszące istotny wkład w łagodzenie zmian klimatu – szczególnie jeśli będzie poświęcone odejściu od eksploatacji węgla brunatnego. Wsparcie wykorzystania technologii cyfrowych zmniejszy wykluczenie cyfrowe i będzie mieć korzystny wpływ na ludzi. Na uwagę zasługuje także szóste działanie i literalne wskazanie projektów edukacyjnych w zakresie rozwoju zielonej gospodarki. Wydaje się słuszne rozwinięcie sformułowania zielonej gospodarki, tak aby lepiej ukierunkować ten obszar wsparcia. Względnie proponuje się zmianę sformułowania zielonej gospodarki i zawężenie tej definicji do „rozwoju gospodarki o obiegu zamkniętym” która to oznacza „system gospodarczy, w którym możliwie jak najdłużej utrzymuje się wartości produktów, materiałów i innych zasobów w gospodarce, zwiększa ich wydajne wykorzystywanie w produkcji i konsumpcji i tym samym ogranicza skutki środowiskowe ich wykorzystywania, a także minimalizuje się powstawanie odpadów i uwalnianie substancji niebezpiecznych na wszystkich etapach ich cyklu życia, w tym poprzez stosowanie hierarchii postępowania z odpadami” (artykuł 2 punkt 9 rozporządzenia w sprawie taksonomii). Taka zamiana będzie zbieżna z duchem Programu i jednocześnie pozwoli wykazać istotny wkład tego działania w osiągnięciu celów środowiskowych Europejskiego Zielonego Ładu, a co za tym idzie celów o których mowa w art. 9 rozporządzenia w sprawie taksonomii.

Drugi cel szczegółowy ukierunkowany jest na zwiększanie roli kultury i turystyki w rozwoju gospodarczym, integracji społecznej oraz w innowacjach społecznych.

W Programie zauważono, że pomimo znacznej atrakcyjności turystycznej obszaru wsparcia położonego na styku trzech państw, posiadającego liczne zabytki kultury oraz cenne obszary przyrodnicze ruch turystyczny koncentrują się na niewielkiej jego części, a baza turystyczna wykorzystywana jest głównie w sezonie wakacyjnym.

Celem działania ma być lepsze wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru. Z punktu widzenia oceny skutków środowiskowych należy podkreślić, iż w Programie zaznaczono, że celem realizowanych projektów powinno być lepsze wykorzystanie już istniejącej bazy noclegowej oraz uatrakcyjnienie i przyciągnięcie ruchu poza sezonami wakacyjnymi.

W Programie przewidziano działania w zakresie rozwoju infrastruktury na potrzeby turystyki aktywnej i zwiększenie oferty kulturalnej wraz z rozbudową infrastruktury towarzyszącej, także w regionach mniej uczęszczanych. Wspierane mają być również działania na rzecz

zachowania, ochrony i rozwoju dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (materialnego i niematerialnego).

Oczekiwanym efektem realizacji celu jest rozwój gospodarczy i społeczny regionu poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze usług turystycznych oraz zapewnienie szerszego dostępu do kultury i zróżnicowanych usług turystycznych. Z kolei spodziewanym efektem pośrednim ma być odbudowa sektora turystyki po zapaści wywołanej wprowadzonymi w wyniku Covid-19 obostrzeniami, (które w konsekwencji doprowadziły do zamarcia ruchu turystycznego, po obydwu stronach granicy).

W kontekście oddziaływań na środowisko opisane powyżej założenia celu szczegółowego należy uszczegółowić o analizę wskazanych w Programie typów przykładowych działań:

1. Inwestycje zachowawcze i odtworzeniowe w zakresie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz naturalnego, w tym m.in. opracowywanie i wykorzystywanie modeli cyfrowych i aplikacji medialnych (rekonstrukcje cyfrowe, portale informacyjne, aplikacje wirtualnej rzeczywistości);
2. Promowanie obszaru wsparcia jako terenu atrakcyjnego turystycznie (w tym na dłuższe pobyty) i promocja turystyki całorocznej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego;
3. Przygotowanie i rozwój infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego;
4. Sieciowanie podmiotów turystycznych;
5. Przygotowanie i rozwój wspólnych strategii oraz zintegrowanych ofert turystycznych;
6. Promocja i rozwój ofert turystyki całorocznej.

Piąty cel dotyczy sieciowania podmiotów turystycznych. W Programie brakuje wyjaśnienia tego pojęcia co wymaga uzupełnienia. W Prognozie założono, że sieciowanie produktu turystycznego oznacza tworzenie powiązań pomiędzy różnymi podmiotami gospodarczymi w zakresie tworzenia wspólnej oferty. Przykładowo baza noclegowa połączona z bazą gastronomiczną oraz wypożyczalnią rowerów, kajaków etc. Zakłada się, że przynależność do sieci pozwala jej uczestnikom na uzyskanie dodatkowych efektów skali zarówno w promocji, jak i rozwoju infrastruktury, zasobów ludzkich i systemach dystrybucji. Pakietowa oferta turystyczna jest bowiem bardziej atrakcyjna niż pojedyncza usługa. Często może być też bardziej korzystna cenowo.

Przy rozwoju takich masowych usług należy mieć na uwadze, że efekt skali może zwiększać proporcjonalnie skutki środowiskowe. Przykładowo nasilająca się i niekontrolowana masowa turystyka kajakowa może prowadzić do degradacji strefy brzegowej i niszczenia roślinności rzecznej (np. zrywanie unoszących się na rzece nenufarów). Turystka narciarska, rowerowa i kajakowa może także prowadzić do płoszenia zwierząt (w tym gniazdujących rzadkich i chronionych gatunków ptaków). Nastąpić może także zwiększona produkcja odpadów, wywołana eksploatacją obiektów i urządzeń turystycznych. Kwestie te zostały w Programie

zauważone w działaniu trzecim dotyczącym przygotowania i rozwoju infrastruktury na potrzeby aktywnej turystyki z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego. Wydaje się, że dodanie fragmentu dotyczącego uwzględnienia wymagań ochrony środowiska naturalnego na poziomie dokumentu strategicznego w wystarczający sposób minimalizuje wspomniane zagrożenia. Tym bardziej, że kwestie ochrony środowiska są właściwie zaadresowane także w drugim działaniu przykładowym: „ ... *promocja turystyki całorocznej z uwzględnieniem wymagań ochrony środowiska naturalnego ...*” oraz w uzasadnieniu do wszystkich proponowanych działań: „... *Wszystkie planowane działania będą realizowane z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska naturalnego.*”

Co prawda Program nie definiuje co oznacza uwzględnienie wymagań ochrony środowiska naturalnego. Najprawdopodobniej ten zapis odnosi się do regulacji prawnych obowiązujących w obu krajach. Jednak z punktu widzenia ochrony środowiska ważne jest, aby szczególnie te projekty, które dotyczą tworzenia kompleksowych ofert turystycznych opartych o sieciowanie podmiotów, uwzględniały maksymalną pojemność i odporność obszaru środowiska z którego będą korzystały. Kwestie te mogą być elementem systemu naboru projektów, a przyszli beneficjenci powinni odnosić się do nich w uzasadnieniu projektu.

Program zakłada także cyfryzację zbiorów i obiektów muzealnych w celu umożliwienia łatwiejszy do nich dostępu – szczególnie w kontekście restrykcji wynikających z pandemii. Ponadto Program będzie wspierał przygotowanie modeli cyfrowych i aplikacji medialnych ułatwiających promocję i korzystanie z atrakcji turystycznych. Elementy te nie niosą za sobą żadnych zagrożeń środowiskowych.

Kolejnym ze sposobów poprawy sytuacji ekonomicznej branży turystycznej oraz jej odbudowy będzie wspieranie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru wsparcia. W uzasadnieniu Programu wskazano, że realizowane będą działania dotyczące infrastruktury ułatwiającej odwiedzającym korzystanie z licznych atrakcji, m.in. poprzez oznakowanie i informację o obiektach, tworzenie wspólnych ofert i produktów turystycznych, a także rozwiązań umożliwiających przemieszczenie się do i w obrębie miejsc docelowych (np. systemy ścieżek rowerowych, dydaktycznych, szlaków turystycznych). Realizowane działania będą uwzględniały potrzeby osób z niepełnosprawnościami.

W kontekście osób z niepełnosprawnością ruchową w realizowanych projektach należy zwrócić uwagę na wyposażenie szlaków i urządzeń w specjalistyczny sprzęt turystyczny i sportowy nie naruszający zasad ochrony środowiska. Z kolei w ofercie obiektów turystycznych dostosowanej do osób niepełnosprawnych można zwrócić uwagę na wprowadzanie rehabilitacji ruchowej, aktywizującej samych niepełnosprawnych turystów do pokonywania przeszkód terenowych, które występują na szlakach turystycznych danego regionu.

W przypadku tworzenia nowych szlaków – szczególnie systemów ścieżek rowerowych sugeruje się wprowadzenie zasady braku wycinki drzew lub ograniczenia jej do sytuacji braku wariantów alternatywnych.

4.3 Priorytet III – Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji

Celem priorytetu jest wspieranie współpracy między instytucjami i organizacjami publicznymi oraz państwowymi w całym obszarze wsparcia, w tym także wdrażanie rozwiązań pilotażowych pozwalających na rozwiązywanie wspólnych problemów oraz wyzwań. Celem jest też zwiększenie współpracy pomiędzy podmiotami społeczeństwa obywatelskiego (lokalne społeczności, organizacje pozarządowe (formalne i nieformalne), ruchy społeczne i religijne, związki zawodowe, przedsiębiorcy ekonomii społecznej, różnego rodzaju spółdzielnie). W ramach Programu finansowane będą działania nakierowane na upowszechnianie wiedzy na temat kraju partnerskiego, tworzenie wspólnych ofert kulturalnych, podnoszenie znajomości i nauka języka. W efekcie spodziewany jest wzrost wzajemnego zaufania pomiędzy regionami, a także ograniczeniem skali występowania negatywnych postaw i stereotypów wśród społeczności.

W kontekście oddziaływań na środowisko ocenę należy oprzeć o analizę wskazanych w Programie typów przykładowych działań:

1. Współpraca instytucji ochrony zdrowia w celu ułatwienia dostępu do nich mieszkańcom obszaru wsparcia oraz ułatwienia działania służb ratunkowych po obu stronach granicy;
2. Działania mające na celu intensyfikację transgranicznej współpracy gospodarczej na obszarze wsparcia oraz opracowanie i wdrażanie wspólnych rozwiązań cyfrowych, ukierunkowanych na współpracę transgraniczną przedsiębiorstw na tym obszarze (np. działania organizacji okołobiznesowych dostarczających informacji o warunkach i zasadach prowadzenia firm, platformy do wymiany ofert współpracy);
3. Współpraca na rzecz transgranicznego rozwoju wykwalifikowanych pracowników, w tym usuwanie (administracyjnych, prawnych, społecznych) przeszkód w mobilności pracowników na transgranicznym rynku pracy (np. identyfikacja potrzeb w zakresie pracowników wykwalifikowanych oraz przeszkód w mobilności, opracowywanie wspólnych rozwiązań, analiz i strategii w tym zakresie);
4. Współpraca instytucji zarządzających i obsługujących transport publiczny w celu rozwijania tego rodzaju transportu oraz działania na rzecz jego promocji. Koordynacja instytucjonalna w zakresie alternatywnych form transportu publicznego (z uwzględnieniem ruchu rowerowego, Bike&Ride, autobusów na żądanie);
5. Współpraca w celu rozwiązania transgranicznych problemów środowiskowych i ograniczenia negatywnych skutków zmian klimatu (opracowywanie wspólnych analiz, strategii i inicjatyw w celu wymiany najlepszych praktyk, działania informacyjne oraz promowanie wspólnych rozwiązań pilotażowych i promowanie zachowań przyjaznych dla środowiska);

6. Współpraca w celu opracowania analiz, strategii i rozwiązań pilotażowych oraz wymiany wiedzy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury obszaru wsparcia oraz tworzenia wspólnych ofert kulturalnych;
7. Współpraca w zakresie aspektów transgranicznych w planowaniu przestrzennym/ rozwoju regionalnym (np. opracowanie wspólnych strategii rozwoju, analiz i rozwiązań, które mają wpływ na obie strony obszaru wsparcia);
8. Wspólne działania w obszarze wsparcia na rzecz zwiększenia współpracy i zaufania;
9. Działania nakierowane na upowszechnianie wiedzy nt. kraju sąsiada, w tym działania wspierające integrację lokalnych społeczności, a także podnoszenie znajomości języka sąsiada i nauka języka sąsiada dla mieszkańców wszystkich grup wiekowych obszaru wsparcia;
10. Współpraca w przezwyciężaniu istniejących barier, w tym językowych i wzmacnianie wielojęzyczności w przestrzeni publicznej;
11. Współpraca w zakresie bezpieczeństwa publicznego;
12. Współpraca w celu promowania równości płci, niedyskryminacji i równych szans.

Priorytet trzeci jest uzupełniający dla dwóch pozostałych priorytetów Programu tworząc podwaliny do skutecznego zarządzania rozwojem pogranicza poprzez wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i społecznej. W większości finansowane będą działania miękkie z którymi nie identyfikuje się żadnych istotnych negatywnych oddziaływań na środowisko. Z punktu widzenia środowiskowego można rozważyć wprowadzenie wspólnego projektu realizowanego na całym obszarze w zakresie waloryzacji przyrodniczej regionu oraz modelu klimatycznego, który identyfikowałby spodziewane zmiany klimatyczne w skali dostosowanej do specyfiki całego regionu, a także który pozwoliłby na określenie możliwych skutków tych zmian. Takie działanie byłoby zasadne – dałoby bowiem wspólną platformę współpracy w celu rozwiązania transgranicznych problemów środowiskowych i ograniczenia negatywnych skutków zmian klimatu. Pozwoliłoby też zaoszczędzić środki na tworzenie wielu różnych niepowiązanych ze sobą opracowań. Stanowiłoby też podwaliny do tworzenia współpracy międzyinstytucjonalnej.

Na uwagę zasługuje szósty przykładowy projekt dotyczący ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury obszaru wsparcia oraz tworzenia wspólnych ofert kulturalnych, który może mieć istotne pozytywne oddziaływania na zachowanie zabytków i dziedzictwa kulturowego regionu.

W Prioryecie 3, poza przykładowymi typami działań, ujęty jest jeszcze Fundusz Małych Projektów (FMP), w ramach którego będą realizowane cele odpowiadające potrzebom lokalnym. Warto podkreślić, że takie małe projekty, które w dużej mierze oparte będą na kontaktach międzyludzkich, mogą odegrać istotną rolę w budowaniu zaufania między obywatelami a instytucjami. Projekty te mogą odpowiadać w sposób bezpośredni na problemy i potrzeby lokalnych społeczności, a co za tym idzie stanowić skuteczną interwencję i bezpośrednio przyczyniać się do realizacji celów Programu. W założeniu Programu

wdrażaniem małych projektów zajmą się instytucje na szczeblu lokalnym, w tym organizacje pozarządowe oraz społeczeństwo obywatelskie. Małe projekty będą skupiały się one na poniższych aktywnościach:

- a. Koncentracji na niwelowaniu barier współpracy w wymiarze lokalnym. Przykładem tego typu działań są: zapewnianie lepszych usług publicznych i ich transgranicznej dostępności, doskonalenie umiejętności poruszania się na transgranicznym rynku pracy, przewyższanie bariery językowej itd.
- b. Promocji integracji europejskiej, przez budowę zaufania w ujęciu transgranicznym i europejskim. Eliminacji stereotypów i uprzedzeń m.in. poprzez uczenie się o kulturze sąsiadów.
- c. Aktywizacji społeczeństwa obywatelskiego w wymiarze transgranicznym, jako ważnego wkładu w spójność terytorialną tego obszaru.
- d. Pomocy w rozwoju większych projektów współpracy, w tym regularnych projektów, poprzez np.: doskonalenie niezbędnych umiejętności zawodowych i międzykulturowych beneficjentów oraz wspieranie odpowiednich zdolności i kompetencji na szczeblu lokalnym i regionalnym.
- e. Działaniach w zakresie prawa i administracji prowadzących do przełamania barier współpracy.

W ramach FMP będą wspierane małe projekty o niższym budżecie niż projekty regularne, promując przede wszystkim kontakty międzyludzkie na obszarze wsparcia. W związku z tym nie identyfikuje się żadnych istotnych negatywnych oddziaływań na środowisko.

W Programie podkreślono, że celem wskazanych powyżej projektów będzie zintensyfikowanie współpracy między podmiotami i społecznościami lokalnymi m.in. w sferze aktywności kulturowej, społecznej i obywatelskiej oraz promowanie rozwoju wzajemnego zaufania i przełamania negatywnych postaw i stereotypów wśród mieszkańców obszaru wsparcia. Program wskazuje także literalnie, iż efektem FMP powinna być także poprawa świadomości społecznej w zakresie korzystania ze środowiska naturalnego. Tym samym projekt może istotnie pozytywnie oddziaływać na ludzi poprzez wzrost świadomości ekologicznej.

4.4 Identyfikacja oddziaływań wynikających z realizacji zamierzeń Programu

Zidentyfikowane oddziaływania pozytywne i negatywne, które potencjalnie mogą wystąpić jako skutek wdrażania zamierzeń Programu zawarto w poniższym tabelarycznym zestawieniu. W odniesieniu do komponentów środowiska oraz ludzi został podany opis spodziewanych oddziaływań wraz z uzasadnieniem wyniku oceny. Ostatnia kolumna prezentuje wnioski dotyczące możliwości negatywnych oddziaływań.

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
Różnorodność biologiczna (flora, fauna, obszary chronione, cele i przedmiot obszarów Natura 2000)	<p>Bezpośrednie – Wprowadzenie elementów infrastruktury turystycznej może kolidować z celami ochrony środowiska przyrodniczego (długotrwałe, stałe) – oddziaływanie niepewne o znikomym prawdopodobieństwie wystąpienia. Zależne od rodzaju projektu które otrzymają dofinansowanie.</p> <p>Pośrednie – Brak lub lokalne nieistotne i mało prawdopodobne związane ze wzrostem presji turystycznej.</p> <p>Wskazane potencjalne oddziaływanie ma charakter ogólny. Jednocześnie nie zidentyfikowano znaczącego negatywnego oddziaływania na obszar Natura 2000 mogącego być skutkiem</p>	<p>Bezpośrednie – Brak.</p> <p>Pośrednie - Poprzez wspieranie działań w zakresie mitygacji oddziaływań i adaptacji obszaru do zmian klimatu możliwe jest wystąpienie pośrednich pozytywnych skutków na różnorodność biologiczną.</p>	<p>Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań minimalizujących na etapie wdrażania Programu.</p> <p>Zidentyfikowana możliwość oddziaływania pośredniego – będzie minimalizowana poprzez przyjęcie rekomendacji wskazanych w rozdziałach 5.1 i 5.2.</p>

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
	<i>(krótkie uzasadnienie oceny, ze wskazaniem na charakter, czas trwania i częstotliwość oddziaływań wraz z przypisaną im wartością oddziaływań)</i>		
	wdrożenia zamierzeń przedmiotowego Programu.		
Ludzie i dobra materialne	<p>Bezpośrednie – Brak.</p> <p>Pośrednie – Brak.</p>	<p>Bezpośrednie - Ograniczenie odpływu ludności motywowanego względami ekonomicznymi (średnioterminowe, stałe)</p> <p>- ograniczenie negatywnych skutków zmian strukturalnych w gospodarce, poprzez ułatwienie zmiany kwalifikacji zawodowych osób pracujących w sektorze górnictwa (średnioterminowe, stałe)</p> <p>- poprawa jakości życia osób starszych poprzez ich aktywizację (średnioterminowe, stałe)</p> <p>Pośrednie – odbudowa i rozwój branży turystycznej przyczyni się do powstania nowych miejsc pracy i rozwoju gospodarczego regionu (długoterminowe, stałe)</p> <p>- wzrost świadomości ekologicznej ludzi (długoterminowe, stałe)</p>	<p>Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na ludzi i dobra materialne, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań na etapie wdrażania Programu.</p>

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
	<i>(krótkie uzasadnienie oceny, ze wskazaniem na charakter, czas trwania i częstotliwość oddziaływań wraz z przypisaną im wartością oddziaływań)</i>		
		<p>- poprawa jakości życia ludności i wzrost bezpieczeństwa dóbr materialnych poprzez wzrost odporności miejscowości na zmiany klimatu (długoterminowe, stałe)</p> <p>- poprawa jakości życia ludności poprzez wzrost efektywności usług świadczonych przez podmioty publiczne (długoterminowe, stałe)</p>	
Wody powierzchniowe i podziemne	<p>Bezpośrednie - Brak, lub lokalne o zanedbywalnej skali, które mogą wystąpić w wyniku prowadzonych działań inwestycyjnych.</p> <p>Pośrednie – Brak lub lokalne nieistotne i mało prawdopodobne związane ze wzrostem presji turystycznej.</p>	<p>Bezpośrednie - Brak, lub pomijalne w skali zlewni, związane z uwzględnianiem w inwestycjach wymagań ochrony środowiska naturalnego.</p> <p>Pośrednie – Związane z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom zmian klimatu oraz wypracowywaniem wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu jak również działań edukacyjnych w zakresie podnoszenia świadomości ekologicznej władz i mieszkańców obszaru wsparcia.</p>	<p>Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na wody mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań na etapie wdrażania Programu.</p> <p>Zidentyfikowana możliwość oddziaływania pośredniego – będzie minimalizowana poprzez przyjęcie rekomendacji wskazanych w rozdziałach</p>

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
	<i>(krótkie uzasadnienie oceny, ze wskazaniem na charakter, czas trwania i częstotliwość oddziaływań wraz z przypisaną im wartością oddziaływań)</i>		
			5.1 i 5.2.
Powietrze	<p>Bezpośrednie – Brak lub lokalne o zaniedbywalnej skali na skutek prowadzonych działań inwestycyjnych.</p> <p>Pośrednie – Brak</p>	<p>Bezpośrednie – Mało istotne w skali obszaru wsparcia związane z redukcją emisji zanieczyszczeń na skutek rozwijania i promocji transportu publicznego.</p> <p>Pośrednie – Związane z podniesieniem świadomości ekologicznej władz i mieszkańców obszaru wsparcia na skutek działań związanych z szeroko pojętą edukacją i wymianą wiedzy oraz opracowaniem wspólnych planów działań w zakresie rozwiązywania problemów środowiskowych.</p>	Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na powietrze mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań na etapie wdrażania Programu
Krajobraz i zabytki	<p>Bezpośrednie - wprowadzenie elementów infrastruktury turystycznej może zaburzyć walory estetyczne, zaburzyć i ograniczyć możliwość obserwacji panoram (długotrwałe, stałe)</p> <p>– Mało istotne związane z obniżeniem estetyki krajobrazu na skutek prowadzonych działań inwestycyjnych</p>	<p>Bezpośrednie – Związane z działaniami na rzecz ochrony i odtworzenia obiektów dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego (długoterminowe, stałe)</p> <p>Pośrednie – Związane z ekonomicznymi skutkami ruchu turystycznego w regionie (długoterminowe, stałe)</p> <p>– Związane z opracowaniem wspólnych</p>	Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na krajobraz i zabytki mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań na etapie wdrażania Programu.

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
	<i>(krótkie uzasadnienie oceny, ze wskazaniem na charakter, czas trwania i częstotliwość oddziaływań wraz z przypisaną im wartością oddziaływań)</i>		
	(krótkotrwałe, stałe) Pośrednie - Brak	strategii i wymiany wiedzy w zakresie ochrony wspólnego dziedzictwa naturalnego i kultury (długoterminowe, stałe)	
Zmiany klimatu – łagodzenie i adaptacja	Bezpośrednie - Brak Pośrednie - Brak	Bezpośrednie - Brak Pośrednie - poprzez odpowiedź na potrzebę symultanicznej realizacji założeń określonych w planach i celach, tak, aby stawiać na elastyczność (flexibility) w odpowiedzi na zawartą w systemie klimatycznym (i jego zmienności) niepewność (uncertainty), - poprzez wspieranie działań minimalizujących emisyjność, w połączeniu z działaniami promującymi rozwiązania z zakresu błękitno-zielonej infrastruktury i gospodarki o obiegu zamkniętym Program wskazuje na kształtowanie celu wokół mitygacji oddziaływań i	Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na klimat/łagodzenie zmian klimatu mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Zidentyfikowana możliwość oddziaływania pośredniego – będzie minimalizowana poprzez przyjęcie rekomendacji wskazanych w rozdziałach 5.1 i 5.2 – w szczególności w zakresie dodatkowego premiowania projektów, które mogą mieć istotny wkład w łagodzenie zmian klimatu lub adaptacje do tych zmian.

Elementy środowiska	Opis potencjalnych oddziaływań negatywnych	Opis potencjalnych oddziaływań pozytywnych	Wniosek w zakresie możliwości wystąpienia oddziaływań negatywnych
	<i>(krótkie uzasadnienie oceny, ze wskazaniem na charakter, czas trwania i częstotliwość oddziaływań wraz z przypisaną im wartością oddziaływań)</i>	<p>adaptacji obszaru do zmian klimatu,</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprzez rozpoznanie problematyki podejścia ekosystemowego (ecosystem based approaches) do zmian klimatu, - poprzez tworzenie systemu wczesnego ostrzegania i szeroko pojętej współpracy oraz transferze wiedzy i doświadczeń, 	
Powierzchnia ziemi i zasoby naturalne	<p>Bezpośrednie - zajmowanie powierzchni terenu i usuwanie warstwy glebowej pod obiekty czy inwestycje (krótkotrwałe, chwilowe)</p> <p>Pośrednie - Brak</p>	<p>Bezpośrednie - Brak</p> <p>Pośrednie - Podniesienie wiedzy o środowisku i świadomości ekologicznej społeczeństwa obszaru wsparcia (długoterminowe, stałe)</p>	Nie zidentyfikowano żadnych istotnych/znaczących negatywnych oddziaływań na wody mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu. Wskazane oddziaływania mają charakter nieistotny i nie wymagają podejmowania działań na etapie wdrażania Programu

4.5 Ocena możliwości wystąpienia transgranicznych oddziaływań na środowisko projektu Programu

Cele i priorytety zawarte w Programie są ściśle powiązane z budowaniem regionu przygranicznego odpornego na zmiany klimatu, uwzględniającego wymogi środowiskowe, dążącego do regionu, który jest przyjazny społeczeństwu (mieszkańcom oraz osobom odwiedzającym). Zamierzenia Programu uwzględniają wzmocnienie współpracy transgranicznej. Zdecydowanie możliwe, i wręcz pożądane, jest wystąpienie oddziaływań transgranicznych na środowisko, jednak jak wykazano w ocenach szczegółowych na poszczególne komponenty, a także w ocenach całościowych poszczególnych priorytetów będą to oddziaływania pozytywne. Niewielkie i o nieznacznej istotności oddziaływania negatywne mogą mieć związek z prowadzeniem projektów pilotażowych oraz dotyczących poprawy w zakresie dostępu do infrastruktury turystycznej, jednak będą one miały charakter wyłącznie lokalny. Dodatkowo będą one prowadzone z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska co gwarantuje, że ich realizacja odbędzie się z największą dbałością o zasoby przyrodnicze.

Biorąc pod uwagę powyższe, można całkowicie wykluczyć ryzyko wystąpienia znaczących negatywnych transgranicznych oddziaływań na którykolwiek z komponentów środowiska, który wymagałby przeprowadzenia postępowania w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, o którym mowa w art. 113 ustawy OOŚ oraz § 55 i 56 lub § 58 i 59, Ustawy Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung im Freistaat Sachsen.

5 ROZWIĄZANIA ALTERNATYWNE DO ROZWIĄZAŃ ZAWARTYCH W PROJEKTOWANYM DOKUMENCIE ORAZ PROPOZYCJE DOTYCZĄCE PRZEWIDYWANYCH METOD ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ PROJEKTOWANEGO DOKUMENTU

Zgodnie z art. 51 ust. 2 pkt. 3b ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. 2021 poz. 247) Prognoza powinna przedstawiać *„...rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru... albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych”*.

Zgodnie z art. 52 ust. 1 tej samej ustawy *„... informacje zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko, o których mowa w art. 51 ust. 2, powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem...”*

Ocena rozwiązań alternatywnych powinna w szczególności być dokonana przez pryzmat celów ochrony konkretnych obszarów Natura 2000, ich integralności oraz wkładu w ogólną spójność sieci Natura 2000. Każdorazowo rozważyć należy też skutki braku realizacji przedsięwzięcia. Pojęcie „braku rozwiązań alternatywnych” oznacza, że nie istnieją rozwiązania, które umożliwiłyby osiągnięcie zakładanego celu w inny, mniej szkodliwy dla środowiska sposób.

Kryteria wariantów alternatywnych zgodnie z opinią Komisji Europejskiej, dokumentami pomocniczymi, a także z uwzględnieniem poglądów doktryny odnoszą się zasadniczo do projektowanych przedsięwzięć w ramach procedury OOS i obejmują alternatywnie:

- lokalizacje przedsięwzięcia,
- rozwiązania technologiczne lub konstrukcyjne przedsięwzięcia
- przebiegi szlaków (w przypadku inwestycji liniowych),
- różne skale i rozmiary inwestycji,
- harmonogram lub organizację prac budowlanych,
- metody budowy, a także
- sposoby likwidacji przedsięwzięcia
- alternatywne procesy .

W związku z powyższym dokumenty strategiczne, zwłaszcza o tak wysokim poziomie ogólności, nie mogą i nie powinny podlegać tak dalece idącemu wariantowaniu. Nie powinno się też poddawać ocenie wariantowej tych interwencji, dla których nie zidentyfikowano oddziaływań.

Zgodnie z pismem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 24 marca 2021 r. stanowiącego uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko dla projektu dokumentu pn. *Program współpracy transgranicznej Interreg Polska – Saksonia 2021-2027, na podstawie art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2020 r. poz. 283)*, **wskazane byłoby uwzględnienie w tym dokumencie kryteriów wyboru promujących projekty, których oddziaływanie na środowisko byłoby najmniejsze**. Również w trakcie uzgodnień z Saksońskim Ministerstwem Energii, Ochrony Klimatu, Środowiska i Rolnictwa ustalono, że Prognoza powinna zostać przygotowana z uwzględnieniem jej przydatności w lepszym uwzględnianiu aspektów środowiskowych w Programie.

Przesłankami dla sformułowania zalecenia „formułowania kryteriów wyboru projektów” jest ramowy charakter dokumentu, możliwość jego uzupełnień w późniejszym czasie, brak szczegółowych kryteriów wyboru projektów, a także brak wskazań przestrzennych. Wnioski z przeprowadzonej strategicznej oceny oddziaływania na środowisko **potwierdzają przedstawioną diagnozę**. Jednocześnie analiza projektów dofinansowanych w Interreg Polska - Saksonia 2014-2020 prowadzi do wniosku, że wsparciem w analizowanym obszarze mogą

być objęte przedsięwzięcia charakteryzujące się zróżnicowanym sposobem, zakresem oraz skalą oddziaływania na komponenty środowiska określone w art. 51 ust. 2 ustawy OOS.

W ocenianym Programie priorytety wsparcia oraz przykładowe rodzaje działań są opisane w sposób ogólny, konkretne projekty wraz z ich lokalizacjami nie są jeszcze znane. Sposób wyboru Priorytetów i koncentracji środków Programu na wybranych celach (przez Grupę roboczą, w wyniku wnikliwie przeprowadzonej diagnozy oraz analizy mocnych i słabych stron) tylko w niewielkim zakresie uprawnia do proponowania innych, alternatywnych priorytetów i celów szczegółowych. Z tego względu jako rozwiązania alternatywne niniejsza Prognoza zawiera wskazówki możliwych korekt (rekomendacji zmian Programu) mających związek z ochroną środowiska, możliwych do wdrożenia na etapie ostatecznego definiowania Programu.

5.1 Rekomendowane zmiany Programu

W toku przeprowadzonych analiz nie zidentyfikowano możliwości wystąpienia istotnych negatywnych oddziaływań. Zauważono natomiast możliwość lepszego ukierunkowania zapisów programu na aspekty środowiskowe. Poniżej przedstawiono propozycje zmian:

L.p.	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
1.	Zmiana tytułu Priorytetu I z „Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu” na „Pogranicze przyjazne środowisku i odporne na zmiany klimatu” Oraz uzupełnienie opisu przykładowych działań: <i>Analizy, strategię, programy w zakresie poprawy stanu środowiska i przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu (w tym wypracowywanie wspólnych działań koniecznych dla łagodzenia niekorzystnych zmian klimatycznych adaptacyjnych do zmian klimatu lub mających kompleksowy wpływ na poprawę warunków środowiskowo-przyrodniczych);</i>	Zawężenie Priorytetu nie odpowiada na problemy zidentyfikowane w diagnozie. Oczywiście działania podejmowane w zakresie budowania regionu odpornego na zmiany klimatyczne mogą (zgodnie z aktualną wiedzą powinny) bazować na rozwiązaniach opartych na przyrodzie (ang. Nature-based Solution - NBS), jednak warto w opisie Priorytetu uwypuklić ten aspekt. Zapisy uzupełniające można także zawrzeć w regulaminach konkursów oraz na etapie oceny projektów (premiowania projektów wprowadzających rozwiązania NBS oraz z zakresu błękitnej i zielonej infrastruktury.
2.	Propozycja alternatywna w stosunku do L.p. 1: zmiana tytułu na: „Pogranicze	Analiza zapisów Priorytetu I wskazuje, że skupiono się zasadniczo jedynie na obszarze

	odporne na zmiany klimatu”	zmian klimatycznych. Można to uznać za zasadne, bowiem koncentracja środków pozwala na uzyskanie efektu skali – co w tym przypadku objawiałoby się na bardziej odpornym regionem obejmującym obszar wsparcia. W takim przypadku proponuje się, aby tytuł Priorytetu był zgodny z opisem.
3.	Rozważenie realizacji projektu systemowego dotyczącego asymilacji danych zawartych w modelach klimatycznych do uwarunkowań regionalnych. Tak opracowane dane powinny stanowić podstawę w projektach dotyczących opracowania analiz, strategii i programów z zakresie przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu i wypracowywaniu wspólnych działań adaptacyjnych do zmian klimatu.	Klimat nie zna granic administracyjnych, a wszelkie planowane działania powinny uwzględniać szerszy kontekst. Stworzenie modelu spodziewanych zmian klimatycznych dla całego obszaru wsparcia pozwoli na lepsze i bardziej skuteczne wydatkowanie środków. Ponadto realizacja projektu pozakonkursowego wpłynie na lepsze wydatkowanie środków, ponieważ opracowanie jednego zestawu danych dla całego obszaru wsparcia powinno być kosztowo korzystniejsze niż opracowywanie wielu zestawów dedykowanych mniejszym jednostkom administracyjnym (np. gminom). Ujednolici także tworzone w ramach Programu opracowania.
4.	Rozważenie realizacji projektu systemowego dotyczącego wspólnej inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej oraz krajobrazowej obszaru wsparcia. Opracowanie takie powinno być podstawą zarówno dla opracowywania planów i strategii, jak i do podejmowania decyzji w zakresie lokalizacji inwestycji.	Wykonanie jednolitymi metodami inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczo – krajobrazowej dla całego obszaru wsparcia zminimalizowałoby rozbieżności w systemach ochrony przyrody i krajobrazu w obu krajach i pozwoliłoby na lepsze uwzględnianie i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych w rozwoju regionu Pogranicza.
5.	Doprecyzowanie sformułowania „zielona gospodarka” w Priorytecie II.	Zalecenie, aby w ramach projektów edukacyjnych były poruszane zagadnienia z zakresu zielonej gospodarki jest jak najbardziej zasadne. Jednak dla lepszego zrozumienia tego pojęcia przez

		<p>beneficjentów warto dokładniej wyjaśnić jego znaczenie.</p> <p>Zaleca się także podkreślenie znaczenia „gospodarki o obiegu zamkniętym”, pojęcia o węższym znaczeniu, ale precyzyjniej wskazującego na „system gospodarczy, w którym możliwie jak najdłużej utrzymuje się wartości produktów, materiałów i innych zasobów w gospodarce, zwiększa ich wydajne wykorzystywanie w produkcji i konsumpcji i tym samym ogranicza skutki środowiskowe ich wykorzystywania, a także minimalizuje się powstawanie odpadów i uwalnianie substancji niebezpiecznych na wszystkich etapach ich cyklu życia, w tym poprzez stosowanie hierarchii postępowania z odpadami”</p>
6.	<p>Na etapie regulaminów naboru projektów sugeruje się, aby wsparcie obligatoryjnie ograniczyć do projektów, które nie czynią poważnej szkody w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii).</p>	<p>Takie podejście zapewni realizację deklarowane w Programie uwzględnianie wymogów ochrony środowiska oraz brak negatywnych oddziaływań na etapie wdrażania Programu.</p>
7.	<p>Projekty dotyczące tworzenia kompleksowych usług turystycznych, opartych o sieciowanie podmiotów, a także infrastruktury turystycznej powinny uwzględniać maksymalną pojemność i odporność środowiska, z którego będą korzystały. Kwestie te mogą być elementem naboru projektów, a przyszli beneficjenci powinni się do nich odnosić w uzasadnieniu projektu.</p>	<p>Takie podejście zachęci beneficjentów do uwzględniania wymogów ochrony środowiska na etapie projektowania, a docelowo przyczyni się do dbałości o zasoby środowiskowe.</p>

5.2 Analiza możliwych wariantów alternatywnych w zakresie kryteriów wyboru projektów, które pozwolą na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji

Jak wyjaśniono powyżej analiza wariantów alternatywnych w przypadku dokumentu o dużym poziomie ogólności, bez wskazań konkretnych projektów i ich lokalizacji, jest w zasadzie niemożliwa. W przypadku, gdy ocena oddziaływania tego typu dokumentu, jest oparta na metodzie bazującej na ocenie polityk, należy rozważyć jakie rozwiązania można zastosować na etapie wdrażania Programu, tak, aby jego sumaryczne oddziaływanie na środowisko było pozytywne (przy możliwej maksymalizacji pożądanym z punktu widzenia celów środowiskowych oddziaływań). Najważniejsze na etapie wdrażania Programu, którego celem jest programowanie wydatkowania środków unijnych w określonych priorytetach, będzie zapewnienie, że sposób wyboru projektów, które uzyskają dofinansowanie, pozwoli na spełnienie wymogów ochrony środowiska na etapie ich realizacji. Wariantem alternatywnym, do którego należy dążyć, jest także premiowanie projektów, których pozytywny efekt środowiskowo – klimatyczny będzie jak największy.

Pierwszy z ww. warunków zostanie spełniony, ponieważ zgodnie z Rozporządzeniem Interreg, podczas wyboru operacji komitet monitorujący lub – w stosownych przypadkach – komitet sterujący zapewnia, że wybrane operacje objęte zakresem stosowania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE podlegają ocenie oddziaływania na środowisko lub kontroli przesiewowej na podstawie wymogów tej dyrektywy, zmienionej dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/52/UE.

Maksymalizacja oczekiwanych oddziaływań może zostać zapewniona dzięki premiowaniu projektów o pozytywnym oddziaływaniu na środowisko oraz klimat.

Biorąc pod uwagę cele i kierunki rozwoju wyznaczone w dokumencie Europejski Zielony Ład, Polityce Ekologicznej Państwa 2030, Saksońskim Planie Działań na rzecz Klimatu i Energii (Aktionsplan Klima und Energie des Freistaates Sachsen), Strategii Zrównoważonego Rozwoju Saksonii (Nachhaltigkeitsstrategie für den Freistaat Sachsen 2018) oraz wielu innych dokumentach strategicznych dla perspektywy finansowej 2021-2027 konieczne jest wdrożenie mechanizmów, które umożliwią transformację w kierunku bardziej zrównoważonej, neutralnej dla klimatu i środowiska, a przez to bardziej konkurencyjnej gospodarki. Konieczne jest również zaproponowanie mechanizmów, które pozwolą na spełnienie zasady zrównoważonego rozwoju w ujęciu środowiskowym.

W związku z powyższym zasadne jest przyjęcie w ramach Programu horyzontalnych kryteriów, odnoszących się do aspektów środowiskowo-klimatycznych. Podobne podejście było stosowane w większości programów operacyjnych. Horyzontalny charakter miały zwykle kryteria dostępu (ocena formalna). Stosowano również różnego rodzaju kryteria odnoszące się do aspektów środowiskowo-klimatycznych, których skuteczność (selektywność) była

uzależniona od stopnia szczegółowości opisu. Kryteria, w których nie formułowano precyzyjnych warunków dotyczących zakresu, skali oraz siły oddziaływania charakteryzowały się zwykle niewielkim stopniem selektywności, a co za tym ograniczoną funkcjonalnością.

Większość zamierzeń Programu będzie miała charakter nieinwestycyjny. Dla projektów tego typu nie przewiduje się wystąpienia negatywnych oddziaływań, jednak nawet tzw. projekty miękkie można zrealizować w zwiększoną dbałością o środowisko, zasoby naturalne oraz z większym uwzględnieniem zagadnień związanych z ochroną klimatu. Począwszy od włączania w opracowania, analizy i projekty edukacyjne tych zagadnień, po sposób ich realizacji (np. minimalizowanie potrzeb transportowych w ramach projektów edukacyjnych, stosowanie zielonych zamówień publicznych na etapie wyboru wykonawców usług czy dostarczanych produktów). Wprawdzie, w odniesieniu do globalnych problemów środowiskowych, będzie to miało niewielki wpływ, jednak konsekwentne wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska skutkuje podnoszeniem się świadomości ekologicznej, aż docelowo stanie się standardem. Takie podejście może zostać wprowadzone na etapie wniosku o dofinansowanie (beneficjent wyjaśniałby w jaki sposób uwzględnił aspekty ochrony środowiska, zrównoważonego rozwoju oraz ochrony klimatu), co mogłoby zostać premiowane na etapie wyłaniania projektów, które uzyskają dofinansowanie.

Część projektów w ramach Programu może mieć charakter działań pilotażowych oraz inwestycyjnych (np. w zakresie budowania oferty turystycznej). Dla tego typu projektów zaleca się zastosowanie kryteriów, które zapewnią, że ich realizacja nie będzie wiązała się z generowaniem znaczącej szkody w środowisku, zgodnie z podejściem sformułowanym w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 2020/852 z 18 czerwca 2020 r. Przyjęto założenie, że gwarancją realizacji zasady zrównoważonego rozwoju w wymiarze środowiskowym jest z jednej strony spełnienie podstawowych warunków dotyczących nie wyrządzenia istotnej szkody dla realizacji celów środowiskowych określonych w tym rozporządzeniu (zasada DNDH), z drugiej strony dążenie do maksymalizacji udziału projektów, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych. Zdecydowano, aby zarekomendować takie podejście, gdyż rozporządzenie wprowadza szczegółowe kryteria, w tym mierzalne kryteria techniczne, umożliwiające weryfikację wpływu przedsięwzięć na środowisko, zarówno w ujęciu negatywnym, jak i pozytywnym, a co za tym idzie zobiektywizowaną weryfikację spełnienia zasady zrównoważonego rozwoju w wymiarze środowiskowym.

Proponowany system kryteriów umożliwia z jednej strony identyfikację przedsięwzięć, które mogą w istotnym stopniu negatywnie wpływać na środowisko i klimat, z drugiej zaś przedsięwzięć, które mogą mieć istotny wkład w łagodzenie zmian klimatu, adaptację do zmian klimatu, zrównoważone wykorzystywanie i ochronę zasobów wodnych i morskich, przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrolę, jak również ochronę i odbudowę bioróżnorodności i ekosystemów. Zaproponowany system kryteriów odnosi się do kluczowych komponentów określonych art. 51 ust. 2 ustawy ooŚ, i

jednocześnie do bardzo szerokiego katalogu typów przedsięwzięć. Można spodziewać się, że w najbliższych latach stanie się standardem, który będzie sukcesywnie doskonalony i rozwijany. Ponadto system kryteriów jest ukierunkowany na osiągnięcie celów określonych w dokumencie Europejski Zielony Ład.

Propozycja wprowadzenia zasady finansowania projektów, które nie czynią poważanej szkody w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii) [ang. „Do No Significant Harm” (DNSH)]⁵³.

18 czerwca 2020 r. Parlament Europejski i Rada UE przyjęła rozporządzenie 2020/852 w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088. Rozporządzenie jest odpowiedzią na wezwanie KE do utworzenia na poziomie Unii solidnego technicznie systemu klasyfikacji, aby zapewnić jasność co do tego, która działalność kwalifikuje się jako „ekologiczna” lub „zrównoważona”.

Rozporządzenie podkreśla systemowy charakter globalnych wyzwań środowiskowych i wskazuje na potrzebę systematycznego i perspektywicznego podejścia do zrównoważenia środowiskowego, które uwzględnia rozwój negatywnych tendencji, takich jak zmiany klimatu, utrata bioróżnorodności, nadmierne zużycie zasobów w skali światowej, niedobór żywności, zubożenie warstwy ozonowej, zakwaszanie oceanów, pogorszenie się systemu wody słodkiej oraz zmiany użytkowania gruntów, jak również pojawianie się nowych zagrożeń, w tym niebezpiecznych substancji chemicznych i ich połączonych efektów.

Zasadniczo rozporządzenie dotyczy uczestników rynków finansowych. Nie mniej jednak, ze względu na to, iż cele które wyznacza rozporządzenia (UE) nr 2020/852 pokrywają się z celami ochrony środowiska i klimatu proponowane jest wykorzystanie określonych w nim kryteriów do oceny konkretnych działalności gospodarczych w ramach Programu. Biorąc pod uwagę kierunki prac nad projektem rozporządzenia regulującego zasady wydatkowania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, prawdopodobne jest, że w perspektywie finansowej 2021-2027 stosowanie zasady „nie czyni poważnej szkody” w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 będzie obligatoryjnym wymogiem dotyczących wszystkich programów i projektów finansowanych ze środków EFRR i FS .

Założenia dotyczące wdrożenia na poziomie oceny projektów zasady „nie czyni poważnej szkody” w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852

⁵³ Propozycja odnosi się do projektów inwestycyjnych

W art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (dalej rozporządzenia) wskazano sześć celów środowiskowych istotnych z punktu widzenia wspólnoty. Są to:

- 1) łagodzenie zmian klimatu;
- 2) adaptacja do zmian klimatu;
- 3) zrównoważone wykorzystywanie i ochrona zasobów wodnych i morskich;
- 4) przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym;
- 5) zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrola;
- 6) ochrona i odbudowa bioróżnorodności i ekosystemów

Cele te bezpośrednio korespondują z celami ochrony środowiska (patrz rozdział 2.2).

Rozporządzenie w art. 17 odnosi się do zasady „nie czyni poważnej szkody” wskazując kryteria kiedy daną działalność gospodarczą (czyli projekt, który może być finansowany w ramach Programu) uznaje się za wyrządzający poważne szkody:

- w obszarze łagodzenia zmian klimatu, jeżeli działalność ta prowadzi do znaczących emisji gazów cieplarnianych;
- w obszarze adaptacji do zmian klimatu, jeżeli działalność ta prowadzi do nasilenia niekorzystnych skutków obecnych i oczekiwanych, przyszłych warunków klimatycznych, wywieranych na tę działalność lub na ludzi, przyrodę lub aktywa;
- w obszarze zrównoważonego wykorzystywania i ochrony zasobów wodnych i morskich, jeżeli działalność ta szkodzi:
 - dobremu stanowi lub, dobremu potencjałowi ekologicznemu jednolitych części wód, w tym wód powierzchniowych i wód podziemnych; lub
 - dobremu stanowi środowiska wód morskich;
- w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym, w tym zapobiegania powstawaniu odpadów i recyklingu, jeżeli:
 - działalność ta prowadzi do znaczącego braku efektywności w wykorzystywaniu materiałów lub w bezpośrednim lub pośrednim wykorzystywaniu zasobów naturalnych, takich jak nieodnawialne źródła energii, surowce, woda i grunty, na co najmniej jednym z etapów cyklu życia produktów, w tym pod względem trwałości produktów, a także możliwości ich naprawy, ulepszenia, ponownego użycia lub recyklingu;
 - działalność ta prowadzi do znacznego zwiększenia wytwarzania, spalania lub unieszkodliwiania odpadów, z wyjątkiem spalania odpadów niebezpiecznych nienadających się do recyklingu; lub
 - długotrwałe składowanie odpadów może wyrządzać poważne i długoterminowe szkody dla środowiska;
- w obszarze zapobiegania zanieczyszczeniu i jego kontroli, jeżeli działalność ta prowadzi do znaczącego wzrostu emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody lub ziemi w porównaniu z sytuacją sprzed rozpoczęcia tej działalności;

- w obszarze ochrony i odbudowy bioróżnorodności i ekosystemów, jeżeli działalność ta:
 - w znacznym stopniu szkodzi dobremu stanowi i odporności ekosystemów; lub
 - jest szkodliwa dla stanu zachowania siedlisk i gatunków, w tym siedlisk i gatunków objętych zakresem zainteresowania Unii.

Beneficjent powinien odnieść się do tych kryteriów na etapie aplikowania wykazując, że wnioskowany projekt nie spełnia wymienionych powyżej „negatywnych” kryteriów. Jeśli projekt spełniałby któreś z kryteriów to oznaczałoby, że może czynić poważne szkody (czyli nie spełnia zasady DNSH) – nawet jeśli byłby dopuszczony do realizacji prawodawstwem krajowym, to nie powinien być finansowany ze środków publicznych.

Co istotne w załącznikach do rozporządzenia (UE) nr 2020/852 zostaną określone szczegółowe warunki (tzw. kryteria techniczne), które powinny zostać spełnione w przypadku różnych typów przedsięwzięć, żeby możliwe było uznanie, że zasada DNSH została spełniona. Powinny one być punktem odniesienia zarówno dla podmiotów przygotowujących przedsięwzięcia, jak i osób oceniających projekty.

Bazując na wzorze wniosku oraz karcie oceny formalnej i merytorycznej, jakie obowiązywały w perspektywie finansowej 2014-2020 Programu proponuje się uzupełnienie wniosku o dofinansowanie o oświadczenie dotyczące zgodności projektu z zasadą „nie czyni poważnej szkody”.

Założenia dotyczące wymogu zgodności projektu z zasadą „nie czyni poważnej szkody” - etap oceny formalnej (Karta oceny formalno-administracyjnej)

Wstępna propozycja oświadczenia dla beneficjenta:

Oświadczenia dotyczące zgodności projektu z zasadą „nie czyni poważnej szkody” w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (rozporządzenie w sprawie taksonomii) [ang. „Do No Significant Harm” (DNSH)]	
<i>Uwaga: Przy ocenie uwzględnia się zarówno skutki środowiskowe samej działalności, jak również wpływ, jaki na środowisko mają produkty dostarczane i usługi świadczone w ramach tej działalności przez cały cykl ich życia, szczególnie z uwzględnieniem wytwarzania, użytkowania i zakończenia cyklu życia tych produktów i usług</i>	
1. Oświadczam, że realizacja projektu nie prowadzi do znaczących emisji gazów cieplarnianych emisji gazów cieplarnianych;	TAK/NIE
2. Oświadczam, że realizacja projektu nie prowadzi do nasilenia niekorzystnych skutków obecnych i oczekiwanych, przyszłych warunków klimatycznych, wywieranych na tę działalność lub na ludzi, przyrodę lub aktywa	TAK/NIE
3. Oświadczam, że realizacja projektu nie szkodzi: <ul style="list-style-type: none"> a. dobremu stanowi lub, dobremu potencjałowi ekologicznemu jednolitych części wód, w tym wód powierzchniowych i wód podziemnych, 	TAK/NIE

b. dobremu stanowi środowiska wód morskich	
4. Oświadczam, że realizacja projektu nie prowadzi do: <ul style="list-style-type: none"> a. znaczącego braku efektywności w wykorzystywaniu materiałów lub w bezpośrednim lub pośrednim wykorzystywaniu zasobów naturalnych, takich jak nieodnawialne źródła energii, surowce, woda i grunty, na co najmniej jednym z etapów cyklu życia produktów, w tym pod względem trwałości produktów, a także możliwości ich naprawy, ulepszenia, ponownego użycia lub recyklingu b. znacznego zwiększenia wytwarzania, spalania lub unieszkodliwiania odpadów, z wyjątkiem spalania odpadów niebezpiecznych nienadających się do recyklingu c. długotrwałego składowania odpadów mogących wyrządzać poważne i długoterminowe szkody dla środowiska; 	TAK/NIE
5. Oświadczam, że realizacja projektu nie prowadzi do znaczącego wzrostu emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody lub ziemi w porównaniu z sytuacją sprzed rozpoczęcia projektu	TAK/NIE
6. Oświadczam, że realizacja projektu <ul style="list-style-type: none"> a. nie szkodzi (w znacznym stopniu) dobremu stanowi i odporności ekosystemów b. nie jest szkodliwa dla stanu zachowania siedlisk i gatunków, w tym siedlisk i gatunków objętych zakresem zainteresowania Unii Europejskiej 	TAK/NIE

Wymóg złożenia powyższego oświadczenia powinien być weryfikowany na etapie oceny formalnej i dotyczyć wszystkich projektów inwestycyjnych finansowanych ze środków Programu. Z uwagi na konieczność stosowania możliwie najprostszycy zasad wydatkowania i rozliczania środków w ramach tego rodzaju projektów, weryfikacja zasady DNSH może mieć formę oświadczenia. Wskazane jest jednak opracowanie materiałów pomocniczych dla beneficjentów, które umożliwią złożenie oświadczenia bez konieczności odwoływania się do szczegółowych kryteriów technicznych, stanowiących załącznik do rozporządzenia (UE) nr 2020/852. Możliwe, że zasada DSHS będzie obowiązywać w większej liczbie programów unijnych i powstanie jeden wspólny podręcznik.

Propozycja premiowania projektów (na etapie oceny projektów) mających pozytywny wpływ na kwestie środowiskowo - klimatyczne

Założenia dotyczące premiowania na poziomie oceny projektów, odnoszą się do wprowadzenia dodatkowych punktów dla projektów, które:

- wnoszą istotny wkład w osiągnięciu celów środowiskowych istotnych z punktu widzenia wspólnoty
- zostały zaprojektowane z wykorzystaniem zasad ekoprojektowania lub koncepcji zarządzania cyklem życia (LCM – Life Cycle Management) oraz wdrożenia prośrodowiskowych i proklimatycznych modeli biznesowych, które na pierwszy plan wysuwają uwzględnienie wpływu danego produktu lub usługi na środowisko, klimat i społeczeństwo podczas całego cyklu życia.

Premiowanie projektów które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, tj. spełniają warunki określone w art. 10-15 tego rozporządzenia.

W art. 10-15 rozporządzenia 2020/852 określono warunki kwalifikacji działalności gospodarczej pod kątem jej istotnego wkładu w:

- łagodzenie zmian klimatu
- adaptację do zmian klimatu
- zrównoważone wykorzystywanie i ochronę zasobów wodnych i morskich
- przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym
- zapobieganie zanieczyszczeniu i jego kontrolę
- ochronę i odbudowę bioróżnorodności i ekosystemów

Może to stanowić dodatkowe pomocnicze kryteria oceny projektów zgłaszanych do dofinansowania z tym zastrzeżeniem, iż jednocześnie nie powodują one znaczącej szkody dla któregośkolwiek z pozostałych celów środowiskowych.

W Programie powinna zostać przyjęta horyzontalna zasada maksymalizacji wpływu na realizację celów środowiskowo-klimatycznych Unii Europejskiej określonych w dokumencie Europejski Zielony Ład. W związku z tym w ramach oceny merytorycznej sugeruje się premiowanie projektów, które mają istotny wkład w realizację jednego z sześciu celów środowiskowych określonych w rozporządzeniu 2020/852.

Zaproponowane kryteria powinny być weryfikowane na etapie oceny merytorycznej i mieć charakter fakultatywny, tzn. umożliwiać uzyskanie dodatkowych punktów przez projekt, który wnosi istotny wkład w realizację celów środowiskowych o których mowa w art. 9 zgodnie z art. 10–16 rozporządzenia (UE) nr 2020/852. Na obecnym etapie Prognozy oddziaływania na środowisko nie określa się wagi jaką powinien stanowić ten element w ocenie całkowitej wniosku. **Wagę należy dobrać tak aby nie stanowiła ona bariery dla realizacji wartościowych projektów, które ze względu na swój charakter nie wykazują wkładu w realizację któregośkolwiek z celów określonych w art. 9 rozporządzenia – względnie w takich**

przypadkach należy umożliwić beneficjentowi wykazanie się spełnieniem zasady ekoprojektowania omówionej poniżej. .

Przyjęta waga punktowa powinna stanowić motywację dla beneficjentów do lepszego zaprojektowania zgłaszanych do finansowania w ramach Programu interwencji. Punktem odniesienia powinny być ogólne przesłanki określone w art. 10–16 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, jak również szczegółowe przesłanki dla różnych typów działalności gospodarczej (kryteria techniczne) określone w załącznikach do tego rozporządzenia, jeżeli zostaną opublikowane. Zgodnie z założeniami, techniczne kryteria, które zostaną zdefiniowane w załącznikach do rozporządzenia (UE) nr 2020/852 mają być łatwym w użyciu narzędziem, umożliwiającym zobiektywizowaną ocenę wpływu przedsięwzięć na środowisko, w tym ocenę istotnego wkładu w realizację celów środowiskowych, jak również ocenę zgodności z opisaną wcześniej zasadą DNSH.

Uwaga! Ocena wnoszenia istotnego wkładu w realizację celów środowiskowych dotyczy także projektów nieinwestycyjnych, jeżeli wspomagają (warunkują, przyczyniają się lub umożliwiają) realizację celów środowiskowych w innych obszarach działalności (np. w obszarach bezpośrednio powiązanych z realizacją przedsięwzięcia) . Należy to podkreślić w materiałach informacyjnych dla beneficjentów. Beneficjenci przy ocenie wkładu przedsięwzięcia w realizację celów środowiskowych powinni uwzględniać zarówno bezpośrednie skutki środowiskowe przedsięwzięcia, jak również wpływ, jaki na środowisko będą miały dostarczane produkty i usługi świadczone w ramach tej działalności w całym cyklu ich życia. Stosowanie takiego podejścia może mieć znaczenie w odniesieniu do projektów związanych z doradztwem oraz opracowywaniem strategii zarządzania ryzykiem, ratownictwem, adaptacją do zmian klimatu.

Premiowanie projektów, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, tj. spełniają warunki określone w art. 10-15 tego rozporządzenia.

Dla niektórych projektów ze względu na ich charakter może być trudne lub niejednoznaczne wykazanie się wkładem w realizację któregoś z celów określonych w art. 9 rozporządzenia. W takich przypadkach należy umożliwić beneficjentowi wykazanie się spełnieniem zasady ekoprojektowania.

Ze względu na brak jednolitej definicji ekoprojektowania proponuje się stosowanie definicji opartej na normie PKN-ISO/TR 14062:2004. Kierując się tą normą ekoprojektowanie (ang. ecodesign) można zdefiniować jako włączanie aspektów środowiskowych do projektowania i rozwoju wyrobu i/lub usługi. Ekoprojektowanie polega na uwzględnieniu na etapie projektowania wpływu produktu na środowisko i społeczeństwo podczas całego cyklu jego życia. Z kolei w podręczniku dla beneficjentów należy wskazać metody oraz narzędzia wspomagające ekoprojektowanie wyrobu, jak również aspekty środowiskowe, które powinny zostać przeanalizowane, aby móc mówić o wdrożeniu zasad ekoprojektowania. Wdrożenie

zasady ekoprojektowania powinno obejmować m.in. stosowanie materiałów o jak najmniejszym negatywnym wpływie na środowisko, ograniczenie ilości zużywanych zasobów podczas procesu produkcyjnego /świadczenia usługi (w szczególności zasobów nieodnawialnych), redukcję ilości zanieczyszczeń i odpadów na każdym etapie cyklu życia (w szczególności odpadów niepodlegających ponownemu wykorzystaniu lub recyklingowi), zmniejszenie wpływu dystrybucji produktów na środowisko, optymalizację funkcji produktów i zapewnienie odpowiedniej trwałości eksploatacyjnej umożliwiającej wydłużone użytkowanie, wdrożenie rozwiązań ułatwiających naprawę lub ponowne wykorzystywanie produktu, jak również inne działania ukierunkowane na wdrożenie modelu gospodarki o obiegu zamkniętym.

Poniżej przedstawiono propozycję takiego kryterium:

Przedsięwzięcie wnosi istotny wkład w osiągnięciu celów środowiskowych istotnych z punktu widzenia wspólnoty lub zostało zaprojektowane z wykorzystaniem zasad ekoprojektowania, koncepcji zarządzania cyklem życia (LCM – Life Cycle Management) oraz wdrożenia prośrodowiskowych i proklimatycznych modeli biznesowych, które na pierwszy plan wysuwają uwzględnienie wpływu danego produktu lub usługi na środowisko, klimat i społeczeństwo podczas całego cyklu życia. Punkty w ramach kryterium mogą uzyskać projekty, które:		
A. Wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, tj. spełniają warunki określone w art. 10-15 tego rozporządzenia w stosunku	TAK	NIE
<i>Uzasadnienie oraz wskazanie celów środowiskowych w które projekt ma istotny wkład (jeśli zaznaczono TAK):</i>		
B. Zakładają kompleksowe wykorzystanie zasad ekoprojektowania, w rozumieniu obowiązujących na terenie UE norm ⁵⁴ lub regulacji ⁵⁵ ukierunkowanych m.in. na: wydłużanie życia produktu; projektowanie dla recyklingu; rozwój upcyklingu lub inne działania ukierunkowane na „zamykanie obiegu”.	TAK	NIE

⁵⁴ Np. normy PKN-ISO/TR 14062:2004 odnoszącej się do włączenie aspektów środowiskowych do projektowania i rozwoju wyrobu.

⁵⁵ Np. dyrektywa 2009/125/WE ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów związanych z energią.

Uzasadnienie (jeśli zaznaczono TAK):

5.3 Propozycje dotyczące sposobu monitorowania oddziaływań na środowisko wynikających z realizacji zamierzeń Programu

Jedną z rekomendacji wynikających z niniejszego dokumentu jest przyjęcie obligatoryjnej zasady, że w ramach Programu nie będą wspierane przedsięwzięcia, które mogą czynić poważną szkodę dla realizacji celów środowiskowych, w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852. Jednocześnie zgodnie z unijną polityką środowiskową i klimatyczną we wszystkich instrumentach finansowanych ze środków UE należy dążyć aby część środków unijnych była ukierunkowana na realizację celów środowiskowych i klimatycznych⁵⁶. W związku z powyższym do katalogu wskaźników monitorowanych na poziomie całego programu proponuje się włączenie następujących wskaźników:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Opis wskaźnika	Jedn. miary	Wartość pośrednia [2024]	Wartość docelowa [2029]
1.	Liczba dofinansowanych projektów, które są zgodne z zasadą DNSH w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852	Do wartości wskaźnika wliczane są wszystkie projekty wspierane w ramach Programu, które spełniają zasadę „nie czyn poważnej szkody” [ang. „Do No Significant Harm” (DNSH)], w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852.	szt.	powinna być tożsama z analogicznymi wartościami przyjętymi dla wskaźnika dotyczącego liczby projektów planowanych do dofinansowania w ramach Programu	
2.	Odsetek środków przeznaczonych bezpośrednio na realizację projektów, które wnoszą istotny	Do wartości wskaźnika powinien być wliczony udział środków UE wydatkowanych w ramach Programu, przeznaczonych na realizację projektów, które wnoszą istotny wkład w	%		

⁵⁶ Takie podejście wprost wynika z zapisów Europejskiego Zielonego Ładu

	wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852	realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, tj. spełniają warunki określone w art. 10-15 tego rozporządzenia w stosunku do środków wydatkowanych na realizację wszystkich projektów w ramach Programu			
3.	Odsetek środków przeznaczonych bezpośrednio na realizację projektów, które zakładają kompleksowe wykorzystanie zasad ekoprojektowania, w rozumieniu obowiązujących na terenie UE norm lub regulacji ukierunkowanych m.in. na: wydłużanie życia produktu; projektowanie dla recyklingu; rozwój upcyklingu lub inne działania ukierunkowane na „zamykanie obiegu”.	Do wartości wskaźnika powinien być wliczony udział środków UE wydatkowanych w ramach Programu, przeznaczonych na realizację projektów, które zakładają kompleksowe wykorzystanie zasad ekoprojektowania	%		

Włączenie pierwszego wskaźnika zagwarantuje, że w ramach Programu nie będą finansowane projekty, które mogą czynić poważną szkodę, a zarazem będą zagrożeniem dla realizacji celów środowiskowych w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852. W przypadku przyjęcia zasady horyzontalnej, precyzującej, że w ramach Programu mogą być finansowane **wyłącznie** projekty zgodne z zasadą DNSH, nie będzie konieczności monitorowania wskaźnika na poziomie Programu. Wskaźnik ten powinien być monitorowany w odniesieniu do wszystkich projektów wspieranych w ramach Programu.

Drugi wskaźnik pozwoli na bieżące monitorowanie wkładu Programu w realizację celów związanych z ochroną środowiska oraz klimatu. Kontrola tego wskaźnika pozwoli także na reagowanie, gdy zagrożone będzie zrealizowanie założonego poziomu wskaźnika. Biorąc pod uwagę ambitne cele Wspólnoty, wyznaczone w EZŁ należy dążyć do maksymalizacji tego wskaźnika (np. poprzez odpowiedni dobór wagi dla horyzontalnych kryteriów odnoszących się do wkładu projektów w realizację celów środowiskowych klimatycznych). Wskaźnik ten powinien być stosowany w odniesieniu do wszystkich projektów wybieranych w trybie konkursowym.

Trzeci wskaźnik pozwoli na bieżące monitorowanie wkładu Programu w realizację projektów o pozytywnym oddziaływaniu na środowisko. Premiowanie ekoprojektowania to z punktu widzenia środowiskowego, zachęcanie beneficjentów do rozważenia skutków środowiskowych oraz zaprojektowanie produktu / usługi w sposób uwzględniający zasobooszczędność, energooszczędność oraz ochronę środowiska na wszystkich etapach cyklu życia produktu czy świadczenia usługi. Ten wskaźnik powinien być stosowany w odniesieniu do wszystkich projektów wybieranych w trybie konkursowym.

Należy dążyć do doskonalenia programów finansowanych ze środków UE w zakresie ograniczenia ryzyka negatywnego wpływu na środowiska, jak również maksymalizacji pozytywnego wpływ na środowisko oraz realizacji celów środowiskowych i klimatycznych. Ponadto w związku z zaproponowaną zasadą premiowania projektów mogących wносить istotny wkład w realizację co najmniej jednego z celów środowiskowych określonych w art. 9 zgodnie z art. 10–16 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, wskazane jest monitorowanie ich udziału projektów. Z uwagi na powyższe do katalogu wskaźników monitorowanych na etapie wdrażania programu (np. jako wskaźniki monitorowane na poziomie szczegółowego opisu priorytetów) proponuje się włączyć następujące wskaźniki:

Lp.	Nazwa wskaźnika	Opis wskaźnika	Jednostka miary
1.	Liczba projektów, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych	Do wartości wskaźnika powinny być wliczane wszystkie projekty wspierane w ramach Programu, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852, tj. spełniają co najmniej jeden warunek określony w art. 10-15 tego rozporządzenia, co jest równoznaczne z otrzymaniem dodatkowych punktów w ramach co najmniej jednego horyzontalnego kryterium dotyczącego istotnego wkładu w realizację celów środowiskowych.	szt.
2.	Liczba projektów, które	Do wartości wskaźnika powinny być wliczane	szt.

zostały zaprojektowane z wykorzystaniem zasad ekoprojektowania, koncepcji zarządzania cyklem życia (LCM – Life Cycle Management) oraz wdrożenia środowiskowych i proklimatycznych modeli biznesowych	wszystkie projekty wspierane w ramach Programu, które zostały zaprojektowane z wykorzystaniem zasad ekoprojektowania, koncepcji zarządzania cyklem życia (LCM – Life Cycle Management) oraz wdrożenia środowiskowych i proklimatycznych modeli biznesowych, które na pierwszy plan wysuwają uwzględnienie wpływu danego produktu lub usługi na środowisko, klimat i społeczeństwo podczas całego cyklu życia, do wartości wskaźnika powinny być wliczane wszystkie projekty wspierane w ramach Programu, co jest równoznaczne z otrzymaniem dodatkowych punktów w ramach horyzontalnego kryterium odnoszącego się do tego zagadnienia	
--	---	--

Wdrożenie proponowanego systemu powinno sprowadzać się do przypisania w systemie informatycznym odpowiednich wskaźników tym projektom, dla których wnioskodawcy zadeklarowali istotny wkład w realizację celów środowiskowych, tj. tych które uzyskały dodatkowe punkty w ramach kryteriów środowiskowych zaproponowanych powyżej. Wybór wskaźnika byłby równoznaczny z otrzymaniem dodatkowych punktów w ramach właściwego kryterium dotyczącego istotnego wkładu w realizację celów środowiskowych. Wymienione wskaźniki powinny być monitorowane jednolicie we wszystkich projektach wybieranych w trybie konkursowym.

Wdrożenie proponowanego **systemu może przynieść wiele dodatkowych korzyści**. Przypisanie wskaźników projektom wpisującym się w realizację celów środowiskowych umożliwi pozyskanie informacji (na podstawie danych monitorowanych w systemie informatycznym) dotyczących np. wartości środków UE przeznaczonych na realizację przedsięwzięć wnoszących istotny wkład w realizację celów środowiskowych i klimatycznych w wyniku realizacji tego rodzaju projektów.

Zaproponowane wskaźniki pozwolą na bieżące monitorowanie skutków realizacji Programu, a także umożliwi szczegółową ocenę wpływu Programu na realizację celów środowiskowych i klimatycznych Wspólnoty na etapie oceny śródkresowej oraz końcowej Programu.

Dodatkowo rekomenduje się przetestowanie zaproponowanych wskaźników, i ich ewentualną korektę po pierwszych naborach. Konieczne jest także przygotowanie podręcznika dla beneficjentów oraz osób oceniających projekty, który określi sposób weryfikacji zasady DNSH oraz będzie zawierał syntezę załączników do rozporządzenia (UE) 2020/852, optymalnie dostosowanej do specyfiki typów przedsięwzięć finansowanych ze środków Programu.

5.4 Podsumowanie możliwej zmiany stanu środowiska w przypadku braku realizacji zamierzeń Programu

Ocena zmiany stanu środowiska w poszczególnych komponentach została szczegółowo przedstawiona w rozdziale 3. Analizy szczegółowe wykazały, że realizacja zamierzeń Programu będzie wiązała się z szeregiem pozytywnych oddziaływań na sferę społeczną, środowiskową i gospodarczą. Zidentyfikowane, potencjalne oddziaływania negatywne charakteryzują się lokalną skalą oraz niską istotnością. Są one możliwe do zminimalizowania lub całkowitego uniknięcia poprzez prawidłowe projektowania, lokalizowanie i realizowanie projektów. W związku z tym odstąpienie od realizacji Programu nie będzie się wiązało z mniejszym oddziaływaniem o charakterze negatywnym. Szczegółowe omówienie konsekwencji odstąpienia od realizacji Programu jest zawarte każdorazowo w rozdziałach omawiających wpływ Programu na środowisko.

Przy analizie tzw. wariantu zero (czyli sytuacji, gdy współpraca transgraniczna nie jest wspierana ze środków unijnych) należy spodziewać się zahamowania szeregu pozytywnych oddziaływań, które wynikają właśnie z możliwości realizowania projektów wypracowywanych wspólnie w obu regionach przygranicznych. Przewidywane do wsparcia działania polegające na wypracowywaniu wspólnych strategii i ram działania, także odnoszących się do kwestii środowiskowo – klimatycznych zdecydowanie przyczynią się do uporządkowania np. systemów szybkiego reagowania w sytuacjach zagrożeń, wypracowywania strategii adaptacji do zmian klimatu, a co za tym idzie będą stymulowały gminy przygraniczne do opracowywania lokalnych planów adaptacji do zmian klimatu. Na ich podstawie będzie możliwość realizacji konkretnych projektów. Także edukacja i przygotowywanie wspólnych programów kształcenia przyczyni się do podnoszenia wiedzy i kompetencji mieszkańców Pogranicza polsko-saksońskiego. Nie można także pominąć faktu, że część treści i programów edukacyjnych może odnosić się bezpośrednio do ochrony i inżynierii środowiska co przyczyni się do kształtowania się prawidłowych postaw prośrodowiskowych, a także zwiększania się liczby specjalistów pracujących także w regionie.

Reasumując, biorąc pod uwagę szereg spodziewanych pozytywnych efektów w wyniku realizacji Programu w perspektywie 2021-2027, a także istotne pozytywne oddziaływanie wdrażania Programu w poprzednich okresach, należy stwierdzić, iż odstąpienie do jego wdrażania będzie miało negatywne oddziaływanie na obszar wsparcia, we wszystkich wymiarach zrównoważonego rozwoju.

6 KONSULTACJE SPOŁECZNE I OPINIE ORGANÓW OCHRONY ŚRODOWISKA

Zostanie uzupełnione po zakończeniu tego etapu, w ostatecznej wersji Prognozy

7 STRESZCZENIE SPORZĄDZONE W JĘZYKU NIESPECJALISTYCZNYM

Prognoza oddziaływania na środowisko (dalej Prognoza) dotyczy dokumentu strategicznego pt. „„Program Współpracy INTERREG Polska – Saksonia 2021-2027” (dalej Program).

Obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika z ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Celem Prognozy jest wskazanie najbardziej prawdopodobnych oddziaływań na środowisko, jakie mogą być skutkiem realizacji projektów realizowanych w ramach Programu.

Prowadzone oceny uwzględniają duży poziom ogólności ocenianego dokumentu, wyrażający się jego ramowym charakterem, możliwością uzupełnień na dalszych etapach programowania, brakiem szczegółowych kryteriów wyboru projektów, a także brakiem wskazań przestrzennych. W związku z powyższym, zgodnie z zaleceniem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska skupiono się na zaproponowaniu kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji. Podejście to jest także zgodne z zaleceniem Saksońskiego Ministerstwa Energii, Ochrony Klimatu, Środowiska i Rolnictwa, które zaleca, aby wnioski z Prognozy były przydatne na etapie przygotowywania ostatecznej wersji Programu i służyły lepszemu uwzględnianiu aspektów ochrony środowiska.

W Prognozie szczegółowo przeanalizowano zgodność Programu z celami ochrony środowiska wyznaczonymi przez dokumenty szczebla krajowego oraz międzynarodowego. Dokonano przeglądu aktualnego stanu środowiska na obszarze wsparcia, z jednoczesnym wskazaniem najistotniejszych problemów ochrony środowiska w poszczególnych jego komponentach.

Jednym z elementów Prognozy była analiza powiązań Programu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu wspólnotowym oraz krajowym. W analizie uwzględniono rolę Programu jako programu umożliwiającego finansowe wsparcie projektów służących wzmocnieniu współpracy na obszarze Pogranicza. Program przewiduje realizację szeregu działań o charakterze nieinwestycyjnych (edukacyjnych, służących opracowaniu wspólnych strategii, itp.), możliwe będzie także finansowanie projektów inwestycyjnych (głównie pilotażowych, które będą testowały wypracowane rozwiązania) oraz wzmocniające rozwój turystyki w obszarze wsparcia.

Program obejmuje terytorialnie podregion jeleniogórski, powiat żarski oraz powiaty Bauzen i Goerlitz. Łączna powierzchnia obszaru wsparcia wynosi 11 471 km². W ramach Programu założono wdrażanie celu szczegółowego 2.4 w ramach 2 celu polityki, celów szczegółowych 4.2 i 4.6 z celu 4 oraz celu szczegółowego 6.6, w ramach trzech priorytetów:

- Priorytet I: „Pogranicze przyjazne środowisku – przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu”
- Priorytet II: „Pogranicze otwarte na edukację, kulturę i turystykę”

- Priorytet III: „Pogranicze otwarte na dialog mieszkańców i instytucji”.

Uwzględniając wysoki poziom ogólności Programu, brak wskazań lokalizacyjnych oraz fakt, że o konkretnych projektach, które uzyskają wsparcie zadecydują procedury konkursowe, wybrano metodę oceny bazującą na ocenie polityk. Zakłada ona przeanalizowanie w jaki sposób uwzględniono aspekty środowiskowe w projekcie Programu. W Prognozie założono, że wdrażanie Programu powinno pozwolić na wzmocnienie, a w wariantcie minimalnym – nieosłabianie, osiągania celów ochrony środowiska wyznaczonych w politykach i strategiach ustanowionych na poziomie Unii Europejskiej oraz wynikających bezpośrednio z polityki spójności UE ustanowionej na lata 2021-2027. Równoległe Program powinien wykazywać synergię i umożliwiać realizowanie celów ochrony środowiska wynikających z uwarunkowań krajowych, które zostały określone w Polityce Ekologicznej Państwa 2030 oraz Programie Działań w zakresie Klimatu i Energii Saksonia 2021 oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wolnego Kraju Związkowego Saksonii dla realizacji 17 globalnych celów zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym (2018). Jako kluczowy uznano też dokument pn. „Europejski Zielony Ład” (dalej EZŁ) czyli unijny plan na rzecz zrównoważonej gospodarki UE. Wdrażanie EZŁ nakreśla konieczność podejmowania działań w następujących obszarach:

- osiągnięcie celów neutralności klimatycznej i zerowego poziomu zanieczyszczenia,
- przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym i zmniejszenie zanieczyszczenia,
- zachowanie różnorodności biologicznej i inwestowanie w przyrodę,
- wsparcie przystosowania się do zmiany klimatu i zwiększania odporności wybrzeży,
- zapewnienie zrównoważonej produkcji żywności,
- poprawa zarządzania przestrzenią morską.,

Ocena zapisów Programu wykonana przez pryzmat celów ochrony środowiska, wyrażonych w EZŁ, nie wykazała sprzeczności. Program ukierunkowany jest na wspieranie oddolnie wybranych priorytetów, które w największym stopniu odnoszą się do budowania regionu przystosowanego do zmian klimatu oraz rozwoju turystyki, z zastrzeżeniem, że ma to być turystyka szanująca walory środowiska. W Prognozie zauważono, że Program koncentruje się na działaniach adaptacyjnych, zaś nie przewiduje bezpośrednich działań służących ochronie klimatu i przeciwdziałania jego zmianom. W tym zakresie zalecono, aby rozłożyć cele Programu równomiernie, ponieważ są to zagadnienia ściśle powiązane.

Z Europejskiego Zielonego Ładu wynika także tzw. „zielone przyrzeczenie – Nie szkodzić”, które zakłada, że wszystkie działania i polityki unijne powinny zostać połączone, aby pomóc UE w osiągnięciu pomyślanej i sprawiedliwej transformacji ku zrównoważonej przyszłości.

Zielone przyrzeczenie wprost koresponduje z zasadą “nie czyn poważnej szkody”, o której mowa w art. 17 rozporządzenia w sprawie taksonomii⁵⁷, co wykorzystano do stworzenia systemu zaleceń odnośnie formułowania kryteriów wyboru projektów pozwalających na spełnienie wymogów ochrony środowiska przy ich realizacji.

W Prognozie opisano stan aktualny środowiska, wskazano najistotniejsze problemy w poszczególnych komponentach środowiska oraz przeprowadzono ocenę możliwych oddziaływań, które mogą pojawić się w wyniku wdrażania Programu. Wyniki tej analizy wskazują na spodziewane oddziaływania pozytywne we wszystkich komponentach środowiska. W szczególności, z uwagi na koncentrację środków na zagadnieniach adaptacji do zmian klimatu, spodziewane jest generowanie pozytywnego oddziaływania właśnie na klimat oraz na ludzi (w szczególności w aspekcie bezpieczeństwa), a także dzięki oczekiwanemu tworzeniu miejsc pracy w sektorze usług turystycznych i zapewnieniu szerszego dostępu do kultury. Spodziewane są także efekty pośrednie, takie jak odbudowa sektora turystyki po obostrzeniach ograniczających jego funkcjonowanie wynikających z pandemii Covid19. Pośrednio pozytywne oddziaływania mogą wystąpić jako efekt działań z zakresu edukacji. Niewielkie negatywne oddziaływania (o niewielkiej istotności i wręcz pomijalnej skali) mogą pojawić się w efekcie wdrażania projektów z zakresu wzmocnienia oferty turystycznej regionu wsparcia. Tutaj, zabezpieczeniem jest wyraźne podkreślenie w Programie, że będzie to realizowane z uwzględnieniem wymogów ochrony środowiska. Bardzo ważne z punktu widzenia obszaru pogranicza są projekty możliwe do realizacji w ramach współpracy między instytucjonalnej. Spodziewane są projekty, które będą służyć budowaniu zaufania pomiędzy instytucjami a obywatelami, niwelowaniu barier współpracy w wymiarze lokalnym, budowaniu ponadgranicznej integracji. Wskazano także, że efektem powinna być poprawa świadomości społeczeństwa w zakresie korzystania ze środowiska. W związku z tym spodziewane są także pozytywne oddziaływania pośrednie związane z prawidłowymi postawami obywateli.

Analiza zapisów Programu pozwala twierdzić, że jego programowanie było realizowane z wysoką świadomością roli walorów przyrodniczych w kształtowaniu rozwoju regionu, w tym rozwoju turystyki. W Prognozie jednoznacznie stwierdzono, że nie zidentyfikowano znaczącego negatywnego oddziaływania na obszary Natura 2000, a także oddziaływań negatywnych o charakterze transgranicznym. Odstąpienie od realizacji Programu zdecydowanie osłabiłoby pozytywne zmiany wynikające ze wspólnej realizacji projektów.

⁵⁷ ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2020/852 z dnia 18 czerwca 2020 r. w sprawie ustanowienia ram ułatwiających zrównoważone inwestycje, zmieniające rozporządzenie (UE) 2019/2088

W Prognozie zaproponowano propozycje zmian (uszczegółowienia) zapisów Programu. Rekomendacje odnoszą się do:

- uszczegółowienia lub zmiany tytułu Priorytetu I. Pierwsza propozycja odnosi się do większego uwzględnienia zagadnień związanych z ochroną środowiska (aktualnie punktem ciężkości jest ochrona przed zmianami klimatycznymi). Byłoby to zgodne z obecnym tytułem Priorytetu. Alternatywnie, przy decyzji o koncentracji środków właśnie na kwestiach adaptacji, proponuje się zmianę tytułu na „Pogranicze odporne na zmiany klimatu”;
- rozważanie realizacji dwóch projektów systemowych. Pierwszy rekomendowany projekt dotyczy przygotowania modelu spodziewanych zmian klimatycznych dla całego obszaru wsparcia, tak aby jego wyniki służyły wszystkim opracowaniom tworzonemu w regionie. Drugi, rekomenduje opracowanie inwentaryzacji i waloryzacji środowiska przyrodniczego i krajobrazu, tak aby zniwelować problemy wynikające z różnych systemów ochrony przyrody i zapewnić lepszą ochronę przyrody i krajobrazu na obszarze wsparcia;
- doprecyzowania sformułowania „zielona gospodarka”, z podkreśleniem znaczenia gospodarki o obiegu zamkniętym;
- wprowadzenia obowiązkowego wymogu wskazującego, że w ramach Programu mogą być wspierane wyłącznie projekty, które nie czynią poważnej szkody, rozumianej zgodnie z art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852 (tzw. rozporządzenie o taksonomii);
- premiowania projektów o pozytywnym oddziaływaniu na środowisko.

W analizie wariantów alternatywnych Prognoza koncentruje się na zaproponowaniu kryteriów wyboru projektów opartych o zachęcanie beneficjentów do dbałości o środowisko i projektowaniu inwestycji oraz przygotowywaniu projektów nieinwestycyjnych z jak największym uwzględnieniem kwestii środowiskowych. W Prognozie zaproponowano następujące kryteria:

- kryterium obowiązkowe, sprawdzane na etapie oceny formalnej odnoszące się do wymogu zgodności projektu z zasadą „nie czyni poważnej szkody”, stosowane zgodnie z zaproponowanym oświadczeniem składanym przez wnioskodawców;
- kryteria premiowania projektów, na etapie oceny projektów, mających pozytywny wpływ na kwestie środowiskowe. Kryteria te bazują na ocenie istotnego wkładu w realizację celów środowiskowych oraz spełniania zasad ekoprojektowania.

Zaproponowano także dodatkowe wskaźniki, które pozwolą na monitorowanie oddziaływań na środowisko związanych z realizacją Programu. Są to następujące wskaźniki:

- Liczba dofinansowanych projektów, które są zgodne z zasadą DNSH w rozumieniu art. 17 rozporządzenia (UE) nr 2020/852,

- Odsetek środków przeznaczonych bezpośrednio na realizację projektów, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych określonych w art. 9 rozporządzenia (UE) nr 2020/852,
- Odsetek środków przeznaczonych bezpośrednio na realizację projektów, które zakładają kompleksowe wykorzystanie zasad ekoprojektowania, w rozumieniu obowiązujących na terenie UE norm lub regulacji ukierunkowanych m.in. na: wydłużanie życia produktu; projektowanie dla recyklingu; rozwój upcyklingu lub inne działania ukierunkowane na „zamykanie obiegu”,
- Liczba projektów, które wnoszą istotny wkład w realizację celów środowiskowych,
- Liczba projektów, które zostały zaprojektowane z wykorzystaniem zasad ekoprojektowania, koncepcji zarządzania cyklem życia (LCM – Life Cycle Management) oraz wdrożenia prośrodowiskowych i proklimatycznych modeli biznesowych.

Wykorzystanie ww. wskaźników może przynieść wiele dodatkowych korzyści w aspekcie czynienia większego wkładu w realizację celów środowiskowych i klimatycznych UE, a także szczegółową ocenę wpływu Programu na realizację unijnej polityki ekologicznej.

Reasumując: Program charakteryzuje się niskim poziomem szczegółowości, ze względu na to, że o ostatecznym przeznaczeniu środków zdecyduje dopiero to, jakie projekty zostaną zgłoszone w procedurze konkursowej oraz jakie projekty zostaną wskazane do realizacji w trybie pozakonkursowym. Zaproponowane rekomendacje oraz warianty alternatywne zdecydowanie mogą zwiększyć pozytywne oddziaływanie Programu na środowisko.

8 SPIS RYCIN

Ryc. 1 Obszar wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 (opr. własne)	8
Ryc. 2 Dokumenty unijne wyznaczające cele środowiskowe (opr. własne)	24
Ryc. 3 Wykaz wybranych form ochrony przyrody (opr.własne).....	45
Ryc. 4 Sieć hydrograficzna obszaru wsparcia (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)	62
Ryc. 5 Lokalizacja stref oceny jakości powietrza na obszarze wsparcia (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)	67
Ryc. 6 Formy ochrony przyrody i krajobrazu na obszarze wsparcia.....	71
Ryc. 7 Pokrycie terenu na obszarze wsparcia (źródło: opr. własne na podstawie CLC)	82
Ryc. 8 Erozja gleb występujących na obszarze objętym Programem (źródło: Analiza społeczno-gospodarcza obszaru wsparcia Programu Polska-Saksonia 2021-2027 Tom 2, ECORYS Polska, Warszawa, czerwiec 2020 r.)	84

9 SPIS TABEL

Tabela 1 Priorytety Programu Interreg Polska - Saksonia, cele polityki oraz przykładowe rodzaje działań w okresie 2021-2027 (opr. własne na podstawie Programu)	9
Tabela 2 Skala oceny oraz istotności oddziaływań, w raz z definicjami ocen (opr. własne)	16
Tabela 3 Ocena zgodności Programu z celami zrównoważonego rozwoju (opr. własne).....	21
Tabela 4 Powiązania pomiędzy 8. EAP, Europejskim Zielonym Ładem a celami zawartymi w Rozporządzeniu w sprawie taksonomii (opr. własne).....	27
Tabela 5 Wykaz form ochrony przyrody występujących na obszarze wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 (opr.własne).....	39
Tabela 6 Wykaz elementów polskiej sieci ekologicznej występujących na obszarze wsparcia Programu Współpracy Interreg Polska – Saksonia 2021-2027 na obszarze Polski (opr.własne)	51

Tabela 7 Struktura ludności obszaru pogranicza według ekonomicznych grup wieku	55
Tabela 8 Klasyfikacja stref pod kątem kryterium ochrony zdrowia w roku 2020	68
Tabela 9 Klasyfikacja stref pod kątem kryterium ochrony roślin w roku 2020	68
Tabela 10 Roczne średnie wartości zanieczyszczeń powietrza w 2020 (w nawiasach podano wartości z roku 2019)	68
Tabela 11 Użytkowanie terenu na obszarze wsparcia (zestawienie na podstawie CLC 2018)..	82

ZAŁĄCZNIK 1

Prognoza została wykonana zgodnie z zakresem wynikającym z art. 51 ust. 2 ustawy OOS, przy zachowaniu warunków, o których mowa w art. 52 ust. 1 i 2 ww. ustawy, z uwzględnieniem wymogów co do zakresu wyrażonych przez Głównego Inspektora Sanitarnego (pismo znak HŚ.NS.530.1.2021 z 18 marca 2021 r.) oraz Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (pismo DOOŚ-TSOOŚ.411.11.2021.TW z dnia 24 marca 2021 r.) – terytorium Polski oraz Saksońskiego Ministerstwa Energii, Ochrony Klimatu, Środowiska i Rolnictwa z 17 maja 2021 r. (terytorium Niemiec). Prognoza została wykonana dla wersji 9.4 Programu z dnia 16 czerwca 2021 r. W poniższej tabeli przedstawiono miejsce, w którym zawarto treści odnoszące się do poszczególnych wymogów.

MIEJSCE, W KTÓRYM PRZEDSTAWIONO		ROZDZIAŁ, STR.
informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami		1.1; str.7
informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu Prognozy		1.2, str. 12
proponycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości jej przeprowadzania ⁵⁸		5.3, str. 119
informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko		4.1, str. 105
streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym		7, str. 123
MIEJSCE, W KTÓRYM DOKONANO ANALIZY I OCENY		ROZDZIAŁ, STR.
istniejącego stanu środowiska oraz potencjalnych zmian tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu		3, str. 37-88; 5.4, str. 122
stanu środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem		3, str. 37 – 88
istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody		3, str. 37-88
celów ochrony środowiska ustanowionych na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotnych z punktu widzenia projektowanego dokumentu oraz sposoby, w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu		2.2, str. 23–36
przewidywanych znaczących oddziaływań, w tym oddziaływań bezpośrednich, pośrednich, wtórnych, skumulowanych, krótkoterminowych, średnioterminowych i długoterminowych, stałych i chwilowych oraz pozytywnych i negatywnych, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko, a w szczególności na:	różnorodność biologiczną	3.1, str. 37
	ludzi	3.2, str. 53
	zwierzęta	3,1, str. 37
	rośliny	3.1, str. 37
	wodę	3.3, str. 61
	powietrze	3.4, str. 65
	powierzchnię ziemi	3.8, str. 81
	krajobraz	3.5, str. 69
	klimat	3.7, str. 76
	zasoby naturalne	3.8, str. 81
zabytki	3.6, str. 76	
dobra materialne	3.2, str. 53	
uwzględnienia zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy		3, str. 37 – 88 oraz 4.4, str. 99
MIEJSCE, W KTÓRYM PRZEDSTAWIONO		ROZDZIAŁ,

⁵⁸ W tym: Propozycje metod i sposobu prowadzenia monitoringu skutków realizacji postanowień przyjętego Programu w zakresie oddziaływania na środowisko - SOPZ rozdz. IV 1.5 Końcowa wersja prognozy (lit.j)

	STR.
rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru	3, str. 41 – 86, oraz 5.2, str.107-110
cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru – rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy	3.1, str. 35 oraz 5.2, str. 107-110
MIEJSCE, W KTÓRYM UWZGLĘDNIONO ELEMENTY, O KTÓRYCH MOWA W UZGODNIENIU GENERALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA	ROZDZIAŁ, STR.
Zgodnie z art. 52 ust. 2 ustawy ooś, w prognozie ooś zasadne jest odniesienie się do innych dokumentów strategicznych przewidujących działania w podobnych obszarach tematycznych lub przestrzennych oraz uwzględnienie informacji zawartych w sporządzonych dla nich prognozach ooś	2.2, str. 17 – 36
Odnosząc się do przyszłej zawartości programu, wskazane jest uwzględnienie kryteriów wyboru promujących projekty, których oddziaływanie na środowisko jest najmniejsze.	5.2, str. 110-119
Autorzy prognozy ooś powinni także z wyjątkową starannością opracować zasady monitoringu skutków realizacji postanowień projektu Interreg, aby pozwoliły one na zbadanie rzeczywistych skutków jego realizacji na środowisko przyrodnicze.	5.3, str. 119-123
MIEJSCE, W KTÓRYM UWZGLĘDNIONO ELEMENTY, O KTÓRYCH MOWA W UZGODNIENIU GŁÓWNEGO INSPEKTORA SANITARNEGO	ROZDZIAŁ, STR.
Prognoza powinna odnosić się do pełnej wersji projektowanego dokumentu, powinna zostać sporządzona w pełnym zakresie, określonym w art. 51 ust. 2 oraz art. 52 ust. 1 i 2 ustawy ooś, a w zakresie kompetencji Głównego Inspektora Sanitarnego, dać rzetelną ocenę oddziaływania na stan zdrowia ludzi, w szczególności w aspekcie: <ul style="list-style-type: none"> – narażenia na hałas, wibracje i zanieczyszczenia powietrza; – zagrożeń dla ujęć i źródeł wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi z uwzględnieniem obszarów stref ochronnych tych ujęć; – zagrożeń dla wód podziemnych, w szczególności Głównych Zbiorników Wód Podziemnych zlokalizowanych na terenie kraju (należy uwzględnić nakazy, zakazy i ograniczenia związane z ochroną zasobów wody); – zachowania dopuszczalnych poziomów hałasu na terenach chronionych akustycznie, zwłaszcza na terenach zabudowy mieszkaniowej/siedlisk ludzkich, zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży (jednostki oświatowe) oraz terenach rekreacyjno- wypoczynkowych; – zapewnienia odpowiednich standardów jakości powietrza atmosferycznego. Należy mieć na uwadze, iż stosownie do brzmienia art. 3 ust. 2 ustawy ooś, ilekroć w ustawie jest mowa o oddziaływaniu na środowisko, rozumie się przez to również oddziaływanie na zdrowie ludzi.	3, str. 37 - 88
MIEJSCE, W KTÓRYM UWZGLĘDNIONO ELEMENTY, O KTÓRYCH MOWA W UZGODNIENIU SAKSOŃSKIEGO MINISTERSTWA ENERGII, OCHRONY KLIMTU I ROLNICTWA	ROZDZIAŁ, STR.
Z uzgodnień z Saksońskim Ministerstwem Energii, Ochrony Klimatu i Budownictwa nie wynikają dodatkowe wymogi, które muszą zostać uwzględnione w Prognozie. Prognoza uwzględni: <ul style="list-style-type: none"> – zwięzłe przedstawienie zawartości i najważniejszych celów planu/programu, a także powiązania z innymi planami/programami; – informacje o celach ochrony środowiska istotnych z punktu widzenia planu/programu oraz sposobie w jaki sposób te cele, a także inne aspekty środowiskowe zostały uwzględnione podczas przygotowywania planu/programu; – charakterystykę aktualnego stanu środowiska oraz jego zmian w przypadku braku realizacji planu/programu); – wskazanie aktualnych problemów ochrony środowiska mających znaczenie dla planu/programu, w szczególności dla obszarów cennych przyrodniczo (tj. obszary Natura 2000, obszary chronione zgodnie z Ustawą o ochronie przyrody: parki narodowe i pomniki przyrody, rezerваты biosfery, obszary chronionego krajobrazu, obszary o wyjątkowych cechach krajobrazu (w szczególności aleje), chronione siedliska, obszary chronione na podstawie Ustawy o zasobach wodnych, obszary o przekroczonych standardach jakości środowiska, obszary o wysokiej gęstości zaludnienia oraz zabytki; – opis prawdopodobnych znaczących oddziaływań na środowisko; – opis proponowanych rozwiązań zapobiegających, minimalizujących oraz kompensujących znaczące negatywne oddziaływanie związane z wdrażaniem planu/programu, – informacje dotyczące trudności napotkanych podczas opracowywania sprawozdania, takich jak niedostatki techniki czy wiedzy, – uzasadnienie wyboru rozważanych wariantów alternatywnych, 	1.1, str. 7 2.1, str. 17 2.2, str. 17-36 3, str. 37-88 3, str. 37-88 3, str. 35-87 3, str. 35-87, oraz 5.1, str. 107 1.3, str. 17 5, str. 105-

	123
– opis metod stosowanych w ocenie wpływu	1.2, str. 12
– opis proponowanych sposobów monitorowania środowiskowych skutków wdrażania planu/programu	5.3, str. 119
– streszczenie w języku niespecjalistycznym.	7, str. 125-130